H·C·ANDERSEN

PRIČA S JYTLANDSKIH PRUDOVA

A Mlle Rajka en souvenir! H. Savić

ILUSTROVANA OMLADINSKA BIBLIOTEKA

UREDNIK
VELJKO·STEPANOVIČ

IZDAVAČ
KNJIŽARA·Z·i·V·VASIĆA
ZAGREB

H. C. ANDERSEN

PRIČA S JYTLANDSKIH PRUDOVA

PREVELA
BRANKA HORVAT

1927

HANS CHRISTIAN ANDERSEN:

SABRANE PRIČE I PRIPOVIJETKE

KNJIGA I.

HANS CHRISTIAN ANDERSEN.

Svakome, tko se uopće zanima za priče, dobro je poznato ime danskoga pisca Hansa Christiana Andersena. Svako dijete dobiva među prvim knjigama u ruke »Andersenove Priče«. Reći će možda tkogod: »Ta što će nam opet Andersenove Priče, kad već imamo nekoliko njihovih izdanja!« Istina je, kod nas se Andersen dosad već prevodio i izdavao, ali je izbor tih priča ostao gotovo uvijek kod istoga malog broja pripovijedaka, a taj ih je pisac napisao mnogo, vrlo mnogo, da bi trebalo izdati još nekoliko knjiga, prije nego bismo imali na našem jeziku sve njegove priče.

Da kažemo najprije nekoliko riječi o samom piscu, a onda ćemo se malo pozabaviti i njegovim djelima.

Hans Christian Andersen rodio se 2. aprila 1805. godine u Odenseu na otoku Fünen, kao sin siromašna postolara. Mladost je svoju proživio u rodnome mjestu i učio ono, što se u malome mjestu može da uči, a tek poslije smrti očeve, kad mu je već bilo četrnaest godina, poslali su ga nauke u Kjoebenhaven, glavni grad Danske. Bio je veoma marljiv i neumoran u učenju, pa mu je uspjelo da za kratko vrijeme dostigne svoje vršnjake i da dobije kraljevu potporu za daljnje nauke. Doskora se pokazao kod njega osobit pjesnički talenat, kad je počeo da izdaje razne priče, romane i pjesme. Ali je ipak najveću slavu stekao svojim »Pričama i pripovijetkama« (»Eventyr og Historier«) u 5 velikih svezaka, od kojih je prva izašla god. 1835. Osim tih priča napisao je i nekoliko romana, od kojih je poznat »Improvizator«, a napisao je i auto-

biografiju »Priča moga života«. Umro je god. 1875., a za njim je požalila cijela Danska, a i čitav kulturni svijet.

Kad je stao da piše priče, služio se najprije građom iz starih danskih narodnih pripovijedaka, koje je kao dijete čuo u svome rodnom kraju. Ali on ih je pričao na svoj način i mijenjao ih je onako, kako se to činilo zgodno njegovoj pjesničkoj mašti. Doskora nije se više obazirao na poznate priče, nego je pustio, da mu se mašta oslobodi, te je stao u pričama da opisuje razne zgode i iskustva iz svoga života.

»Moj život je najljepša priča; tako je bogat i sretan. Da me je kao dječaka, dok sam siromašan i sam polazio u svijet, sastala kakova vila i da mi je rekla: odaberi svoj put i svoj cilj, a ja ću te onda prema tvojim duševnim sposobnostima i prema razumu, koji je potreban u svijetu, voditi i zaštićivati — moja sudbina ne bi mogla da bude sretnija, razboritija i bolja. Povijest moga života reći će svima ono, što i meni kazuje: Ima Bog, pun ljubavi, koji sve izvodi na najbolji put.« Te riječi, kojima pisac započinje svoju autobiografiju, »Priču moga života«, najbolje označuju sadržinu i srž njegovih priča i pripovijedaka. Glavni sadržaj njegovih priča je čovjek, sa svojim radostima i bolima, svojim nadama i čežnjama. Zato su one još i danas vrijedne i zanimljive i mladeži i starijim ljudima. Djeca raduju se bujnoj i šarolikoj mašti i radnji, a odrasli uživaju u dubokim ljudskim mislima, koje upravljaju svakom pričom.

Ove priče, koje sada donosimo, osim dviju, još nijesu prevedene na naš jezik, a možda će se doskora pružiti prilika, da se naša omladina upozna s dosad još nepoznatim pričama toga pisca, a tom ćemo se zgodom malo više pozabaviti ličnošću samoga pjesnika.

B. H.

SADRŽAJ:

DJEČJE ČAVRLJANJE.

Kod bogata trgovca bijaše veliko dječje društvo; bogatih ljudi djeca i otmenih ljudi djeca. Trgovac bijaše imućan, a bijaše i čovjek iskusan. On je sam polazio sveučilište, jer ga je na to nagovorio njegov pošteni otac, koji je ispočetka bio samo trgovac blagom, ali pošten i vrijedan. Očeva trgovina pribavila mu je novce, kojima je on dugovao svoj ugled. Imao je razuma pa i srca, ali se o tom manje govorilo, nego o njegovu velikom bogatstvu.

U njegovu je kuću dolazio otmen svijet, koliko po krvi, toliko po duhu, a i takovi, kojima su pripadala oba naslova a i takovi, koji se nijednim ponositi nijesu mogli. Ovdje je dakle sada bilo dječje društvo, dječja zabava, a djeca govore iskreno i od srca. Tu bijaše jedna dražesna mala djevojčica, ali veoma ohola. Njoj je ljubila ruke družina, ali nisu roditelji; oni su za to bili previše razumni. Njezin otac bijaše komornik, a to bijaše, koliko je njoj bilo poznato, strašno mnogo.

»Ja sam komorno dijete«, govoraše ona. Ona bi isto tako mogla biti i podrumsko dijete, jer ni za jedno ni za drugo ne može čovjek sam ništa učiniti. I ona je pripovijedala drugoj djeci, da je »rođena« i kazivala je, da čovjek ne može postati ništa, ako nije »rođen«. Ništa ne koristi, ako je čovjek bilo kako marljiv; ako nije »rođen«, onda ne može postati ništa.

»A oni, kojima se imena svršavaju na -sen«, govorila je ona, »od njih ne može na svijetu ništa postati. Treba se podbočiti i uprti laktove na

stranu, te gurati daleko od sebe te »sen! — sen!« I ona se podbočila svojim malim, lijepim ručicama sa šiljatim laktovima, da pokaže, kako se treba kod toga vladati. A te male ručice bile su tako dražesne. Bila je slatka.

Ali malena kći trgovca veoma se razljuti. Njezin se otac zvao Madsen i njegovo je ime dakle svršavalo na »-sen«, i zato reče, kolikogod je mogla oholo:

»Ali moj otac može da kupi za stotinu talira slatkiša i da ih baci u vodu. Može li to tvoj otac?«

»Da, ali moj otac«, reče malena kćerka jednog pisca, »može i tvoga oca i tvoga oca i sve »oceve« metnuti u novine! Svi ljudi se njega boje, govori mama, jer je moj otac onaj, koji vlada u novinama«.

I mala djevojčica uzdigne glavu visoko, kao da je prava kraljevna, koje se mora tako kočiti.

Ali napolju kraj napola otvorenih vrata stajao je i virio unutra jedan siromašni dječak. Taj mališan nije smio ni da uđe u sobu, tako je bio neznatan. Vrtio je kuharici ražanj, pa je sada dobio dopuštenje, da stoji iza vrata i gleda nakićenu djecu, koja su se veselo zabavljala, a i to je za nj bilo vrlo mnogo.

»Tko bi se mogao mjeriti s njima?« mislio je on i slušao, što oni čavrljaju, a to mu je dalo dosta uzroka, da se ražalosti. Njegovi roditelji kod kuće nijesu imali ni prebijene pare na dnu svoga sanduka, nisu imali sredstava ni da drže novine, a kamo li da ih pišu, a k tomu je dolazilo još i to najgore, da se ime njegova oca, a po tom i njegovo ime, svršavalo na »-sen!«, tako da na svijetu nije od njega moglo postati ništa. To bijaše vrlo žalosno. Ali »rođen« je bio, bar mu se tako činilo, pravo rođen! Drugačije nije bilo moguće!

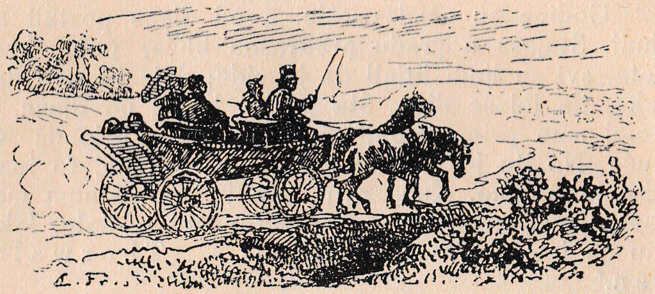
Vidite, to je bilo ove večeri.

* * *

Godine su otad prošle, a od djece postali su ljudi. Stajaše u gradu prekrasna kuća, puna krasota, svi su ljudi htjeli da je vide; dolazili su izdaleka, da joj se dive. Šta misliš, kome od djece, o kojoj smo pripovijedali, mogla je da pripada ta kuća. No, to je bar lako pogoditi! Ali ne, to ipak nije tako lako. Kuća pripadala je siromašnom malom dječaku; od njega je ipak nešto postalo, iako mu se ime svršavalo na »-sen« — Thorwaldsen.*

A ostalo troje djece? — Plemići po porodu, novcu i duhu, od njih nije ni jedno ni drugo učinilo ništa važno, što bi se trebalo spomenuti, nijedno nije nadmašilo drugo. Ali ipak su postali dobri i vrijedni; bio je u njima dobar temelj. Ono, što su onda mislili i govorili bijaše tek — dječje čavrljanje.

* Albert Thorwaldsen, najznamenitiji danski kipar.

NIZ BISERA.

I.

Glavna pruga danskih željeznica spaja Kjoebenhaven sa Korsoerom. To je niz bisera, kakovima Evropa sada obiluje. Najljepše biserje toga niza zove se: Pariz, London, Beč, Napulj! — Nekima se sigurno ovi veliki gradovi ne čine najljepšim biserjem u tom nizu, pa oni pokazuju na koji nepoznat gradić, u kojemu je njihov dom, gdje stanuju njihovi mili. Da, često je to uzahan vrtić, malena kućica, sakrivena zelenim grmljem, točka, koje brzo nestane, kad voz projuri pokraj nje.

Koliko zrna bisera ima u nizu od Kjoebenhavena do Korsoera? Mi ćemo ih razmotriti šest, koje većina ljudi drži najljepšima. Stare uspomene, pa i pjesme same daju ovom biserju sjaj, da ono sja i u našim mislima.

Na brežuljku, gdje leži dvorac Fridrika VI., gdje je Oehlenschläger* proživio svoje djetinjstvo, sja u bogatu, šumovitu kraju jedno zrno tog niza;

* Adam Gottlob Oehlenschläger, znameniti danski pjesnik. Bio je profesor estetike na sveučilištu u Kjobenhavenu. Živio u 18. vijeku.

zovu ga kolibom Filemona i Baukide, to jest domom dvoje milih staraca. Tu je stanovao Rahbek sa svojom ženom Cammom, tu pod tim gostoljubivim krovom skupljali su se cijeloga jednog ljudskog vijeka junaci duha iz bučnoga Kjoebenhavena, tu je bio dom duha — — a sada! Ne kaži: »Ah, kolike li promjene!« — Ne, još i sad je to dom duha, staklenik za boležljive biljke! Pupoljak cvijeta, koji nije dosta jak, da se rascvjeta, zatvara ipak u sebi, iako potajno, sve klice lišća i sjemenja. Tu sja sunce duha u miroljubivi dom duha, oživljava i budi život. Život, koji je unaokolo, sja kroz oči u neotkrivene dubine duše. »Dom Idiota«, okružen ljudskom ljubavlju, posvećeno je mjesto, staklenik za boležljivu biljku, koja treba da se još jednom presadi i procvjeta u božjemu vrtu. Najslabiji duhom skupljaju se sad ovdje, gdje su se nekad sastajali najveći i najsnažniji, izmjenjivali svoje misli i dizali ih visoko — visoko plamti još i sad ovdje plamen duša, u drugoj kolibici Filemona i Baukide.

Grad kraljevskih grobova na izvoru Hroara, stari Roeskilde, leži pred nama; vitki šiljci crkvenih zvonika dižu se iznad niskoga grada i odrazuju se u Isefjordu. Tek jedan ćemo grob ovdje potražiti i promotriti ga u sjaju bisera. To nije grob moćne kraljice Margrete — ne, na groblju, uz kojega bijeli zid mi u vozu jurimo, nalazi se grob. Neznatan ga kamen pokriva. Kralj orgulja, veliki danski romantičar počiva ovdje. Melodije naše duše izvadio je iz starih priča on, pjesnik naših najljepših pučkih pjesama. Roeskilde, grade kraljevskih grobova, u tvome biseru želimo da ogledamo neznatan grob, na kojega je kamenu uklesana lira i ime: Weyse.*

Sad dolazimo u Sigersted, kraj grada Ringsteda. Korito rijeke je plitko; zlatno žito raste tamo, gdje se ustavila Hagbarthova lađa, nedaleko Signine djevičanske tamnice. Tko ne poznaje priču o Hagbarthu, koji je visio na hrastu, i o

Signelinom kavezu, koji je bio u plamenu, priču o velikoj ljubavi?

»Krasni Soroe, okružen šumom!« tvoje mirno samostansko mjesto sada gleda kroz mahovinom obraslo drveće. Mladenačkim pogledom gleda iz akademije preko jezera prema velikoj cesti, sluša zmaja kako dašće u lokomotivi, dok juri kroz šumu. Soroe, biseru pjesništva, ti kriješ u sebi Holbergov* prah! Kao velik bijel labud leži na tihom jezeru tvoj dvorac mudrosti, a gore k njemu, tamo gleda naše oko i traži kao sjajnu šumaricu u dubokoj šumi malenu jednu kućicu. Pobožni psalmi zvuče iz nje daleko preko cijele zemlje, govore se u njoj riječi, koje pače i seljak sluša i uči poznavati prošle dane Danske. Zelena šuma i pijev ptica pripadaju jedno drugome kao i imena Soroe i Ingemann.**

Dalje, k gradu Slagelse! — Što se tu odrazuje u sjaju bisera? Nestalo je samostana Antvorskova, nestalo bogatih dvorana dvorca, pa i njihovih osamljenih i zapuštenih zidina. Ali stoji tu još jedan stari znak, koji se neprestano obnavlja, onaj stari drveni krst tamo na uzvisini, gdje se u vrijeme, kad je nastala legenda, probudio Hellig Anders, župnik u Slagelsu, prenesen u jednoj jedinoj noći iz Jeruzolima u svoj kraj.

Korsoer — tu si se rodio ti, koji si nam dao:

»— šalu sa malo zbilje
u pjesmama pomorske knute!«

Ti, majstore riječi i duhovitosti! Propali stari zidovi napuštene tvrđave sad su jedini svjedoci tvojega mladenačkog doma. Kad sunce zapada, pokazuju njegove sjene na ono mjesto, gdje je stajala tvoja rodna kuća. S tih si bedema gledao ti, dok si »bio malen«, kako »mjesec zapada za otok« i to si ovjekovječio u tvojoj pjesmi, ti, koji si u labirintu svijeta lutao i otkrio:

»— — Da nigdje ruže nisu tako rujne,
I nigdje trnje njino tako sitno
i pahuljice nigdje tako meke
ko ondje, gdje počivasmo ko djeca«.

Dražesne pjesme radosti i veselja! Pletemo ti vijenac od lazarkinje, bacamo ga u jezero, a valovi će ga odnijeti u Kielerfjord, na čijoj obali počiva tvoj pepeo. On ti nosi pozdrav mladog naraštaja, pozdrav iz rodnoga grada Korsoera, gdje niz bisera svršava.

* H o l b e r g, danski pisac, začetnik nove danske književnosti. 1684.—1754.

** B e r n h a r d S e v e r i n I n g e m a n n, danski pjesnik, lektor danskog jezika i književnik na akademiji u Soroe.

II.

»Doista je put između Kjoebenhavena i Korsoera niz bisera«, reče baka, kad je čula čitati ono, što smo mi sad pročitali. »Bar za me je to niz bisera, a postao mi je to već pred više od četrdeset godina«, reče ona. »Onda još nismo imali parnih strojeva, i trebali smo za taj put toliko dana, koliko vi sad trebate sati. Bilo je to godine 1815.; imala sam tada dvadeset i jednu godinu; to su lijepe godine, premda su još i sa trideset lijepe godine, blaženo doba. Za mojih mladih dana bila je veća rijetkost nego sada doći do Kjoebenhavena, grada nad svim gradovima, kakovim smo ga mi držali. Moji su roditelji htjeli da opet iza dvadeset godina posjete to mjesto, a ja sam trebala da idem s njima. Već smo godinama govorili o tom putu, a sad je to doista trebalo da se obistini. Činilo mi se, kao da počinje sasvim nov život, a donekle je za me i počeo tada sasvim nov život.

Šilo se i spremalo, a kad je doista došlo do odlaska, koliko li je dobrih prijatelja došlo, da nam zažele srećan put. Bio je velik put, na koji smo se spremili. Prije podne odvezli smo se u kolima mojih roditelja u Odense. Znanci pozdravljali su nas s prozora, dok nismo izašli na vrata Svetoga Joergena. Vrijeme bijaše divno, ptičice su pjevale, sve bijaše puno veselja, te se zaboravljalo, da je put do Nyborga dugačan i mučan. Predveče stigli smo onamo. Pošta je dolazila tek u noći, a prije toga nije ni lađa kretala. Pošli smo na brod. Pred nama je, kolikogod smo mogli očima zahvatiti, ležala velika voda, mirna i tiha. Legli smo obučeni i usnuli. Kad sam se rano u zoru probudila i popela se na palubu, ni na kojoj se strani upravo ništa nije moglo razabrati, takva je bila magla. Čula sam pijetlove, kako kukuriječu, činilo mi se, da izlazi sunce, da zvone zvona. Gdje li se nalazimo? Magla se digla, a mi smo se doista nalazili još uvijek nasuprot Nyborga. Napokon, kad se razdanilo, podigao se lagan vjetrić, ali upravo protivan. Mi smo krstarili naokolo i napokon smo bili toliko sretni, da smo oko jedanaest sati noću stigli u Korsoer, pošto smo trebali dvadeset i dva sata za put od četiri milje.

Prijalo nam je, da dođemo na kopno; ali bio je mrak, tmurno su gorjele svjetiljke, a meni se sve činilo tako strašno tuđe, jer nisam nikad vidjela nijedan drugi grad, nego Odense.

»Gledaj, ovdje se rodio Baggesen!«* reče moj otac, »a ovdje je živio Birckner«.

Tad mi se pričini, da je taj stari grad sa malenim kućicama postao najednom svjetliji, prijazniji i veći. Uz to smo bili i veseli, što opet osjećamo

* J e n s B a g g e s e n, danski pjesnik, polazio škole u Slagelse.

pod nogama čvrsto tlo. Spavati, razumije se, nisam mogla; moje su misli boravile kod svih ovih novosti, što sam ih vidjela i doživjela od prekjučer, otkad sam ostavila svoj dom.

Slijedećeg jutra morali smo se rano dignuti; čekao nas je do Slagelse loš put sa velikim brdima i mnogim rupama, a s one strane toga grada sigurno također nije bilo mnogo bolje. Mi smo pak htjeli da još tako rano stignemo u Krebsehuset, da još za dana možemo preći preko u Soroe i posjetiti Moellerova Emila, kako smo ga mi nazivali. Da, to je bio vaš djed, moj pokojni muž, p r o b s t; on je bio student u Soroe i upravo je bio položio svoj drugi ispit.

Poslije podne stigli smo u Krebsehuset; to je u ono vrijeme bilo dobro posjećivano mjesto, najbolja gostionica na cijelome putu i dražestan kraj. A morate svi priznati, da je to još i danas. Vrijedna gazdarica gospođa Plambek gospodarila je tamo; sve se u kući blistalo i sjalo. Na zidu visjelo je u okviru pod staklom Baggesenovo pismo upravljeno na nju, a bilo je vrijedno, da se pogleda. — Za me je to bila velika znamenitost. — Zatim smo pošli preko u Soroe i našli tamo Emila. Možete misliti, da se vrlo obradovao, kad nas je ugledao, a i mi se nismo manje radovali. On je bio tako dobar i pažljiv. S njime smo razgledali crkvu s Apsalonovim grobom i Holbergovim lijesom; razgledali smo stare napise i odjedrili preko jezera u »Parnas«. To je bila najljepša večer, koje se sjećam. Bila sam uvjerena, ako se igdje na svijetu može pjevati, da se to može u Soroe, u tom miru, toj krasnoj prirodi. Zatim smo pošli takozvanim »Filozofovim putem«, lijepom stazom uzduž jezera do Krebsehuseta na glavnoj cesti. Emil je ostao i večerao s nama; ocu i majci se činilo, da je postao vrlo mudar i da izgleda dobro. Obećao nam je, da će za pet dana doći u Kjoebenhaven k jednoj obitelji, da bude s nama; približavali

su se Duhovi. Satovi, koje sam proboravila u Soroe i Krebsehnsetu pripadaju među najljepši biser u mom životu.

Slijedećeg smo jutra vrlo rano otputovali, jer smo do Roeskilda imali dugačak put, a morali smo tamo stignuti dosta rano, da još možemo posjetiti crkvu. Otac je osim toga namislio da navečer posjeti jednoga svog starog školskog druga. Tako se i zbilo. Preko noći ostali smo u Roeskilde, a slijedećeg dana, ali tek oko podne, stigli smo u Kjoebenhaven, jer je taj dio puta bio najjadniji i najlošiji, koji smo uopće prošli. Trebali smo otprilike tri dana od Korsoera do Kjoebenhavena, a sad možete vi da taj isti put preletite za tri sata. Biserje nije postalo vrednije, jer nije moglo, ali je niz postao nov i divan. Ostala sam sa svojim roditeljimai tri nedjelje u Kjoebenhavenu; s Emilom bili smo u svemu osam dana, a kad smo zatim putovali natrag u Fyen pratio nas je od Kjoebenhavena do Korsoera. Tamo smo se, još prije rastanka zaručili. Zato možete razumjeti, da je i za me put od Kjoebenhavene do Korsoera niz bisera.

Kasnije, kad je Emil dobio župu kod Assensa, vjenčali smo se. Često smo govorili o putu u Kjoebenhaven i o tom kako bi lijepo bilo, da ga možemo još jednom proputovati. Ali onda je došla najprije naša majka, a zatim je ona dobila još braće, a onda se moralo toliko toga njegovati i na tolike paziti. A kad je otac bio unapređen i imenovan probstom, bila je to velika radost i blagoslov, ali do Kjoebenhavena nismo više stigli. Nikad više nisam tamo došla, kolikogod smo na to mislili i o tom razgovarali, a sad sam već prestara i nemam više snage, da se vozim vozom. Ali ipak se radujem željeznicama. Pravi je blagoslov, što ih imamo. Sad to brže možete da dođete k meni. Sad nije Odense mnogo dalje od Kjoebenhavena nego što je mojih mladih dana bio Odense od Nyborga, Vi možete sad

isto tako brzo odjuriti u Italiju, koliko smo mi trebali da dođemo do Kjoebenhavena! Da, to vrijedi mnogo! Ali ipak, ja ostajem kod kuće, puštam drugima da putuju, puštam ih da dolaze k meni! Ali vi mi se ipak ne smijete podsmijavati, što ja tako mirno sjedim! Ja se spremam na drugi, mnogo dulji put, nego što je vaš, na mnogo brže putovanje, nego što je putovanje željeznicom: ako Bog ushtije, otputovat ću gore k djedu, a kad i vi svršite svoj posao i kad se naradujete na ovom blagoslovenom svijetu, tada ćete, znam dobro, doći i vi k nama gore i onda ćemo tamo govoriti o danima našega zemaljskog života. Ali i tamo ću, vjerujte mi djeco, upravo tako kao i sada reći: »Da, put od Kjoebenhavena do Korsoera doista je niz bisera«.

PERO I TINTARNICA.

U sobi nekog pjesnika rekao je jednom netko, dok je gledao njegovu tintarnicu, koja je stajala na stolu:

»Ipak je čudnovato, što sve izlazi iz jedne tintarnice! Bog zna, što će sad opet biti prvo? Ipak je to čudnovato?«

»To je ono«, reče tintarnica. »To je neshvatljivo! Pa to je ono, što ja uvijek tvrdim!« reče ona ponosno peru i ostalim stvarima na stolu, koje su to mogle čuti. »Doista je čudnovato, što sve može da izađe iz mene, da, to je gotovo nevjerojatno! Ja doista ne znam, što će sad biti prvo, kad čovjek opet počne da crpe iz mene. Jedna moja kapljica dostaje za pola stranice papira, a što se sve može da napiše na pola stranice. Ja sam nešto sasvim osobito. Iz mene same izlaze djela pjesnikova: živi ljudi, tako da ih narod može prepoznati, oni srdačni osjećaji, ona dobra volja, ti divni opisi prirode. Ja sama to ne shvaćam, jer ja uopće prirode ne poznajem; ali to je ipak sve u meni. Iz mene je izašla, a izlazi još uvijek ona vojska laganih, ljepušnih djevojaka, smionih vitezova na zapjenjenim konjima, veselih i zdravih momaka. Da, ja to sama ne znam, a kod toga ništa i ne mislim.«

»Što se toga tiče, imate sasvim pravo!« reče pero. »Vi uopće ne mislite, jer da mislite, onda biste shvatili i to, da dajete samo tekućinu! Vi dajete vlagu, da ja mogu izreći i na papiru pokazati, što imam u sebi; to ja pišem. Pero piše, o tom ne sumnja nitko, a većina ljudi razumije se u pjesništvo isto toliko, koliko i kakva stara tintarnica.«

»Vi imate vrlo malo iskustva!« reče tintarnica. »Vi niste još ni čitav tjedan u službi, a već ste sasvim istrošeni. Zar si vi možda umišljate, da ste pjesnik? Vi ste samo sluga, a ja sam ih već imala mnogo od vaše vrste, i iz roda gusaka i iz engleskih tvornica. Ja poznajem isto tako dobro gušća pera kao i ocjelna. Već ih je bilo mnogo kod mene u službi, a bit će ih još mnogo, ako dođe on, čovjek, koji se za me miče, i ako napiše ono, što crpe iz moje nutrine. Ja bih samo htjela da znam, što će najprije iz mene izvaditi.«

»Glupa tintarnice!« reče pero.

Kasno navečer dođe kući pjesnik. Bio je na koncertu, čuo je izvrsnoga guslača i sasvim je bio zanesen i oduševljen njegovom divnom svirkom. Guslač je iz svoga instrumenta izmamio čaroban svijet tonova: čas je zvučilo kao da padaju kapljice vode, biser za biserom, čas kao puni zbor ptičica, čas je hujilo kao oluja u jelovoj šumi. Njemu se činilo, da čuje, kako plače njegovo vlastito srce, ali onim melodijama, koje zvuče iz divnoga glasa žene. Bilo je tako, kao da ne zvuče samo žice na guslama, nego i konjić, pa i vijci i drvo gusala; bilo je osobito. Bilo je teško, a činilo se djetinjom igrom, kao da gudalo samo juri ovamo i onamo preko žica. Moglo se vjerovati, da bi to svatko mogao da učini. Gusle zvučile su same od sebe, gudalo sviralo je samo, a oboje zajedno činilo je cjelinu, tako da se zaboravljalo na umjetnika, koji ih je vodio, koji im je udahnuo život i dušu. Zaboravljalo se na umjetnika, ali na nj je mislio pjesnik, njega je spomenuo i napisao uz to i svoje misli: »Kako je glupo, kad gusle i gudalo hoće da se ohole svojim poslom. A to mi ljudi činimo ipak tako često; pjesnik, umjetnik, izumitelj, vojskovođa. Mi se uzdižemo, ponosni smo na svoja djela — a svi smo samo instrumenti, na kojima svira Bog. Njemu jedinom pripada čast. Mi nemamo ništa, čime bismo se mogli ponositi.«

Da, to je napisao pjesnik, napisao je to u obliku priče i nazvao je »Umjetnik i instrumenti«.

»No, sad ste dobili svoje, madame!« reče pero tintarnici, kad su oboje opet ostali sami. »Čuli ste, kako je glasno pročitao ono, što sam ja napisao?«

»Da, što sam vam ja dala da napišete,« reče tintarnica. »To je bio udarac za vas i vašu oholost. Čudi me, što ne možete razumjeti, da vam se ruga! Ja sam vam dobacila taj udarac iz svoje najdulje nutrine! Ta ja ću valjda poznati svoje vlastito izrugivanje!«

»Tintarničino!« dobaci pero.

»Peretino!« odvrati tintarnica.

I svako je od njih mislilo, da je drugome osolilo pamet, a uvijek je ugodan osjećaj, kad smo o tom uvjereni, da smo se nekome dostojno odužili. Onda je san miran, a oni su oboje mirno zaspali. Ali pjesnik nije spavao. Misli su strujale iz njega, kao glasovi iz gusala, padale su kao biser, šumile kroz dubrave kao oluja, koju je osjećao u svom srcu. On je osjećao zračak vječnoga umjetnika. — Njemu jedinome čast!

DIJETE U GROBU.

Bila je žalost u kući, bila je žalost u srcu, umrlo je najmlađe dijete, četverogodišnji dječak, jedinac, radost roditelja i nada budućnosti. Imali su doduše još dvije kćerke, starija trebala je upravo ove godine da primi sv. potvrdu, obadvije bile su mile i dobre djevojke, ali izgubljeno dijete uvijek je najmilije, a ovo je osim toga bilo i najmlađe i sin. To je bilo teško iskušenje. Sestre su žalile, kaošto mlade duše žale; njih je osobito potresla žalost roditelja; otac je bio srvan, ali majku je jad najdublje svladao. Danju je i noću bila na nogama, njegovala je bolesno dijete, dizala ga i nosala. Bio je to dio nje same, a to je ćutjela i osjećala. Ona nije mogla ni pomisliti, da je mrtvo, da je položeno u lijes i da ga moraju zatvoriti u grob. Bog joj ne može uzeti dijete, mislila je ona, a kad se to ipak dogodilo i kad se o tom uvjerila, rekla je u svojoj groznoj boli: »Bog to nije znao; on ima ovdje na zemlji sluge bez srca, koji rade po svojoj volji i ne čuju majčine molitve«.

Ona je izgubila povjerenje u Boga, pa su je sad stale mučiti mračne misli, misli o smrti, strah pred vječnom smrću, strah, da čovjek postaje prah i pepeo i da se time sve svršava. Kraj ovakovih misli nije imala ništa, o što bi se mogla osloniti, nego je propadala u bezdano ništavilo očaja.

U najtežim časovima nije više ni plakati mogla. Nije mislila na mlade kćeri, koje ima; suze muževe padale su joj na čelo, ali ona nije pogledala gore k njemu; njezine su misli boravile kod mrtvoga

djeteta, nijedan dah njezina života nije imao druge svrhe, nego da si dozove u pamet sve uspomene na svoje dijete, svaku njegovu nedužnu djetinju riječ.

Svanuo je dan pogreba; nekoliko noći prije toga nije spavala; pred jutro svladao ju je umor i ona je na kratko vrijeme usnula. Međutim su u jednu sobu, koja je ležala malo podalje od njezine, unijeli lijes i zabili pokrovac, da ona ne čuje udarce čekića.

Kad se probudila i digla te htjela da vidi svoje dijete, reče joj muž sav u suzama: »Zatvorili smo lijes; moralo je tako biti.«

»Kad je Bog prema meni nesmiljen,« reče ona ogorčeno, »zašto da budu ljudi bolji!« i stane gorko plakati.

Lijes su odnijeli na groblje; neutješna majka sjedila je kraj svojih mladih kćeri, gledala ih je, a da ih nije vidjela; njezine misli nijesu se više bavile njezinom preostalom porodicom, ona se sasvim preoustila svojoj žalosti, a ta ju je tjerala, kao što more tjera brod, koji je izgubio krmilo i krmilara. Tako je prošao i dan pogreba, a iza njega dolazili su i prolazili drugi dani u istoj jednoličnoj teškoj žalosti. Vlažnim očima i žalosnim pogledom promatrali su je njezini kod kuće; ona nije čula njihovih utješnih riječi. Šta su joj oni i mogli da kažu, ta bili su i sami prežalosni.

Činilo se, kao da više ne poznaje sna, a taj bi jedini mogao još biti njezin najbolji prijatelj, koji bi ojačao njezino tijelo i donio natrag u njezinu dušu mir. Ali ipak su je nagovorili na to, da legne u krevet, pa je tamo ležala mirno kao da spava. Jedne noći osluškivao je njezin muž njezino disanje i držao je sasvim sigurno, da je našla mira i odmora; stoga sklopi svoje ruke, pomoli se i doskora zdravo i čvrsto zaspi. Zato nije opazio, da se ona dignula, obukla svoje haljine i zatim tiho

izašla iz kuće, da dođe tamo, gdje su njezine misli boravile danju i noću; da dođe do groba, koji je zatvarao njezino dijete. Prošla je kroz vrt, koji je okruživao kuću, pa je zatim stupila na otvoreno polje, kojim je staza oko grada vodila na groblje; nitko je nije vidio, a ni ona nije vidjela nikoga.

Bijaše jasna, zvjezdana noć, zrak bijaše još topao i blag, bilo je tek u rujnu. Ona je ušla u groblje i pošla do malenoga groba, koji se pričinjao kao velika mirisna kita cvijeća. Ona je sjela i pognula glavu dolje prema grobu, kao da mora kroz gustu naslagu zemlje vidjeti svojega malog dječaka, čijeg se prijaznog smiješka još tako jasno sjećala. Mili pogled njegovih očiju, koji je zadržao i u bolesničkoj postelji, nije se mogao zaboraviti. Činilo se, da njegov pogled govori, kad se ona naginjala nada nj i hvatala njegove fine ručice, kojih sam nije mogao da digne. Kaošto je sjedila uz njegov krevet, tako je sjedila sada uz njegov grob; ali ovdje mogle su suze slobodno teći i padale su na grob.

»Ti želiš dolje k svome djetetu!« reče iznenada jedan glas tik uz nju. Zvučio je jasno i duboko, te joj je zvuk njegov prodro do srca. Ona pogleda gore, a pokraj nje stajala je prikaza zavijena gustim žalobnim plaštem, a preko glave prebacila je kukuljicu. Ali ona joj je ipak i ispod nje vidjela lice; bilo je strogo, ali ipak je ulijevalo povjerenje, oči su joj sjale, kao da se još nalazi u mladim godinama.

»Dolje k svome djetetu!« ponovi ona, a iz glasa razbirala joj se očajna molba.

»Usuđuješ li se poći za mnom?« upita je. »Ja sam Smrt.«

Ona glavom dade znak, da pristaje. I tada kao da su najednom zvijezde iznad nje zasjale mjesečevim sjajem, ona opazi šarenu divotu cvijeća na grobu. Kora zemaljska lako je i mirno popuštala

kao razastrta tkanina, majka klone, a utvara ovije svoj crni plašt oko nje. Nastane noć, noć Smrti. Ona je padala dublje, nego što doseže grobareva lopata, a groblje ležalo je kao krov iznad njezine glave.

Vršak plašta klizne na stranu; ona je stajala u velikoj dvorani, koja se pružala široko i prijazno. Naokolo bio je sumrak, ali pred njom stajalo je i držalo je već u istom času na svome srcu — njezino dijete. Ono joj se smiješilo i sjalo ljepotom, kao nikad prije. Ona krikne, ali se krik nije čuo, jer se sasvim blizu nje, a onda opet daleko, daleko, pa opet u blizini, začula divna glazba. Nikad prije nisu takovi glasovi doprli do njezinih ušiju, oni su dolazili onkraj mračnoga, gustog zastora, koji je dvoranu dijelio od velike zemlje Vječnosti.

»Moja slatka, moja mila majko!« čula je, kako govori njezino dijete. To je bio ljubljeni poznati glas. A zatim su slijedili bezbrojni cjelovi u beskonačnom blaženstvu. Dijete pokaže na tamni zastor.

»Tako lijepo nije gore na zemlji! Vidiš li, majko, vidiš li ih sve? To je blaženstvo!«

Ali majka nije vidjela ništa, pa ni tamo, kamo je dijete pokazivalo, ništa do crne noći. Ona je gledala zemaljskim očima, nije gledala tako, kako je gledalo dijete, koje je Bog pozvao k sebi. Ona je čula zvukove, čula je glasove, ali ne riječi, kojima bi morala vjerovati.

»Sad mogu da letim, majko!« reče dijete, »mogu letjeti sa svom ostalom veselom djecom ravno k dragome Bogu. Ja bih to tako rado, ali dok ti plačeš, tako, kaošto sada plačeš, ne mogu se otkinuti od tebe, a ja bih to ipak tako rado! Zar ja ne smijem? Pa ti ćeš doskora doći k meni unutra, slatka majčice.«

»Ostani, ostani!« odgovorila je ona, »samo još časak! Još jedan jedini put moram te pogledati, poljubiti te i primiti u svoje naručje!«

I ona ga poljubi i privine k sebi. U to se začuje odozgo njezino ime; neizmjerno tužno odzvanjali su ti glasovi. Što je to bilo?

»Čuješ li?« reče dijete. »To je otac, koji te zove!«

I ponovo su se začuli iza nekoliko časaka duboki uzdisaji, kao da plaču djeca.

»To su moje sestrice!« reče dijete. »Majko, ti ih valjda nisi zaboravila?«

I ona se sjeti onih, koje je ostavila, osvoji je neizreciv strah, gledala je preda se i neprestano su lebdjeli pred njom likovi, za koje joj se činilo, da ih prepoznaje. Oni su lebdjeli kroz dvoranu Smrti prema tamnome zastoru i nestajalo ih je iza njega. Hoće li se pojaviti njezin muž i njezine kćerke? Ne, njihovo dozivanje, njihovi uzdisaji čuli su se još uvijek odozgo; tek što nije kraj mrtvih sasvim zaboravila na njih.

»Majko, sad zvone zvona nebeskoga kraljevstva!« reče dijete. »Majko, sad izlazi sunce!«

Mlaz jasnoga svijetla obaspe je; — djeteta je nestalo, a ona osjeti, da se uzdiže. — Oko nje postane hladno, ona digne glavu i opazi, da leži na groblju nad grobom svoga djeteta. Ali Bog je u noći bio potpora njenim nogama, svijetlo njezina razuma; ona sagne koljena i stane moliti: »Oprosti mi, Gospode Bože moj, da sam jednu vječnu dušu htjela da zadržim u njenom lijetu i da sam mogla zaboraviti svoje dužnosti prema živima, koje si mi dao!« Kod tih riječi bilo joj je kao da njezino srce osjeća neko olakšanje. Uto izađe sunce, ptičica zapjeva iznad njezine glave, a crkvena zvona zazvone na jutarnju molitvu. Sveti se mir razprostro naokolo, svet kao u njezinu srcu. Ona je opet spoznala svojega Boga, spoznala svoje dužnosti i poleti puna čežnje kući. Nagne se nad svoga muža: njezini topli, srdačni cjelovi ga probude i ona stane da govori riječi, koje su joj prodirale iz nutrine srca.

Ona je bila opet jaka i blaga, kao što to može biti žena, i iz nje je sad izlazilo jako vrelo utjehe. »Što Bog čini, učinjeno je pravo!«

A muž je upita: »Otkud si najednom dobila tu snagu, to srce puno utjehe?«

A ona poljubi njega i poljubi svoju djecu. »Dobila sam to od Boga, po svome djetetu u grobu.«

DVA PIJETLA.

Bila jednom dva pijetla, jedan na smetlištu, a drugi na krovu, obojica oholi. Ali koji je bio jači? Reci nam ti svoje mišljenje — ali mi ćemo ipak ostati kod svoga.

Dvorište za perad bilo je plotom od dasaka odijeljeno od drugoga dvorišta, u kojem je bilo smetlište. Na njemu je rastao velik krastavac, koji je bio svijestan, da je biljka s buništa.

»To se već kod rođenja određuje!« govorio je sam u sebi. »Ne mogu se svi kao krastavci roditi, mora biti i drugih živih bića. Pilići, patke i sva posada susjednoga dvorišta također su stvorovi. Evo, upravo vidim na plotu dvorišnoga pijetla; on je jamačno za drugo određen nego onaj pijetao, kojega su postavili tako visoko na krov, da ne može ni stenjati, a kamoli kukurijekati. On nema ni kokoši ni pilića, misli samo na se, a znoji se mjedenkom. No, onda je ipak dvorišni pijetao sasvim drugi pijetao! Gledaj ga, kako stupa, kao da pleše! Čuj, kako kukuriječe; ta to je glazba! Gdjegod se pojavi, čuje se, da je pravi trubač. Da dođe ovamo unutra, pa da me pojede zajedno s drškom i lišćem, da pređem u njegovu gušu, oh, to bi bila blažena smrt!« govorio je krastavac.

Predvečer podigne se strašno nevrijeme. Kokoši, pilići pa i sam pijetao zavuku se i potraže zaklon. S velikom bukom sruši se plot, koji je dijelio oba dvorišta; crepovi padali su s krova; ali pijetao na krovu stajao je čvrsto, nije se pače ni vrtio, jer nije mogao, a ipak je bio mlad, nanovo lijevan, ali oprezan i ozbiljan. Već od poroda vladao se ozbiljno

i promišljeno, nije ni u čem bio nalik na ptice, koje u zraku lepršaju, na vrapce i laste. On ih je prezirao »te ptice obične i neznatne veličine«. Golubovi su doduše veliki, čisti i sjajni kao sedef, izgledaju donekle kao pijetao na krovu, ali su debeli i glupi. »Sve njihove misli bave se samo time, kako da si natrpaju gušu«, mislio je pijetao, »a u društvu su očajno dosadni.« Ni ptice selice nijesu zaboravile, da mu se poklone, pripovijedale su o stranim zemljama, o zračnim karavanama, a pričale su i strašne razbojničke priče o pticama grabilicama. Prvi put bilo mu je to novo i zabavno, ali poslije opazi, da ponavljaju svoje priče, da govore uvijek isto, a to je vrlo dosadno. One su bile dosadne i sve je bilo dosadno. Nikoga nije bilo, s kim bi se mogao družiti, svi su bili dosadni i otrcani.

»Svijet ne vrijedi ništa!« govorio je on. »Posvuda samo brbljarija i ogovaranje!«

Pijetao na krovu bio je, kako se to obično kaže »blaziran«, a da je to krastavac znao, sigurno bi mu bio zanimljiv. Ali njegove oči bile su uprte samo u dvorišnoga pijetla, koji je sad bio kraj njega.

Plot je bio srušen, a bljesak i grmljavina je prestala. »Što držite o onom čudnovatom kukurijekanju?« upita dvorišni pijetao svoje kokoši i piliće. »U njem je bilo nešto surovo, nije bilo nikakove draži.«

Kokoši i pilići potrče prema smetlištu, a pijetao je viteškim korakom stupao za njima.

»Vrtna biljka!« reče krastavcu, a u toj jednoj riječi opazi on njegovu duboku naobrazbu pa zaboravi sasvim, da se pijetao na nj naklopio i da ga ždere.

»Blažena smrt!«

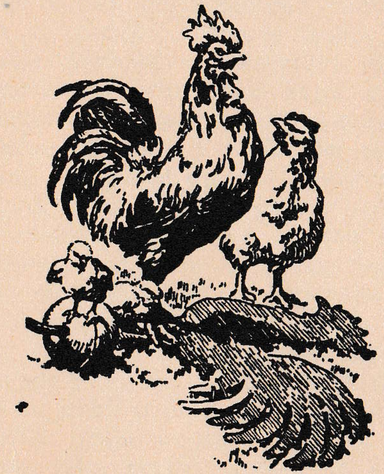
Dođu pilići, dođu kokoši, a kad bi jedno potrčalo, onda su svi ostali trčali za njim, i oni su kokodakali i pijukali i gledali samo pijetla, ponosili se njime, on je bio njihova roda.

»Kukuriku!« zakukurijekne on, »pilići postat će doskora velike kokoši, kad ja to objavim svjetskom dvorištu za živad.«

A kokoši i pilići kokodakali su i pijukali iza njega.

A pijetao objavi im veliku novost.

»Pijetao može iznijeti jaje! A znate li, što leži u tom jajetu? U njem leži zmija! Njezina pogleda ne može ovdje nitko da podnese. To znadu ljudi, a sad

znate i vi, što leži u meni, kakovo sam ja moćno stvorenje u dvorištu!«

Nato pijetao zamahne krilima, uzdigne ponosno svoju krestu u vis i opet zakukurijekne. Sve kokoši i sve one male piliće spopadne strah, ali su svi oni bili neizmjerno ponosni na to, da je jedan od njih takav moćan stvor. Oni su kokodakali i pijukali tako, da je to morao čuti pijetao na krovu. A on je to i čuo, ali se ipak nije micao.

»Pusta brbljarija!« govorio je on sam u sebi. »Dvorišni pijetao ne nese nikad jaja, a što se mene

tiče, meni se to ne da. Da hoću, mogao bih da snesem čistac. Svagdje samo pusto brbljanje. — Sad mi se dalje ni sjediti ne da.«

I zato se pijetao na krovu otkine, ali ne ubije pijetla na dvorištu, i ako mu je zacijelo to bila namjera. Tako su bar mislile kokoši. A koja je tu pouka?

»Ipak je bolje kukurijekati, nego biti blaziran i propasti.«

PRIČA S JYTLANDSKIH PRUDOVA.

To je priča s jytlandskih prudova, ali ona ne počinje tamo, nego daleko odavde, na jugu, u Španiji. More je velika cesta između zemalja. Pomisli, da si tamo, u Španiji? Tamo je toplo, lijepo; tamo se rasklapaju žarkocrveni cvjetovi šipka između tamnih lovorika. S brda duva svjež vjetrić prema vrtovima naranača i prekrasnim maurskim dvoranama sa zlatnim kubetima i oslikanim zidovima. Ulicama prolaze u ophodu djeca sa svijećama i zastavama, a iznad njih, visoko i jasno, uzdiže se nebo sa sjajnim zvijezdama! Zvuče pjesme i kastanjete, momci i djevojke njišu se u plesu ispod cvjetnih akacija, dok prosjak sjedi na isklesanom mramoru, krijepi se sočnom lubenicom i dočarava si svoj život. Sve se čini kao lijep san; ah, kad bismo se mogli sasvim zanijeti u nj! Ali to je učinilo dvoje mladenaca, a oni su imali u obilju i sva dobra zemaljska: zdravlje, dobru volju, bogatstvo i čast.

»Mi smo tako sretni, koliko se samo može!« govorili su uvjereni o tom u dubini svoje duše. Ali oni bi se bili mogli u svojoj sreći uspeti još za jednu stepenicu više, a to bi bilo, da im je Bog poklonio sina, koji bi im nalikovao po duši i tijelu.

Sretno bi dijete bilo s radošću pozdravljeno, našlo bi svu nježnu ljubav i njegu, svu sreću, koju može da pruži bogatstvo i ugledna porodica.

Dani su im prolazili kao kakova svečanost.

»Život je dar ljubavi, koji je neizmjerno velik!« govorila je žena, »a to obilje sreće trebalo bi da se u drugome životu još povećava sve do u vječnost! — Ja tih misli ne mogu shvatiti.«

»Pa to je jamačno ljudska obijest,« reče muž. »Ako se pravo uzme, ljudi su strašno drski, kad misle, da će vječno živjeti, da će postati kao Bog. To su bile i riječi zmije, a ona je bila duh laži.«

»Ta valjda ti ne sumnjaš u život onkraj groba?« upita mlada žena i bilo joj je kao da prviput prolazi sjena njezinim sunčanim carstvom misli.

»Vjera to obećaje, a duhovnici tvrde!« odvrati mladi muž, »ali ja upravo u svoj toj svojoj sreći osjećam i spoznajem, da je to drskost, da je to misao obijesti zahtijevati iza ovoga života drugi život, nastavak blaženstva! — Nije li nam već u ovome zemaljskome životu toliko toga dano, da možemo i moramo biti zadovoljni?«

»Jest, nama je dano,« reče mlada žena, »ali kolikim hiljadama dan je ovaj život kao teško iskušenje, koliko ih je na taj svijet bačeno u siromaštvo, sramotu, bolest i nesreću! Ne, da nema života iza ovoga zemaljskog, onda bi bilo sve ovdje na zemlji nejednako podijeljeno, onda Bog ne bi bio pravedan.«

»Onaj prosjak tamo dolje na cesti uživa radosti, koje su njemu upravo tako velike kao one, koje uživa kralj u svome bogatom dvoru,« odgovori mladi čovjek; »a ne misliš li, da živinče, koje bičuju, koje gladuje i vuče teret, dok ne pogine, osjeća također teret svojega života? I ono bi onda moglo s istim pravom zahtijevati drugi život, nazivati nepravdom, što ne spada u red viših bića.«

»Krist je rekao: U domu oca mojega mnogo je stanova,« odvrati mlada žena, »nebesko je carstvo neizmjerno isto tako kaošto je neizmjerna ljubav Božja! — I životinja je stvor, a nijedan se život ne će, tako barem ja pouzdano mislim, izgubiti, nego će svakoga dopasti vječno blaženstvo, koje on može da primi, koje odgovara njegovu biću i koje je za nj dovoljno.«

»Ali meni dostaje sada ovaj svijet!« reče muž i ovije ruke oko svoje lijepe, drage žene. Zatim ispuši jednu cigaretu na otvorenoj altani, gdje je hladan

zrak bio nasićen mirisom naranača i karamfila. Glazba i kastanjete zvučile su sa ulice, dvije su zvijezde zasjale, a dva oka puna ljubavi, oči njegove žene, pogledala su ga ljubavlju vječnoga života.

»Takav je čas zavrijedio,« reče on, »da se čovjek za nj rodi, da ga osjeti i da ga onda opet nestane«. On se nasmiješi, žena digne lako prijeteći se ruku, a oblaka je opet nestalo, oni su bili presretni.

Činilo se, da se sve ravna prema tome, da poveća njihovu čast, njihovu radost i njihovu sreću. Nastala je promjena, ali samo u mjestu boravka, a ne u uživanju i dobivanju radosti života. Mladi je čovjek bio od svog kralja poslan kao poslanik na carski dvor u Rusiju. To je bila počasna služba, na koju mu je davao pravo njegov rod i njegovo znanje. Posjedovao je velik imetak, a njegova mu mlada žena nije donijela manji, jer je bila kćerka jednoga od najbogatijih i najuglednijih trgovaca. Jedan od njegovih najboljih brodova trebao je da upravo ove godine ide u Stockholm i da odveze dragu djecu, kćerku i zeta, u Petrograd. Sve na brodu bilo je kraljevski opremljeno: naokolo mekani sagovi, svila i sjaj.

Ima stara junačka pjesma, koja je posvuda poznata; zove se »Engleski kraljević«. I on je putovao na takovu kraljevskom brodu. Njegova su sidra okovana sjajnim zlatom, a svako je uže prepleteno svilom. Sasvim nehotice moralo se pomisliti na ovaj brod, kad se ugledalo onaj, koji je jedrio iz Španije. Na jednom je i drugome bio jednak sjaj, ista misao na rastanku: »Dao Bog, da se opet u veselju sastanemo!«

Povoljan vjetar duvao je sa španjolske obale, a oproštaj bio je kratak. Za nekoliko bi sedmica ovako brodeći imali da dođu do cilja svoga puta. Ali kad su bili na otvorenom moru, stiša se vjetar, more postane glatko i mirno, voda se sjala, zvijezde nebeske su sjale, bile su lijepe večeri na bogatoj lađi.

Napokon ipak zažele povoljan vjetar. Ali on se nije dizao. Ako je duvao vjetar, sigurno je bio protivan. Tako su prolazile sedmice, pa su prošla i cijela dva mjeseca — tek onda se digne povoljan vjetar sa jugozapada. Kad su se nalazili nasred puta između Škotske i Jytlanda, osilio se vjetar upravo onako kao u staroj pjesmi »o engleskom kraljeviću«:

»Oluja huči; a oblaka gòre
U tamu zavijaju kopno i more.
Oni usidre sred mora lađu,
Dok opet povoljan vjetar nađu.«

* * *

Odonda je prošlo mnogo vremena. Kralj Kristijan VII. sjedio je na danskom prijestolu i bio još mladić. Mnogo se od toga doba dogodilo, nastale su velike promjene, mnogo se toga izmijenilo. Jezera i močvare sada su bujne livade. Zaklonjene kućama uspijevaju na zapadnoj obali Jytlanda pače jabuke i ruže, ali i njih moramo tražiti, jer su se ispred oštrih zapadnjaka zaklonile na zaštićena mjesta. Tamo se sjećaju davno minulih vremena, mnogo daljih od vlade Kristijana VII. Kao onda, tako se još i danas pruža na Jytlandu na milje daleko smeđa pustopoljina sa hunskim grobovima i svojim zračnim utvarama i svojim ukrštenim, vijugavim pješčanim prudovima. Na zapadu, gdje se veliki i brojni potoci izlijevaju u more, pružaju se livade i močvare obrubljene visokim prudovima, koji se svojim pješčanim vrhuncima, poput gorske alpinske kose, pružaju prama moru.

Tek ovdje ondje prekidaju ih muljeviti proplanci, od kojih more kroz duge vijekove svojim orijaškim ustima proždire velike komade, tako, da se proplanci i brežuljci, kao da ih je potres stresao, ruše. Tako još i danas tamo izgleda, a tako je bilo i pred mnogo godina, dok je ono dvoje sretnika na bogatu brodu plovilo morem.

Bio je konac rujna, bijaše nedjelja, sunčan dan, pjesma crkvenih zvona dopirala je iz sela na obali do njih. Crkve stoje u onom kraju kao isklesane granatne klisure, svaka je od njih komad pećine. Sjeverno more moglo bi se prevaljati preko njih, ali one bi ostale čvrste i stalne. Većina ih nema zvonika, zvona vise napolju između dvije grede. Služba se božja svršila, ljudi su izašli iz crkve na groblje pred crkvom, gdje tada, kao ni danas, nije bilo ni drveća ni grmlja, gdje se na grobove nije sadilo cvijeće niti su se stavljali vijenci. Bezliki humci pokazuju mjesto, gdje su pokopani mrtvi. Čupava trava, ofurena vjetrom, prekriva kao drač cijelo groblje. Tek jedan jedini grob resi spomenik, to jest istrošen komad drveta istesan u obliku lijesa. Otkle potječe taj? Donijeli su ga iz šume, koja se prostire na zapadu. Iz mora su ga izvadili. Tamo za stanovnike obale rastu istesane grede, panjevi i duge. Vjetar i morska magla izjedu doskora tako dotjerane komade drveta. Takav je panj ležao iznad jednoga dječjeg groba, prema kojemu je pošla jedna od žena, što su izašle iz crkve. Ona se zaustavi i stane promatrati napô trulo drvo. Tik iza nje stane njezin muž. Oni nijesu ni riječi govorili; on je uhvati za ruku i oni pođu od groba na smeđu pustopoljinu, pa preko močvare sve do prudova. Dugo su hodali šutke.

»Danas je bila dobra propovijed,« reče čovjek, »da nemamo dragoga Boga, ne bismo imali ništa.«

»Da,« odvrati žena, »on nas raduje i žalosti! On ima na to pravo. Sutra bi našemu malom dječaku bilo pet godina, da smo ga mogli zadržati.«

»Ništa ti ne pomaže, što se tako predaješ žalosti!« doda muž. »On se uklonio patnjama ovoga zemaljskog života; on je tamo, kuda mi svi molimo, da jednom dođemo.«

Iza toga nijesu više ništa govorili, nego su hrlo stupali prema svojoj kući među prudovima.

Iznenada se s jednoga pruga, na kojemu obalni šaš nije mogao da zadrži pijesak, podigne jak stup dima. To je bio udarac vjetra, koji je zadro u prud i uzvitlao u vis fini pijesak. Još jedan udarac vjetra, tako da su sve ribe, koje su bile povješane na uzicama, udarile o kućni zid, i opet je sve bilo mirno. Sunce je peklo.

Muž i žena pođu u svoju kuću i brzo su odložili svoje nedjeljno ruho. Nato pohrle preko prudova, koji su ležali kao ogromni pješčani valovi, što su se u gibanju iznenada ukočili. Oštre modrozelene vlati pješčanoga šaša donosile su uz bijeli pijesak bar neku promjenu u boji. Dotrčalo je i nekoliko susjeda, pa su jedni drugima pomogli, da izvuku čamce dalje na pijesak. Vjetar postao je jači, zima stane brijati, a kad su se preko prudova vraćali, udarao ih je u lice pijesak i sitni kamenčići. Visoki valovi bili su pokriveni bijelom pjenom, a vjetar im je odnosio vrhove, tako da su kapljice padale naokolo.

Nastane večer, zrak je ispunjao glasan šum, koji se neprestano pojačavao, ričući i jadikujući kao četa očajnih duhova. Taj je šum nadjačavao udaranje mora, iako je ribarska kućica stajala tik uz obalu. Pijesak je udarao o stakla na prozorima, a katkada udario je vjetar takovom snagom, kao da se kuća mora iz temelja potresti. Bijaše tamno kao u rogu, ali je o ponoći trebao da izađe mjesec.

Nebo se razvedrilo, ali je oluja bijesnila svom snagom po dubokom, crnkastom moru. Ribarska je čeljad polijegala već davno u postelju, ali nitko nije ni pomislio na to da sklopi oči za takova grozna nevremena. Najednom netko zakuca na prozoru, vrata se otvore, a jedan glas poviče: »Nasukao se brod na posljednjem grebenu!« Za čas bili su ribari izvan kreveta i obučeni.

Mjesec je izašao; bilo je dosta svijetlo, te bi se moglo sve jasno razabirati, ali se poradi pijeska

nijesu mogle držati otvorene oči. Duvao je takav vjetar, da mu se moralo upravo opirati i samo s velikim naporom moglo se preko prudova. Često su se kod jakih udaraca morali pužući provlačiti naprijed. Po zraku letjela je pjena i kapljice kao labudove pahuljice iz mora, koje se kao uzavreo vodopad valjalo prema obali. Doista moralo je biti uvježbano oko, da odmah napolju razabere brod. Bio je to krasan brod na tri jarbola; upravo u taj čas bio je prebačen preko grebena, tri do četiri milje od kopna. Jurio je prema obali, zapeo o drugi greben i ustavio se. Bilo je sasvim nemoguće priskočiti u pomoć. More je bilo previše uzburkano, udaralo je o brod i valjalo se preko broda. Pričinjalo se, kao da se čuje jauk, dozivanje u pomoć, krikovi smrtnog straha. Vidjelo se, kako se ljudi na brodu uzalud napinju i rade. Sad se dokotrljao jedan val, koji se kao otkinuti komad klisure prevaljao preko prove, koju je i otkinuo, a krma stršila je visoko iz vode. Dvoje ljudi skoči zajedno u more, nestane ih — tek časak — i jedan od najvećih valova, koji se lomio preko pruda, izbaci na obalu jedno tijelo. Bila je žena, a činilo se, da je mrtva. Nekoliko se žena stalo baviti oko nje i mislile su, da ima u njoj još malo života. Zato su je preko pruda odnijele u ribarsku kućicu. Kako je bila lijepa i fina, sigurno kakova otmena gospođa.

One je polože na siromašnu postelju, na kojoj nije bilo finoga platna; tek grubi, vuneni pokrivač služio je za pokrivanje, ali taj je bio topao.

Privele su je k životu, ali je ležala u dubokoj vrućici. Ona nikako nije znala, što se s njome dogodilo ili gdje se nalazi, a to je i bilo dobro, jer je sve, što je ljubila, ležalo na dnu mora. Dogodilo im se, kako pjeva pjesma o »engleskom kraljeviću«:

»Tu vidjelo se mnogo muke i jada,
A brod se na klisuri razbio sada.«

Komade lađe, grede i drvo svake vrste izbacili su valovi na obalu; jedina je ona od svih ostala na životu. Još uvijek urlao je vjetar uz obalu morsku. Nekoliko je časaka jadna brodolomka bila mirna, ali onda je spopadnu boli, ona je prestrašeno vikala, otvarala svoje lijepe oči i izmucala nekoliko riječi, kojih nitko nije razumio.

I eto, za sve ono, što je pretrpjela i borila se, držala je sad u svome naručju novorođeno dijete. Ono je trebalo da počiva u bogatoj kući na divnoj postelji sa svilenim zastorima; bili bi ga pozdravili s oduševljenjem i dali mu da uživa sva zemaljska dobra u bogatu životu. A sad je dragi Bog dao da se rodi u jednom siromašnom zakutku; ni cjelova nije dobio od svoje majke.

Ribareva žena položi dijete na majčina prsa, ali ono je ležalo na srcu, koje više nije kucalo. Ona je bila mrtva. Dijete, kojemu je bilo određeno, da odraste u sreći i bogatstvu, bilo je bačeno u svijet, more ga je izbacilo na prudove, da iskusi život siromaha i teške dane.

I uvijek nas ovdje podilazi misao na staru pjesmu o onom kraljeviću, koji se također teškom borbom morao probijati kroz život:

»Sa bovbjerške strane do obale ove
Dognan olujom bi kraljevski sin
Do dvora gospara, što Bugge se zove;
Tu ruga mu svaki se dvorjanin.«

Na jugu od Nissumfjorda nasukao se bio brod; surova neljudska vremena, kad se pače i u crkvama molilo za bogati plijen na obalama, bila su već davno prošla. Ljubav i prijaznost, požrtvovnost za brodolomce pokazivala se posvuda, te se to osobito u naše vrijeme pokazalo u svojim najplemenitijim crtama. Umiruća majka i nesretno dijete bili bi svagdje, kamogod bi ih vjetar nanio, naišli na ljubažljivost i njegu, ali nitko ih ne bi srdačnije

primio nego siromašna ribareva žena, koja je još jučer s teškim srcem stajala kraj groba, što je pokrivao njezino dijete, kojemu bi danas, da mu je Bog poklonio dulji život, bilo pet godina.

Nitko nije znao, tko je ta strana, mrtva žena, ni odakle dolazi. Razvaline i ostaci broda nijesu ništa o tom pričali.

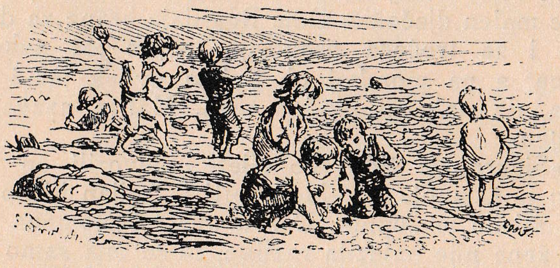
U Španiju, u bogatu kuću, nijesu nikad stigla pisma ni vijesti o kćerci i zetu. Oni nijesu stigli do svoga odredišta. Jake su oluje bijesnile za posljednjih nedjelja — čekalo se mjesecima — »Sasvim su propali! Svi su poginuli!« To su svi znali.

Ali tamo vani, na prudovima, u ribarskoj kućici bio je malen dječačić. Gdje Bog daje hrane za dvoje, tamo i za trećega preostaje uvijek još nekoliko mrvica, a na morskoj obali ima uvijek još i koja ribica, da nahrani gladna usta. Mališa nazvali su Joergen.

»Sigurno je židovsko dijete,« govorili su ljudi, »tako je tamno!« — »Može biti i Talijan ili Španjolac!« mislio je župnik. U sva ova tri plemena ribareva žena nije nalazila razlike, te se ona samo time tješila, da je dijete bilo kršteno. Dječak je rastao, plemenita krv uspijevala je usprkos slaboj hrani, dijete je raslo i jačalo se na očigled u neznatnoj kućici. Danski jezik, kojim govore stanovnici zapadne strane Jytlanda, postane njegov jezik. Šipkovo zrno iz bogatoga španjolskog tla razvilo se u pješčani šaš na jytskoj obali. To može da postane iz čovjeka. Svim žilama i korjenčićima uhvatio se za svoju novu domovinu. Glad i zimu, težinu siromaštva i bijedu trebao je da iskusi, ali i radost i veselje siromaštva.

Djetinjsko doba ima svojih sunčanih strana, kojih zrake kasnije kroz čitav život sjaju. Koliko je prostora imao mališ za radost i igru! Na milje daleko prostirala se pred njim čitava obala, pokrivena igračkama. U šljunku bio je cijeli mozajik; crven kao koralj, žut kao jantar i bijel, okrugao kao ptičja jaja, ležao je taj šljunak ovdje u svim bojama, sav

izbrušen i izglađen morem. Pa i osušeni riblji kosturi, od vjetra ukočene vodene biljke, morski mulj bijeloga sjaja, dugačak i uzak kao lanene vrpce, sve je bilo igra i radost za oči. A dječak bio je bistro dijete, u njem su drijemale mnoge i velike sposobnosti. Kako se je samo sjećao priča i pjesama, koje je čuo, i kako je bio spretan. Znao je da od kamenja i školjaka sagradi cijele lađe, a i slike, kojima se mogla uresiti soba. »On sasvim dobro umije svoje misli izraziti u izrezuckanom komadu drveta«, govorila je njegova pomajka, »a ipak je još tako malen dječak«. Osim toga imao je lijep glas, a na-

pjeve je lako pamtio. Mnogo je žica zvučilo u njegovim grudima, kojih bi glasovi bili mogli da odjeknu daleko u svijet, da se našao na drugome mjestu, a ne u ribarskoj kolibici na Sjevernom moru.

Jednoga dana razbio se neki brod; sanduk sa rijetkim lukovicama od cvijeća bi bačen na obalu. Nekoliko komada od njih uzmu ljudi i stave ih u lonac, jer se mislilo, da su za jelo, a druge su ležale i istrunule u pijesku. One nisu stigle na svoj cilj, da razviju krasotu boja i svu divotu, koja je u njima ležala. Hoće li s malim Joergenom biti bolje? Lukovica je doskora nestalo, ali on se morao još mnogo godina teško boriti.

Ni njemu, a ni ikome drugom nije nikad palo napamet, da dani prolaze pusto i jednolično; trebalo je samo raditi, slušati i gledati. Samo more bilo je

velika poučna knjiga; svaki je dan otvaralo po jednu novu stranicu: tišinu, mrtvo more, povjetarac i oluju. Brodolomi bili su osobiti događaji. Polazak u crkvu držao se blagdanskom posjetom. Od posjeta u ribarskoj kućici bio je osobito dobrodošao jedan, a ponavljao se dvaput godišnje, posjet ujaka, trgovca jeguljama iz Fjaltringa blizu Bovbjerga. On je dolazio na crveno oličenim kolima punim jegulja. Kola bila su zatvorena kao ormar, a na njima bili su naslikani bijeli i modri tulipani. Vukla su ih dva žućkasta vola, na kojima se Joergen smio voziti.

Trgovac jegulja bio je šaljivdžija, veseo gost, uvijek je nosio uza se ogromnu bocu rakije; svatko je iz nje dobio po čašicu ili ako nije bilo čaša, punu šalicu. Pa i Joergen je dobivao, kakogod je malen bio, ipak po jedan naprstak. »To je zato, da može probaviti masnu jegulju«, govorio je trgovac i pripovijedao je iza toga uvijek istu priču, a ako su se tome smijali, onda bi je istim ljudima odmah još jedamput ispripovijedio. To rade svi ljudi, koji rado govore, a budući da ju je Joergen u svojoj mladosti, a i u muževno doba, često pripovijedao i svoj vlastiti život po tome udešavao, moramo je svakako i mi čuti.

»Napolju u rijeci plivale su jegulje, a jegulja — majka reče svojim kćerima, kad su molile dopuštenje, da smiju same plivati jedan komadić uz rijeku: »Ali ne idite predaleko, inače će doći gadni lovac pa će vas sve zajedno uzeti«. Ali one su pošle predaleko, pa su od osam kćeri došle samo tri natrag kući k svojoj majci — jegulji. One su jadikovale: »Bile smo tek nekoliko koračaja od vrata, kad li je došao gadni lovac i uhvatio pet naših sestara.« — »Pa one će se ipak još vratiti!« tješila je majka-jegulja. — »Ne!« odgovorile su kćeri, »jer im je on ogulio kožu, izrezao ih na komade i ispržio.« — »Ali one će ipak još doći!« odgovarala je tvrdokorno majka-jegulja. — »Ali on je zatim pio rakije!« uskliknu kćerke. — »Jao, jao! Onda se ne će nikad

više vratiti!« jaukala je majka-jegulja. »Rakija pokapa jegulju.«

»I zato se iza toga jela mora uvijek ispiti čašica rakije,« govorio je trgovac.

A ta je priča postala zlatna i blještava nit, nit nepresušne dobre volje u Joergenovu životu. I on je htio da izađe pred vrata, »da pliva samo malen komadić puta uz rijeku«, to jest da otplovi na brodu van u svijet, a majka je kao majka-jegulja govorila: »Ima mnogo loših ljudi, lovaca!« Ali ipak morao je bar sasvim malo pred prudove, sasvim malo na pusto polje. Morao je tako učiniti. Četiri sretna, vedra dana iz njegova djetinjstva ležala su pred njim obasjana sjajnim svijetlom. Sva ljepota Jytlanda, sva radost, sve sunčane zrake domovine ležale su u njima. Trebao je da pođe na gozbu. Svakako, bila je to samo posmrtna daća.

Umro je neki imućni rođak ribarske porodice. Njegov je posjed bio u zemlji »na istoku, tek mrvicu prema sjeveru«, kako se govorilo. Otac i majka trebali su poći onamo, a Joergen s njima. S prudova došli su preko ledine i močvare do zelene livade, kroz koju si je rijeka Skjärum prokrčila svoje korito, rijeka puna jegulja, gdje je stanovala majka-jegulja sa svojim kćerima, s onim istima, koje su uhvatili bili ljudi i razrezali ih u komade. Ali ljudi sami nijesu često ni s drugim ljudima bolje postupali. Pa ni vitez Bugge, kojega spominje jedna stara narodna pjesma bi ubijen od zlih ljudi. Premda su njega samoga nazivali »Dobrim«, htio je ipak graditelja, koji mu je sagradio dvor s kulom i debelim zidinama, dati ubiti upravo na onome mjestu, gdje je stajao Joergen sa svojim roditeljima, gdje se rijeka Skjärum izlijeva u Nissumfjord. Vidio se još bedem, a naokolo ruševine i ništa drugo nego ruševine. Tu je vitez Bugge, kad je graditelj otputovao, rekao svome sluzi: »Pođi za njim i kaži: »Majstore, kula se ruši!« Ako se okrene, ubit ćeš ga i uzeti mu novce, koje je od mene dobio. Ako se pak ne okrene, pusti

ga, neka pođe s mirom.« Sluga posluša, a graditelj odgovori: »Kula se ne ruši, ali doći će jednom sa zapada u modrom plaštu čovjek, koji će srušiti kulu!» A to se i dogodilo iza stotinu godina, kad je navalilo Sjeverno more, a kula se srušila. Ondašnji vlasnik dvorca, Predbjoern Gyldenstjerne, sagradio si je više gore, gdje prestaje livada, novi dvorac, koji još i danas stoji i zove se Noerre-Vosborg.

Kraj njega je morao da prođe Joergen, sa svojim roditeljima; o ovome mjestu ovdje gore pričali su mu za dugih zimnjih večeri. A sad je sam vidio dvorac s njegovim dvostrukim šančevima, s drvećem i grmljem u vrtu. Ponosno dizali su se bedemi, obrašteni s paprati; ali najljepše bile su ipak visoke lipe, koje su se tanke i lijepe uzdizale sve do sljemena kuće i ispunjale zrak slatkim mirisom. Prema sjeverozapadu stajao je u kutu vrta velik grm sa cvjetovima poput snijega usred ljetnog zelenila. Bio

je to grm jorgovana, prvi, kojega je Joergen vidio u tako divnome cvatu Taj grm i lipe živjeli su neprestano u njegovim uspomenama, neprestano živio je u njima miris i ljepota Danske, koju je njegova djetinja duša sačuvala i u kasnijim godinama.

Putovanje se bez prekida nastavljalo i postajalo sve udobnije, jer su upravo nasuprot dvorcu, tamo gdje je cvao jorgovan ,našli kola. Sastali su se s ostalim gostima, koji su išli na karmine, pa su ih ovi uzeli na svoja kola. Svakako su morali sve troje sjesti na stražnje sjedalo pa još k tome na drven sanduk sa željeznim okovima, ali oni su mislili, da je ipak bolje »ciganski se voziti, nego gospodski pješice ići«. Put ih je vodio preko neravne ledine. Volovi, koji su ih vukli, ustavljali su se po koji puta, kad bi među vrijesom dospjeli do mjesta zarasla svježom travom. Sunce je grijalo i bilo je divno vidjeti u dalekoj daljini oblak dima, koji se je vinuo u zrak, a bio je bitsriji od samoga zraka. Vidjelo se kroza nj. Bilo je kao da su se zrake svjetlosti kretale u krugovima i plesale preko ledine.

»Eno seoskog pastira, koji tjera svoje stado ovaca«, rekli su, a Joergenu je to bilo dosta. On je mislio, da se vozi ravno u zemlju sanjâ, a ipak je sve bila sušta istina. Kako je samo tiho bilo ovdje.

Na daleko i široko prostirala se pustoš kao skupocjen sag, vrijesak bio je u punome cvatu, svježe zelena borovica i svježi mladi hrastići iskrsavali su poput grmlja iz vrijeska. Sve se činilo tako krasnim, tako zamamnim, da bi se bilo najljepše ovdje prevaljati, da samo nema tolikih zmija otrovnica. Govorilo se o njima i mnogim vukovima, kojih je prije ovdje bilo, poradi čega je grofija dobila ime Vučja grofija. Starac, koji je držao uzde, pripovijedao je, da su u vrijeme njegova oca konji ovdje često morali da se očajno bore s divljom zvjeradi, koja je sad istrijebljena iz ovoga kraja. Kad je njegov otac jednoga jutra došao ovamo, stajao je konj iznad jednog vuka, kojega je smrtno ranio i gazio ga nogama, ali meso na njegovim nogama bilo je sasvim razderano.

Prebrzo odmicala je vožnja preko neravne ledine i dubokoga pijeska. Zaustavili su se pred kućom žalosti, u kojoj je već izvana i iznutra sve vrvjelo od stranaca. Jedna su kola stajala do drugih, konji i volovi išli su zajedno na mršavi pašnjak. Veliki pješčani prudovi dizali su se ovdje iza posjeda upravo kao kod kuće na Sjevernome moru, te su se nadaleko i naširoko prostirali. Kako su samo dospjeli ovamo, tri milje daleko od obale, a upravo su tako visoki i jaki kao na obali? Vjetar ih je dignuo u zrak i ponio sa sobom. I oni su imali svoju povijest.

Pjevale su se žalobne pjesme, neki su stari ljudi i plakali, ali inače je sve bilo, kako se bar Joergenu činilo, vrlo veselo. Jela i pića bilo je u izobilju, bilo je najljepših tustih jegulja, na koje se je morala da ispije čašica rakije »radi probave«, kako je govorio trgovac jegulja, a činilo se, da je svima bilo mnogo stalo do dobre probave.

Joergen je bio napolju, Joergen je bio unutra; trećega se dana osjećao ovdje već kao kod kuće u ribarskoj kućici i na prudovima, gdje je proboravio sve svoje prošle dane. Ovdje na ledini bilo je mnogo blaga, sve je bilo puno vrijeska jagoda i borovnica; velike su i slatke jagode upravo svagdje izvirale iz zemlje; tako su gusto bile posijane, da ih se, usprkos pažnji, moralo gnječiti nogama, tako da je crveni sok kapao s vrijeska.

Tu je bio jedan hunski grob, tamo drugi; stupovi dima dizali su se u svježi zrak. To je bio, kako se govorilo požar pustoši, koji se predvečer nadaleko sjao.

Došao je i četvrti dan, a karmine su se svršile — oni su opet trebali da od kopnenih prudova odu na morske.

»Naši su ipak pravi,« govorio je otac, »ovi nemaju nikakove moći«.

Govorilo se o tom, kako su ti prudovi došli ovamo i sve je bilo tako neobično razumljivo i jasno. Na obali našla se lješina, ljudi su je odnijeli na groblje i odonda počeli su duvati vjetrovi i more je neobuzdano navalilo. Neki mudri čovjek u župi predložio je, da se grob otvori i pogleda, da li pokojnik ne siše svoj palac. Jer ako je tako, onda je taj, kojega su ukopali, morski čovjek, te more hoće da razvali grob i da ga odnese. Grob se otvorio i doista on je ležao i sisao svoj palac Zato su ga odmah bacili na taljige, upregli u njih dva vola i kao da ih stršenovi gone, jurili su s njime preko ledine i močvare sve do mora. Onda je prestao vjetar, koji je donosio pijesak, ali prudovi ostali su još uvijek. Sve je to čuo i zapamtio Joergen iz sretnih dana svoje mladosti, dana karmina.

Lijepo je bilo doći izvan svoje kuće, vidjeti nove krajeve i nove ljude ,a on je trebao da još dalje izađe iz kuće. Bio je još potpuno dijete, nije mu bilo ni četrnaest godina. Pođe jednim brodom u svijet, da upozna, što svijet pruža. Upoznao je loše vrijeme, nesmiljeno more, loše misli i nesmiljene ljude. Postao je sluga na brodu. Mršava hrana i hladne noći bile su mu plaća, morao je da okusi užeta i udarce šakom. Ali bilo je u njegovoj plemenitoj španjolskoj krvi nešto, što je prekipjelo, tako da su bijesne riječi navaljivale na njegova zapjenjena usta. Ali on je doskora naučio, da je pametnije zadržati ih za se. On se kod toga osjećao kao jegulja, kad joj gule kožu, režu je i meću na tavu.

»Vratit ću se,« govorio je jedan glas u njemu. Vidio je španjolsku obalu, domovinu svojih roditelja, pače i grad, gdje su oni živjeli u sreći i obilju; ali on nije znao ništa o domovini i rodbinstvu, a njegov je rod još manje znao za nj.

Prljavi sluga na brodu nije pače dobio ni dopuštenje, da stupi na kopno; tek posljednji dan, kad je brod bio usidren na onoj obali, smio je da stupi

na kopno. Moralo se mnogo toga kupiti, a njemu je bilo naloženo, da robu odvuče na brod.

Joergen stajao je tu u svome jadnom odijelu, koje je izgledalo, kao da je oprano u mlaci, a osušeno u dimnjaku. Prviput vidio je on, stanovnik prudova, velik grad. Kako su kuće bile visoke, ulice uske, pune ljudi! Jedni su se gurali ovamo, drugi onamo, nastajali su pravi vrtlozi građana i seljaka, monaha i vojnika. Odasvud odjekivala je lupa i vika, čulo se zveckanje praporaca na brojnim magarcima i mazgama, a u svoj ovoj buci još su bez prestanka zvonila crkvena zvona. Ovdje se orila pjesma, tamo se razbiralo udaranje i nabijanje, jer je svaki obrtnik otvorio svoju radionicu na vratima ili pločniku. Osim toga sunce je tako pripicalo, zrak je bio tako težak. Bilo je, kao da se dospjelo u krušnu peć, u kojoj zuje i brundaju zlatne mare, hruštevi, pčele i muhe. Joergen nije znao ni kako je hodao, ni kako stao. Uto ugleda iznenada ispred sebe dostojanstvena vrata stolne crkve. Svjetlost je dopirala ispod polutamnih svodova, a miris tamjana ispunjao je cijelu okolicu. Svaki pa i najsiromašniji prosjak u prnjama usudio se uspjeti visokim stepenicama i stupiti unutra. Mornar, kojega je Joergen pratio, prođe kroz sredinu crkve, a Joergen je sad stajao usred svetišta. Krasno obojene slike isticale su se divno na zlatnoj pozadini. Majka Božja s malim Isusom stajala je na oltaru sva u cvijeću i svijećama. Svećenici u ornatu pjevali su, a lijepi bogato obučeni ministranti njihali su srebrene kadionice. Kakov se tu sjaj, kakova krasota vidjela. To je prodrlo u Joergenovu dušu, svladalo je. Crkva i vjera njegovih roditelja neobično su na nj djelovale i tako su ispunile njegovu dušu, da su mu suze navrle na oči.

Iz crkve pošli su na tržište. Natovarili su ga jednim dijelom kupljene robe i jela. Put baš nije bio kratak. On bijaše umoran i zato se stane odmarati pred jednom velikom divnom kućom, koju su resili mramorni stupovi, kipovi i široke stepe-

nice. On prisloni svoj teret na zid. Uto se pojavi livrirani vratar, digne prema njemu svoju palicu okovanu srebrom i otjera njega, — sina ove kuće. Ali u toj kući toga nije znao nitko, a on sam najmanje.

Nato dođe na brod, gurali su ga ovamo i onamo, govorili mu grube riječi, malo je spavao, a mnogo radio — to je bila škola iskustva, koju je morao proći. A dobro je, kako kažu, u mladosti trpjeti zlo — — da, ako je starost onda dobra.

Vrijeme njegova najma bilo je prošlo. Brod je bio opet u Ringkjoebingfjordu; on se iskrca i pođe

k svojim domaćim prudovima. Ali majka bila je umrla, dok je on bio na putu. Zima, koja je sad bila nastupila, bila je vrlo oštra. Snježne vijavice mele su po kopnu i moru, jedva se moglo gledati preda se. Kako je ipak različito podijeljena sudbina na ovome svijetu!Ovdje takova ledena studen i mnogo snijega, dok je u Španiji sjalo žarko sunce, pače prejako. Pa ipak, kad je ovdje kod kuće bio koji vedar sunčan dan, pa je Joergen vidio, kako labudovi lete u velikim jatima, onda mu se ipak činilo, da se ovdje udiše najbolji zrak i da je ljeto ovdje ipak najljepše. U mislima vidio je onda, kako cvate ledina i kako je sva puna zrelih sočnih jagoda, vidio je, kako su u punom cvijetu lipe i grm jorgovana u onome starom gradu. Tamo morao je ipak da još jednom ode.

Ćarlijao je prvi proljetni vjetrić, počeo je ribolov, a Joergen je pomagao. On je posljednjih godina narastao dosta visok i bio je vrlo bistar i žustar. Bilo je u njem života, znao je plivati, gaziti po vodi i kao riba izvoditi u tom mokrom elementu sve moguće kretnje i obrate. Često su ga opominjali neka se čuva mrijestilišta lokardâ. One pograbe i najboljega plivača, povuku ga pod vodu, izjedu ga i onda ga nema; ali ta sudbina nije zadesila Joergena.

Najbliži susjedi na prudu imali su dječaka, imenom Morten, s kojim je Joergen bio prijatelj. Obojica su se u isto vrijeme najmila na jedan brod, koji je jedrio u Norvešku, pošli su zatim zajedno u Holandiju, i nikad dosad nijesu među njima nastale razmirice. Međutim, to se može lako dogoditi. A ako je priroda k tomu još malo žestoka, onda se uz to mogu još nesvijesno i da učine neke oštre kretnje. To je učinio Joergen, kad su se na brodu malo zavadili i zapravo se ni o šta prepirali. Upravo su sjedili u kabini i jeli iz zemljane zdjele, koju su

imali među sobom. Joergen držao je u ruci svoj džepni nožić i naperio ga nesvijesno prema Mortenu. Uz to postane i blijed kao smrt, a oči su mu zlobno sjale. Morten je samo rekao: »Tako, ti dakle pripadaš onakima, kojima je odmah nož pri ruci!«

Čim je to bilo izrečeno, Joergenova ruka polagano klone; nije progovorio nijedne riječi, pojeo je svoj ručak i pošao na svoj posao. Kad se vratio s posla, pristupi k Mortenu i reče: »Daj me sad odmah ćušni! Ja sam to zaslužio! Čini mi se, kao da je u meni lončić, koji katkad prekipi.«

»Pustimo to,« reče Morten i otad bili su gotovo još jednom tako dobri prijatelji. Kad su se kasnije opet vratili na svoje prudove u jytskoj zemlji i pripovijedali o svem, što su doživjeli, spomenuli su i tu svađu. Joergen može da prekipi, ali on ipak ima poštenu ćud. »Jytlanđanin i onako nije. Ne možemo ga ni zvati Jytlanđaninom!« A to je bila osobito duhovita misao Mortenova.

Mladi su i zdravi bili obojica, bili su dobro građeni i mišićavi, ali Joergen bio je spretniji.

Gore u Norveškoj odlaze seljaci u stanove na planini i pasu tamo svoje stado. Na zapadnoj obali Jytlanda sagrađene su usred prudova kolibice, koje su slupali od podrtina brodova, a pokrivene tresetom i isušenim vrijeskom. Ležaji porazmješteni su naokolo zidova i ovdje stanuju već rano u proljeće ribari. Svaki dovodi sa sobom djevojku, kojoj je posao, da na udice nabada meku, da dočekuje s toplim pivom ribare, kad se iskrcaju i da im, kad umorni dođu kući, sprema jelo. Djevojke vuku još i ribe iz čamaca, paraju ih i uopće imadu mnogo posla.

Joergen, njegov otac, nekoliko drugih ribara i njihove djevojke boravili su u istom skloništu. Morten je stanovao u susjednoj sobi.

Među djevojkama bila je jedna, Elza, koju je Joergen još iz djetinjstva poznavao. Oboje su se sasvim dobro slagali. U mnogim su stvarima bili istoga mišljenja, samo su vanjštinom bili vrlo različiti. On je imao tamnu put, a Elza snijležno-bijelu i plavu kosu poput kudjelje. Njezine su oči bile tako modre, kao more u sunčanom sjaju.

Kad su jednoga dana išli zajedno i Joergen ju je držao za ruku, vrlo čvrsto i srdačno, reče mu ona: »Joergen, meni je nešto na srcu. Daj mi da budem služavka tebi, jer ti si mi kao brat, a ne Mortenu, koji me je najmio. On i ja, mi smo zaručnici — ali on ne zaslužuje, da se o tome s drugima govori.«

Joergenu se kod ovih riječi činilo, kao da se pijesak ispod njegovih nogu miče. Ne reče ni riječi, ali kimne glavom, a to svakako znači isto što i »da«. A više nije bilo ni potrebno. Ali on osjeti nenadano u svome srcu, da Mortena ne može podnijeti. Što je dulje o tom razmišljao i mislio, a tako nije nikad prije mislio na Elzu, to mu je bilo jasnije, da mu je Morten ukrao jedino, što mu je bilo drago, a to je dakako bila Elza. Tek sad mu je to postalo jasno.

Ako je malo uzburkano more, kad se ribari na svojim lađama vraćaju kući, gledajte, kako se onda prevlače preko grebena: jedan od ljudi stoji uspravno na provi, drugi paze na njega, sjede nepomično s veslima u ruci, te ih neposredno pred grebenom okomito ispruže na stranu, sve dok im on ne da znak, da dolazi velik val, koji će prebaciti čamac. A čamac se tako digne, da mu se s kopna može vidjeti krma. U slijedećem času pokriven je pjenom, ne mogu se vidjeti ni ljudi ni jarboli, te bi se moglo vjerovati, da je more sve progutalo. Ali za čas izroni opet kao ogromna morska životinja, koju izbaci val, a vesla se miču kao njezine pokretne noge. Kod drugog i trećeg grebena događa

se isto kao i kod prvoga. A sada skoče ribari u vodu i stanu vući čamac na kopno, a svaki udarac vala pomaže im i gurne čamac malo naprijed, dok im nije na kopnu dobro spremljen.

Jedna jedina kriva zapovijed pred grebenima, tek časak oklijevanja, i oni bi svi propali.

»Onda bih propao i ja zajedno s Mortenom.« Ta se misao porodila kod Joergena vani na moru, kad je slučajno njegov poočim ozbiljno obolio. Tresla ga je groznica. Bio je još samo malen komad puta pred prvim grebenom, kad li je Joergen iznenada skočio.

»Pusti mene, oče,« usklikne on, a njegov pogled pređe preko Mortena i preko valova. Ali dok su svi s najvećom snagom veslali i kad se približio najviši val, pogleda on u blijedo lice svojega oca i nije mogao da popusti svome zlom nagonu. Čamac je sretno prešao preko grebena i stignuo na kopno, ali njemu je zla misao ležala u krvi. Neprestano je iznova kuhao i vrio u njemu osjećaj gorčine. Stara prepirka iz doba, dok su još bili na brodu, ponovno je oživjela u njegovoj uspomeni. Bio bi htio onu svađu, koja je brzo prošla, upotrijebiti kao uzrok za novu prepirku, ali nije znao, kako da počne. Morten ga je oplijenio, to je on dobro osjećao, a to je bilo dosta, da ga progoni svojom mržnjom. Nekim brodarima to nije izbjeglo, ali Morten nije opazio ništa. On je bio kao uvijek prije brz na pomoć i razgovoran, a ovo posljednje gotovo malo previše.

Joergenov poočim morao je da legne u krevet. To mu je ujedno bila i smrtna postelja. On je umro iza nedelju dana i sada je Joergen naslijedio kućicu na prudu, doduše malenu kućicu, ali je ipak nešto vrijedila. Toliko Morten nije imao.

»Sad jamačno više ne ćeš poći u najam, Joergen, nego ćeš ostati uvijek kod nas?« upita jedan od starih ribara. Ali Joergen nije tako mislio, on je

pače naumio, da se opet malo ogleda po svijetu. Naš stari prijatelj, trgovac jeguljama, imao je ujaka u Gammel-Skagenu koji se bavio trgovinom riba, ali je ujedno bio i imućan trgovac i imao svoj vlastiti brod. Držali su ga veselim starim gospodinom, a biti u njegovoj službi bilo je časno i isplaćivalo se. Gammel-Skagen leži na sjevernom rtu Jytlanda tako daleko od Joergenovih prudova, kako se samo daleko može u toj zemlji dospjeti. A to je bilo upravo ono, što se Joergenu najviše sviđalo. On nije htio ovdje da ostane niti do Elzine i Mortenove svadbe, koja se trebala održati za nekoliko tjedana.

Stari ribar mislio je, da je nepromišljeno djelo, tako otputovati. Sad Joergen imade kuću, a Elza bi se dala sigurno sklonuti, da radije pođe za nj.

Joergen je nato tako kratko odgovorio, da se uopće nije mogao shvatiti smisao njegovih riječi. Ali stari dovede Elzu k njemu. Ona nije mnogo govorila, ali je rekla ovo: »Ti sad imaš kuću, pa se o tom mora dobro promisliti.«

Joergen je mnogo toga promišljao.

Često je more jako uzburkano, a ljudsko srce još jače i neobuzdanije. Mnoge teške i gorke misli prolazile su kroz Joergenovu glavu i pamet i on upita Elzu:

»Da i Morten ima upravo takovu kuću kao i ja, koga bi od nas radije uzela?«

»Ali Morten je nema, a ne će je ni dobiti.«

»Ali uzmimo, da je on ipak dobije.«

»Pa onda bih svakako uzela Mortena, jer sam mu to već prije obećala. Ali od ljubavi se dakako ne da živjeti.«

Joergen je čitave noći razmišljao o tome razgovoru. Uznemirivalo ga je nešto, o čem sam sebi nije znao da položi račun. Ali napokon ga nadvlada jedna misao, koja je bila jača od njegove ljubavi prema Elzi. Zato pođe k Mortenu, prepusti mu uz najjeftiniju cijenu svoju kuću i reče, da će on sam poći u najam i da je to jedina njegova želja. Kad je to

Elza čula, od veselja ga je poljubila u usta, jer je ipak više voljela Mortena.

U ranu zoru htio je Joergen da otputuje. Večer prije toga, bilo je već dosta kasno, podiđe ga želja, da još jednom posjeti Mortena. On pođe i sastane nasred pruda staroga ribara, koji nije htio ni da čuje o njegovu odlasku. On je mislio, da Morten mora da zna spremati ljubavne napitke, kad su sve djevojke u njega tako zaljubljene. Joergen prečuje te riječi, reče ribaru zbogom i pođe prema kući, u kojoj je stanovao Morten. Čuo je iznutra vrlo glasan razgovor; Morten nije bio sam. Joergen stane oklijevati; s Elzom se nikako nije htio sastati, a kad je pravo promislio, nije ni to htio, da mu se Morten još jednom zahvali, pa zato krene opet natrag.

Slijedećeg jutra, prije nego je zora svanula, sveže svoj svežanj, uzme svoju kotaricu s hranom i pođe niz prudove. Tamo se dalo brže hodati, nego po teškom pješčanom putu. Osim toga uštedio je velik dio puta prečcem, jer je htio da najprije dođe u Fjaltring kod Bovbjerga, gdje je stanovao trgovac jegulja, kojemu je obećao, da će ga posjetiti.

Modro more bilo je mirno kao ulje, školjke ležale su posvuda naokolo, njegove igračke iz djetinjstva kršile su se pod njegovim nogama. — Dok je ovako putovao, stala mu je iz nosa teći krv. Bila je to neznatna stvar, ali i to može katkad da je od velike važnosti. Nekoliko velikih kapi krvi padne mu na rukav, on ih ispere, umiri krv, i pričinilo mu se, kao da mu je gubitak krvi olakšao glavu i srce. U pijesku cvalo je sitno obalno cvijeće. On otkine cvijetak, zadjene ga sebi za šešir. Htio je da bude srčan i vedar. Ta išao je u daleki svijet, »malo pred vrata uz rijeku«, tako, kako su htjele male jegulje. »Čuvajte se zlih ljudi, oni će vas ubiti, oderati vam kožu, razrezati vas i staviti na tavu!« ponavljao je sam sebi i usto se smiješio. Možda će on ipak s čitavom kožom proći kroz svijet. Dobra volja dobra je obrana.

Sunce je već visoko odskočilo, kad je došao do kanala, koji iz Sjevernoga mora vodi u Nissumfjord. On se ogleda i opazi u dosta velikoj udaljenosti dva jahača, iza kojih je trčalo još nekoliko ljudi. Činilo se, da im se vrlo žuri, ali njega to nije dalje zanimalo.

Splav ležala je na drugoj strani kanala; Joergen zazove, i splav dođe po nj. Ali još nije sa splavarom prešao ni pola puta, kad li se pojave oni ljudi, koji su se tako strašno brzo približili. Oni su dozivali, prijetili, zapovijedali u ime zakona. Joergen nije shvaćao, što bi to moglo značiti, ali je držao, da bi bilo najbolje, okrenuti. On sam pograbi jedno veslo i okrene čamac. U isti čas skoče ljudi u čamac i prije nego li je znao, što se s njim događa, sputaju mu užetom ruke.

»Svoje zločinstvo platit ćeš životom,« rekli su oni; »dobro, da smo te uhvatili.«

Nije bilo ni više ni manje, nego su ga upravo okrivljivali, da je počinio umorstvo. Našli su Mortena ubijena, s nožem u vratu. Jedan je od ribara još jučer navečer kasno susreo Joergena, kako ide prema Mortenovoj kući. Osim toga znalo se, da Joergen nije prvi put dignuo nož na Mortena. On je morao biti ubojica, a sada se radilo samo o tom, da ga dovedu u sigurno zaklonište. Pravo mjesto, gdje bi ga morali izručiti, bio je Ringkjoebing, ali put je bio dalek, a vjetar je duvao prema zapadu, pa nijesu trebali ni pola sata, da pređu preko zaljeva, a odande imali su samo četvrtinu puta do Vosborga, koji je bio čvrst dvorac sa bedemima i šancem. Na čamcu nalazio se i jedan brat ondašnjeg seoskog kneza, koji je držao, da će oni zacijelo dobiti dopuštenje, da Joergena do daljnje odluke zatvore u rupu, u kojoj je ciganka Duga Margreta bila zatvorena prije svojega smaknuća.

Joergenova obrana nije saslušana, nekoliko kapi krvi na njegovoj košulji govorilo je jasnije protiv njega, nego sve drugo. On je bio svijestan o svojoj

nevinosti, a budući da se ovdje nije mogao opravdati, prepusti se svojoj sudbini.

Oni su se upravo iskrcali kod starih bedema, iza kojih se nekad dizao dvorac viteza Bugge, ondje, kuda je Joergen sa svojim roditeljima putovao na gozbu, na daće. Ona četiri blažena dana, bile su sjajne točke njegove mladosti. Vodili su ga opet istim putem preko livade u Vosberg, a jorgovan bio je sav u cvijetu, visoke lipe su mirisale, činilo mu se, kao da je tek jučer bio ovdje.

Na zapadnom krilu dvorca nalazi se ispod visokih stepenica ulaz u donje prostorije. Iz ovih se dolazi u nizak presvođen podrum, iz kojega su Dugu Margretu odveli na stratište. Ona je izjela pet dječjih srdaca i bila je uvjerena, da bi, da je još dva dobila, bila mogla letjeti i učiniti se nevidljivom. U zidu nalazila se malena, uska pukotina za zrak. Lipe, koje su napolju tako divno mirisale, nisu mogle svoj osvježujući miomiris tako duboko dolje slati; tu unutra bilo je sve tvrdo, grubo i pljesnivo. U tom podrumu bila je samo jedna slamnjača, ali mirna savjest je najbolji ležaj, pa je zato Joergen ipak mogao da mirno i dobro spava.

Debela, gredama obložena vrata su se zatvorila, i preko njih je postavljena željezna prečka, ali mòra praznovjerja došulja se kroz ključanicu u gospodske dvorce kao i u mornarsku kućicu, a pogotovu ovamo unutra, gdje je sad sjedio Joergen i mislio na Dugu Margretu i njezina nedjela. Ovaj su prostor ispunjale njezine misli u noći prije njezina smaknuća. On se sjećao svih onih čarolija, koje su se ovdje vršile u staro vrijeme, dok je tu stanovao vlastelin Svanwedel, a posvuda je bilo poznato, kako su psa čuvara, koji je stajao na mostu, svakoga jutra nalazili obješena preko ograde na svome vlastitom lancu. Sve je to ispunjalo Joergena grozom, ali je ipak jedina sunčana zraka toga mjesta dopirala izvana k njemu unutra, a to je bila uspomena na rascvateni jorgovan i lipe.

Uostalom, dugo nije sjedio ovdje, nego su ga prevezli u Ringkjoebing, gdje je odmah bio zatvoren u isto tako strogi zatvor.

Ona vremena nisu nimalo bila slična našima; siromahu bilo je teško. Nije još daleko bilo vrijeme, kad su se seljački posjedi, pa i čitava sela gubili u novim vlastelinskim imanjima. Kraj ovakove vlade postajali su kočijaši i sluge knezovi, koji su siromaha za malenu pogrešku mogli da osude, da izgubi zemlju i da bude šiban kod sramotnog stupa. Još je tu i tamo po koji od ove vrste, a u Jytlandu, daleko od prijestolnice Kjoebenhavena i prosvijetljenih poštenih državnika, još se zakon često kojekako izvodio, a najmanje od svega bilo je još to, da se Joergenova stvar zavukla.

Strašno hladno bilo je tamo, gdje je čamio. Kad će sve to jednom svršiti? Bez krivnje zapao je u nesreću i bijedu; to mu je bila sudbina! Sad je imao dosta vremena, da razmišlja o svome udesu. Zašto zapravo on toliko stradava? Da, to će mu se jednom objasniti »na drugome svijetu«, na onome, koji nas sigurno čeka. Vjera je bila u nj duboko usađena u siromašnoj kućici njegove domaje. Što u bogatstvu i suncu Španije nije moglo da osvijetli i razgrije srce njegova oca, to je njemu postalo ovdje u zimi i mraku zrakom utjehe, milostivim darom Božjim, a taj nikada ne vara.

Sad su se počele osjećati proljetne oluje. Udaranje Sjevernoga mora čuje se na milje daleko na kopno, ali tek onda, kad se oluja slegnula. Tutnji tako, kao da na stotine teških kola prolazi podrovanim putem. Glasovi čuli su se u Joergenovu tamnicu i to mu je bila neka promjena. Nikakve stare melodije nisu ga se mogle dublje dojmiti, nego ti zvukovi, udaranje mora, otvoreno more, po kojemu putuješ u svijet, letiš s vjetrovima i gdje, svagdje, kudgod dođeš, uvijek imaš sa sobom vlastitu kućicu kao puž svoju. Uvijek stojiš na svome vlastitom zemljištu, na rođenoj grudi, pače i u tuđini.

Kako li je slušao tu muklu tutnjavu. Kako su se u njegovim mislima talasale uspomene. Samo da je slobodan, slobodan, i sretan u slobodi, pa makar i bez džonova na cipelama i u okrpljenoj košulji od grubog a tkiva. Od časa do časa usplamtio je opet u njemu nekadanji mladenački žar, tako da je stisnutim pesnicama stao da udara po zidu.

Prošli su tjedni, mjeseci, pa i cijela godina, kad je bio uhvaćen jedan zloglasni lopov, Niels Pat, »konjokradica«, kako ga je narod zvao, i tada — tada su nastala bolja vremena, dokazalo se, kako je veliku nepravdu pretrpio Joergen.

Sjeverno od zaliva Ringkjoebinškog, kod jednog čovjeka, koji je imao gostionicu, sastali su se ono poslije podne, prije Joergenova odlaska iz domovine i umorstva Morten i Niels. Ispilo se nekoliko čašica, doduše ne toliko, da bi moglo čovjeku udariti u glavu, ali ipak dosta, da se pokrene Mortenov brbljavi jezik. On je mahao velikim nožem, hvastao se, pričao, da je kupio kuću i da će se oženiti, a kad je Niels zapitao, ima li k tomu potreban novac, udari Morten ponosito po džepu i odvrati: »Tu je, gdje mora biti«.

To hvastanje stajalo ga je života. Kad je otišao, Niels ga je slijedio, ubo ga nožem u vrat, da mu otme novac, kojega nije bilo.

To se je sve naširoko razlagalo, a za nas je dosta da znamo, da je Joergen pušten na slobodu. Ali što je dobio kao naknadu za to, što je godinu dana u zatvoru i zimi patio odbačen od ljudi? No, reklo mu se, da je sreća za nj, što je nevin, pa može da sad pođe svojim putem. Načelnik dao mu je na put deset maraka, a nekoji građani počastili su ga pivom i dobrim jelom. Bilo je i tamo dobrih ljudi! Ta ne »ubijaju svi, ne gule kožu i ne meću na tavu«. Ali najbolje od svega bilo je to, da je trgovac Broenne iz Skagena, onaj isti, kod kojega se Joergen pred godinu dana htio najmiti u službu, upravo tih dana bio poslovno u Ringkjoebingu. On je čuo cijelu stvar, vidio je i osjećao, što je Joergen pretrpio, te zato odluči, da mu pruži bolji život, da mu dade da osjeti, kako ima i dobrih ljudi.

Iz zatvora vodio ga je sada put k slobodi, nebesima, ljubavi i srdačnosti. I to je trebao da okusi. Nijedna čaša života nije napunjena samo pelinom, nijedan dobar čovjek ne bi mogao ljudskom stvoru da natoči samo gorku čašu boli, a koliko to manje može Bog, sama Ljubav.

»Zaboravi i pokopaj sad to sve!« reče trgovac Broenne, »povući ćemo dobro debelu crtu preko posljednje godine. Kalendar ćemo spaliti, a za dva dana putujemo u mirni, blaženi i veseli Skagen; kažu da leži u zapećku; da, to je blagosloveni zapećak, kojemu su prozori otvoreni u daleki svijet«.

To je bilo putovanje! To je značilo opet jednom pošteno udahnuti, iz hladnoga tamničkog zraka doći na toplo sunce. Ledina cvala je vrijesom, cvijet do cvijeta, a pastirče sjedilo je na hunskome grobu i prebiralo u dvojnice, koje si je izrezalo iz ovčije kosti. Pokazala se »fata morgana«, ta prekrasna pojava pustinje, sa vrtovima i šumama u zraku, a osim toga i onaj divni lagani zračni val, koji je poznat pod imenom »pastira«, koji goni svoje stado. Putovali su uz Limfjord sve do Skagena, otkud su se iselili muževi s dugačkim bradama, Longobardi. Za kralja Snia bila bi sva djeca i starci poubijani radi gladi, da nije prihvaćen prijedlog jedne plemenite žene, imenom Gambaruk, koja je tu gore imala imanje, da se naime radije mladež iseli iz zemlje. To je Joergen znao, toliko je bib učen, pa ako i nije poznavao zemlju Longobarda onkraj visokih Alpa, to je bar znao, kako mora da je tamo; ta bio je sam kao dječak na jugu, u Španiji. Sjećao se tamo naslaganih rpa voća, crvenih cvjetova šipka, zvrndanja i zvonjave zvona u košnicama velikih gradova. Ali ipak je najljepše u rođenoj zemlji, a Joergenova domovina bijaše Danska.

Napokon dođu do »Vendilskaga«, kako se Skagen naziva u starim norveškim i islandskim spisima. Na milje daleko, tek ovdje ondje prekinut prudovima i oranicama, prostire se Gammel-Skagen, zapadni i istočni grad sve do svjetionika u blizini »Graenena«. Kuće i dvorišta ležali su kao još i danas rasijano među dovijanim humcima pijeska, koji neprestano mijenjaju svoj oblik. Nadaleko i naširoko pruža se pred očima prava pustoš, gdje se vjetar upravo valja u pijesku, gdje se čuje kričanje galebova, čiopa i divljih labudova tako, da ti puca bubnjić. Jednu milju jugozapadno od »Graenena« leži »Humak« ili Gammel-Skagen, a tu je stanovao trgovac Broenne, tu je trebao da odsad živi Joergen. Kuća je bila oličena katranom, gospodarske zgrade imale su namjesto krova prevrnut čamac, iz podrtina broda bili su sagrađeni koci, ograde tu nije bilo, a čemu bi ona i trebala! Ali na uzicama visjele su u dugačkim redovima — uvijek jedna iznad druge — rasporene ribe, da se na vjetru suše. Čitava je obala bila još pokrivena trulim sleđevima. Jedva se pusti mreža u vodu, a sleđevi se na vozove izvlače. Bilo ih je previše, pa su ih pobacali natrag u more ili su ih pustili da leže i istrunu.

Žena i kćerka trgovčeva, pače i družina, pohrlili su radosno klićući ususret ocu, koji se opet vraćao kući. Tu je bilo stiskanja ruku, dozivanja i komešanja, a šta je samo kćerka imala dražesno lišce i kakove divne oči.

U kući bilo je prijatno i ugodno. Postavili su na stô zdjele s ribom, koje bi i kraljevi nazvali divnim jelom; vino iz skagenskih vinograda, iz velikoga mora. Grožđe se ovdje dovalja već isprešano na kopno u bačvama i u bocama.

Kad su majka i kćerka poslije saznale, tko je Joergen, i kako je nedužno i strašno morao da strada, onda su ga njihove oči stale još jednom tako prijazno i blago gledati, a najprijaznije gledale su ga oči kćerke, lijepe djevice Klare. On je našao

udoban, sretan dom u Gammel-Skagenu, a to je njegovu srcu godilo, a Joergenovo je srce mnogo iskusilo: gorko jezero ljubavi, koje otvrđuje i smekšava. Joergenovo srce bilo je tako mekano, bilo je tako mlado, a u njem je bilo jedno prazno mjestance. Zato je doista bila sretna prilika, da se upravo tako desilo ,da je gospođica Klara za tri nedjelje trebala da otputuje brodom u Christians-sand u Norveškoj, da posjeti jednu tetku i da kod nje provede zimu.

U nedjelju prije odlaska bili su svi u crkvi, da pristupe k stolu gospodnjemu. Crkva bijaše lijepa i ponosna. Škoti i Holanđani sagradili su je prije nekoliko vijekova malo podalje od grada. Bila je malo ruševna, a put k njoj i od nje kroz duboki pijesak bio je vrlo težak. Ali ipak nije bilo teško pretrpjeti tu razmjerno neznatnu muku, da se dođe u kuću božju, otpjeva jedna crkvena pjesma i čuje propovijed. Dovijani pijesak dopirao je već preko ograde groblja, ali se ipak do sad još uvijek moglo grobove od njega očistiti.

To je bila najveća crkva na sjevernoj strani Limfjorda. Djevica Marija stajala je okrunjena zlatnom krunom s djetetom Isusom u naručju u naravnoj veličini, na glavnome oltaru. Na koru bili su istesani sv. apostoli, a gore na zidu vidjele su se slike starih načelnika i vijećnika Skagena s njihovim potpisima. Propovijedaonica bila je urešena skupocjenom rezbarijom. Prijazno sjalo je sunce u crkvu, a njegove zrake padale su na mjedene svijećnjake i na maleni brod, koji je visio na stropu.

Joergenom ovladao je neki sveti djetinjsko čisti osjećaj kao onda, kad je još napola kao dijete stajao u bogatoj španjolskoj crkvi, ali tu je osjećao, da i on pripada k općini.

Iza propovijedi bila je pričest; on je s drugima pristupio, da primi kruh i vino, a desilo se, da je slučajno klečala kraj njega djevica Klara. Ali njegove misli bile su tako upravljene na Boga i sveti čin, da je tek, kad su se digli, opazio, tko je bio

njegov susjed. On je vidio, kako su joj debele suze tekle niz lice.

Dva dana iza toga otputovala je u Norvešku. Joergen je radio u kući i bavio se ribolovom, a u ono doba bilo je još više riba za lov nego danas. Svake nedjelje, kad je sjedio u crkvi i svoje oči upirao u lik Majke božje na oltaru počivale su one također jedan časak i na onome mjestu, gdje je djevica Klara do njega klečala i on je misli ona nju, kako je bila dobra prema njemu.

Došla je jesen s kišom i snijegom; voda je stala i poplavila cijelo mekano tlo grada, pijesak nije mogao da upije svu vodu u se, moralo se po njoj gaziti ili pače jedriti na lađi. Oluje bacale su brod za brodom na smrtonosne grebene, bilo je snježnih i pješčanih vijavica, pijesak meo je oko kuća i gomilao se tako, da su ljudi morali izlaziti kroz dimnjak. U tom kraju to nije bilo ništa osobito. Ali zato je bilo toplo i prijatno u sobama, treset i komadi razbijenih brodova praskali su u pećima, a trgovac Broenne čitao je iz jedne stare kronike, čitao je o Hamletu, danskom kraljeviću, koji je iz Engleske plovio u Jytland i kod Bovbega bio boj. Kod Ramme bio je njegov grob, tek nekoliko milja od stana našega starog znanca, trgovca jeguljama. Tamo je na tresetištu bilo na stotine humskih grobova, te se činilo kao da sačinjavaju jedno jedino veliko groblje; trgovac Broenne posjetio je pače i Hamletov grob. Govorilo se o starim vremenima, o susjedima Englezima i Škotima, a Joergen je onda zacijelo pjevao pjesmu o »engleskom kraljeviću«, o prekrasnom brodu i kako je taj brod bio opremljen:

»Pozlaćen brod je s kraja na kraj,
Na njemu božja r'ječ se sja.
A kraljević primi u naručaj
Djevojče milo, što drhti od strâ«.

Osobito taj stih pjevao je Joergen sa srdačnim osjećajem, a njegove su oči kod toga osobito zasjale. Ali one su dakako već od rođenja bile tako crne i sjajne. Pjesma se izmjenjivala štivom, u kući bilo je blagostanje, porodični se život protezao čak i na domaće životinje i sa svima se dobro postupalo. Očišćeni kositreni tanjuri samo su se sjali, na tavanici visjele su butine i kobasice, zalihe za zimu bilo je u obilju. To se može još danas preko na zapadnoj obali naći u mnogim bogatim seljačkim kućama, gdje se nalazi neiscrpna zaliha hrane, a u sobama vlada najveći red i čistoća. Osim toga opaža se tamo i sasvim osobiti stupanj razboritosti i dobre volje. Gostoljubivost tamo je ista kao u šatoru arapskom.

Od ona četiri sretna dana svojega djetinjstva, kad je bio pozvan na daću, nije Joergen nikad kasnije proveo tako blaženo vrijeme kao sada, a ipak je djevica Klara bila daleko, samo nije bila daleko u mislima i razgovoru.

U travnju trebao je da otplovi jedan brod gore u Norvešku i Joergen trebao je da pođe s njime. To je dakako njegovu dobru volju uvelike povisilo. Osim toga se je i njegova vanjština, kako je govorila majka Broenne, dobrano popravila; bila je radost pogledati ga.

»A nije manja radost pogledati tebe,« govorio je stari trgovac. »Joergen je ulio život u naše zimnje večeri, ali i u našu majčicu! Ti si ljetos postala mlađa, izgledaš dobro i lijepo! Ali ti si i onda bila najljepša djevojka u Viborgu, a to znači mnogo, jer su mi se tamo djevojke uvijek činile najljepšima.«

Joergen nije na to rekao ništa, jer se to nije pristojalo, ali je mislio na jednu iz Skagena, a k njoj je sada jedrio i brod je bacio sidro u luci Christiansanda.

S povoljnim vjetrom došao je do svog cilja za pola dana. Jednoga jutra pošao je trgovac Broenne

napolje prema svjetioniku, koji leži vrlo daleko od Gammel-Skagena tik na Graenenu. Kad je došao na toranj, bio se ugljen u svjetiljkama već davno ugasio, a sunce je visoko odskočilo. Čitavu milju od najdaljega rta pružali su se ispod vode pješčani prudovi. Pred njima pojavili su se danas mnogi brodovi, pa mu se pričinilo, da dalekozorom raspoznaje među njima svoj brod »Karen Broenne.« A tako je i bilo. On je jedrio svom snagom; Klara i Joergen bili su na palubi. Svjetionik i zvonik Skagenski pričinjali im su se kao ždral i labud na modroj vodi. Klara sjedila je na provi i gledala, kako malo pomalo iskrsavaju prudovi. Ostane li tako povoljan vjetar, mogli bi u jednom satu doploviti do domovine. Tako su blizu bili njoj i radosti — tako blizu su bili smrti i smrtnome strahu.

Iznenada razbije se jedna greda na brodu. Voda prodre unutra. Nastojalo se zabrtviti pukotinu, sve sisaljke stupe u pogon, sva jedra budu smotana i izvješena zastava za pomoć. Još jednu milju bili su udaljeni od kopna. Vidjeli su se ribarski čamci, ali u velikoj udaljenosti. Vjetar ih je gonio prema kraju, valovi su im isto tako pomagali, ali sve to nije dostajalo. Brod je tonuo. Joergen ovije svoju desnu ruku čvrsto oko Klare.

Kakovim ga je pogledom pogledala u o č i, kad se u ime Boga s njome bacio u more. Ona vikne, ali je bila sigurna, da je on ne će ispustiti. I kako pjeva junačka pjesma

»A kraljević primi u naručaj
Djevojče milo, što drhti od strâ«.

To je izvršio Joergen u času straha i pogibelji. Sad mu je dobro došlo, što je bio takav dobar plivač. On se gurao nogama i jednom rukom naprijed, a drugom je rukom čvrsto obuhvatio djevojku. Kad se htio odmarati, gazio je po vodi i služio se svima njemu poznatim umjetnostima, da si zadrži toliko snage, te ispliva na kopno. On je čuo, kako je

jednom uzdahnula, osjetio je, kako je kroz nju prošao grčeviti drhtaj, i još ju je čvršće uhvatio. Jedan jedini val prebacio se preko nje, a struja digne je opet u vis. Voda bijaše tako duboka, tako bistra da je jedan čas mislio, da u dubini vidi sjajno leglo lokarda ili je možda bio sam levijatan, koji ih je htio progutati. Oblaci bacali su sjenu na vodu, a onda su opet dolazile svijetle sunčane zrake. Ptice su sa krikom letjele u velikim jatima preko njega, a divlje patke, koje lijene i pospane puštaju da ih nosi voda, ozlijetale su pune straha pred plivačem u zrak. On je osjećao, da njegove sile popuštaju — kopno bijaše još nekoliko stotina metara udaljeno dolazila je pomoć, približavao se čamac. Ali pod vodom stajala je — on je to sasvim jasno vidio — neka bijela prikaza, koja je divlje buljila u nj. Jedan ga val uzdigne, te prikaza navali nanj, on osjeti udarac, pred njim se smrači, nestade mu svijesti.

Na prudu ležale su podrtine jednog broda, more ih je pokrivalo. Bijela spodoba galiona upirala se o jedno sidro i njezino oštro željezo dopiralo je upravo do površine vode. Joergen, kojega je struja pojačanom snagom gonila naprijed, udario je o nj. Bez svijesti potone sa svojim teretom, ali slijedeći val digne opet u vis njega i djevojku.

Brodari ih uhvate i povuku u čamac. Krv je preplavila Joergenovo lice; on bijaše kao mrtav, ali je tako čvrsto držao djevojku, da su je morali silom istrgnuti iz njegove ruke. Blijeda, bez života ležala je ispružena u čamcu, koji je plovio prema Skagenu.

Uzalud su upotrijebili sva sredstva, da Klaru opet ožive; ona je bila i ostala mrtva. Dugo je on vani plivao s mrtvim tijelom. Mučio se i gubio snagu za mrtvaca.

Joergen je još disao; odnijeli su ga u najbližu kuću na prudu. Neki vrač, koji se tamo nalazio, a inače po zanatu bio kovač i trgovčić, povezao je

Joergena dotle, dok su slijedećeg dana mogli da pozovu liječnika iz Gjoeringa.

Bolesniku bili su povrijeđeni moždani; imao je napadaj ludila i divlje je vikao. Ali trećega dana zapadne u nesvjesticu, činilo se, da život visi samo na jednoj niti, a da se ta prekine, bilo bi, kako je liječnik mislio, najbolje, što bi se Joergenu moglo željeti.

»Dajte, da molimo Boga, da izbjegne smrti. On ipak ostaje čovjek.«

I doista, život ga je čvrsto držao, nit nije htjela da se prekine, ali se prekinula nit njegovih uspomena, svih duševnih sposobnosti je nestalo, a to je bilo najgroznije. Preostalo je samo živo tijelo, tijelo koje je trebalo da opet dobije svoje zdravlje.

U kući trgovca Broenne ostao je Joergen.

»On je zadobio svoju smrtnu bolest time, što se nadčovječno naprezao, da nam spasi naše dijete«, govorio je starac. »Sad je on naš sin.«

Joergena nazivali su ludim, ali to ipak nije bio pravi izraz. On je bio kao instrumenat, kojem su popustile žice, te ne mogu dalje zvečiti; — tek u pojedinim časovima na nekoliko minuta opet bi se napele i zazvečile. Začule bi se stare melodije, pojedini taktovi, a slike, divne slike su se razvijale. Onda bi opet sjedio ukočena pogleda i bez misli. Moramo vjerovati, da nije patio. Crne oči gubile bi tada svoj sjaj, bile su nalik začađenom staklu.

»Jadni glupi Joergen!« govorili su ljudi. Takav je bio on, kojega je majka nosila pod srcem u susret bogatom i sretnom životu. Tako da je bila »obijest i grozna oholost željeti život iza zemaljskoga, a nekmoli u nj vjerovati. Dakle je nestalo svih sposobnosti duše? Samo teški dani, bol i obmana bili su njegova sudbina. On je bio divna lukovica iščupana iz svoga bogatog tla i bačena na pijesak, da tamo povene. Nema li lik stvoren na priliku božju nikakove bolje, nikakove veće vrijednosti. Jeli su samo igra slučaja? Ne!

Ljubav božja morala je i htjela mu je za sve što je ovdje pretrpio i čega se odricao, dati zadovoljštinu u drugom životu. »Gospod je milostiv, a njegova dobrota traje vječno« te riječi iz Davidovih psalama govorila je puna vjere i utjehe pobožna stara trgovčeva žena, a njezina vruća molitva bila je, da Bog doskora Joergena izbavi od njegovih muka, da može ući u život vječni.

Na groblju gdje je pijesak padao preko groba bila je pokopana Klara. Činilo se, kao da Joergen ni najmanje ne misli na to. To nije spadalo u red njegovih misli, koji je bio ograničen na odlomke iz davno minulih dana. Svake nedjelje pratio je porodicu u crkvu i sjedio mirno i bez misli. Jednoga dana, dok se pjevalo, uzdahnuo je, njegove su oči zasjale, bile su upravljene prema oltaru, prema onome mjestu, gdje je pred više od godinu dana klečao sa svojom mrtvom prijateljicom. On sazove njeno ime, problijedi, a niz lice stanu mu teći suze.

Pomogli su mu da izađe iz crkve. On je rekao, da se osjeća vrlo dobro. Da mu se ne čini, da mu je nešto falilo. On se ne sjeća ničega. Tako je priznao on, kojega je Bog iskušavao i kojega je Bog jamačno zabacio.

A Bog naš stvoritelj je sveznajući i svemogući. Tko može da o tom posumnja. To spoznaje naša srca i naš razum, a biblija potvrđuje: »Njegova dobrota traje vječno.«

U Španiji, gdje između naranađa i lovorika maurske zlatne kupule miluje topao zrak, gdje se ori pjesma i zveče kastanjete, sljedio je u prekrasnoj kući starac bez djece, najbogatiji trgovac. Ulicama prolazila su u ophodu djeca sa svijećama i zastavama. Koliko li bi od svoga bogatstva bio rado dao, da ima svoju djecu, svoju kćerku ili njezino dijete, koje možda nikad nije ugledalo svijetlo svijeta. A kako bi onda moglo da ugleda svijetlo vječnosti, svijetlo raja? »Siromašno dijete.«

Da, siromašno dijete, doista još dijete, a ipak već u tridesetim godinama. Te je godine Joergen dočekao u Gammel-Skagenu.

Pijesak je pokrio grobove visoko gore do crkvenoga zida, ali pokojnici morali su i htjeli biti pokopani kod onih, koji su prije preminuli, kraj rođaka i milih svojih. Trgovac Broenne i njegova žena počivali su tu pod bijelim pijeskom kraj svoga djeteta.

Bio je početak godine, vrijeme oluja. Prudovi su se dimili, more je valjalo visoke valove, ptice letjele su u velikim jatima, kao oblaci za oluje, krešteći preko prudova. Jedan je brod za drugim stradavao na grebenima i prudovima u moru.

Jednoga poslije podneva — Joergen je upravo sam sjedio u sobi — stane se u njegovoj duši najednom vedriti, spopadne ga osjećaj nekog čudnovatog nemira, kakav je njime ovladavao vrlo često za njegovih mlađih godina, te ga tjerao na prudove i na ledine. »Kući! Kući!« povikne on. Nitko ga nije čuo. On izađe iz kuće i zađe na prudove. Pijesak i mali kamenčići šibali su mu lice i vijali su se oko njega. On pođe ravno prema crkvi. Pijesak, koji se naslagao oko zida, dopirao je već do polovine prozora, ali na hodniku pred crkvom bio je pijesak iskrčen, crkvena vrata nijesu bila zaključana i lako ih je bilo otvoriti. Joergen pođe unutra.

Vjetar je hujio kroz grad Skagen. Bio je orkan, kakova se nijesu spominjali od pamtivijeka, bilo je upravo grozno nevrijeme. Ali Joergen bio je u kući božjoj i dok se je napolju spuštala tamna noć, zasja u njemu svijetlo, svijetlo duše, koje se nikada sasvim ne ugasi. On je osjećao, kako se težak kamen, koji mu je tištao glavu, bez buke otkotrljao. Pričinjalo mu se, da čuje zvuk orgulja, ali to je bila oluja i valovi morski. On sjedne na klupu i svijeće su se stale paliti jedna za drugom, tako bogato, kako je to samo u Španiji vidio i sve slike

starih vijećnika i načelnika ožive. Siđu sa zida, gdje su godinama stajale i sjednu u klupe kraj oltara. Sva crkvena vrata se otvore, a u crkvu uđu svi mrtvi, obučeni u svečane haljine svoga vremena. Ulazili su uz zvukove lijepe glazbe i sjedali u klupe. Uto zabruji koral poput uzburkana mora. Njegov stari poočim i pomajka sa Hunsbyjskih prudova, bili su također ovdje i stari trgovac Broenne sa svojom ženom, a kraj njih tik uz Joergena sjedila je njihova mila, lijepa kćerka. Ona pruži Joergenu ruku i oni stupe pred oltar, pred kojim su nekad klečali, a župnik sastavi njihove ruke i blagoslovi ih, da provode život u ljubavi. Uto zabruje glasovi trubalja divno kao djetinji glasovi puni čežnje i radosti, nabujaju do punih zvukova orgulja, do orkana punih svečanih glasova, koje je bilo lijepo slušati, a ipak su bili dosta jaki, da raskidaju grobne spomenike.

A brod, koji je na stropu visio, spusti se dolje pred njih dvoje, postane velik krasan sa svilenim jedrima i pozlaćenim kljunovima. Svako uže bilo je isprepleteno svilom, a sidro bilo je iz crvenoga zlata, upravo onako kao u staroj pjesmi.

I mladenci stupe na brod, a svi ljudi iz crkve su ih slijedili i bilo je dosta mjesta i ljepote za njih sve. Zidovi i svodovi crkve cvali su kao jorgovan i mirisave lipe. Nježno šuštile su grane i lišće. Grane se nagnu, rasklope se, a brod se uzdigne i odjedri s njima preko mora kroz zrak. Svaka svijećica bila je malena zvijezda, a vjetrovi slože se sa crkvenom pjesmom, pa su svi pjevali: »U ljubavi prema krasoti!« »Nijedan se život ne će izgubiti.« — »Sreća i blaženstvo! Aleluja!«

A to su bile i posljednje njegove riječi na tom svijetu. Prelomila se veza, koja je držala besmrtnu dužu.

Tek mrtvo tijelo ležalo je u tamnoj crkvi, preko koje je šumila oluja i ovijala je pijeskom.

Slijedeći dan bila je nedjelja. Narod i župnik došli su k službi božjoj. Put ovamo bio je težak, kroz pijesak gotovo neprohodan, a sada, kad su bili ondje, ležao je ogroman brijeg pijeska nagomilan visoko preko crkvenih vrata. Župnik pročita jednu kratku molitvu, reče, da je Bog sam zatvorio vrata ove svoje kuće te da moraju sad ići i negdje na drugom mjestu sagraditi mu novu.

Nato otpjevaju jednu pjesmu i pođu natrag kući.

Joergena nisu mogli naći u gradu ni na prudovima, gdje su ga tražili. Držalo se, da su ga povukli sa sobom valovi, koji su se valjali daleko preko pijeska.

Njegovo tijelo ležalo je pokopano u najvećem sarkofagu, u samoj crkvi. Bog je u oluji bacio zemlju na njegov lijes, teška naslaga pijeska ležala je i leži još danas preko njega.

Pijesak je pokrio ponosite svodove, pješčane biljke i divlje ruže rastu iznad crkve, preko koje prelazi putnik prema tornju, koji kao ogroman nadgrobni spomenik, koji se na milje daleko vidi, strši iz pijeska i pokazuje prema nebu. Nijedan kralj nema ljepšeg spomenika. Nitko ne smeta pokojnikov mir, nitko to nije znao ili ne zna prije ove priče.

Meni je to ispripovjedio vjetar među prudovima.

DVA BRATA.

Na jednom od danskih otoka, gdje se na poljima i među velikim drvetima bukovih šuma dižu stara stratišta, leži malen gradić. Niske kućice pokrivene su mu crvenim krovovima. U jednoj od tih kućica događale su se nad užarenim ugljenom i u vrućoj pari čudnovate stvari. Kuhalo se u staklenim posudama, miješalo se i cijedilo, tucale su se u mužarima mirodije. Svim je tim upravljao jedan stariji čovjek.

»Moramo čekati ono pravo«, govorio je on; »da, ono pravo, istinu u svemu, što je stvoreno, moramo spoznati i nje se držati«.

U sobi sjedila su uz dobru majku dva sina, još malena, ali s već razvijenim mislima. I majka im je govorila o pravu i istini, i o tom da se moraju držati istine, jer je ona božji lik na ovoj zemlji.

Stariji od dječaka činio se prkosnim i vragoljastim, rado je čitao o silama prirode, o suncu i o zvijezdama; nijedna mu se priča nije činila ljepšom od toga. Oh, kakova mora da je to sreća ići na istražna putovanja ili smišljati, kako bi se mogla sagraditi ptičja krila pa onda letjeti. Da, to je značilo, naći ono pravo. Otac je imao pravo i majka je imala pravo; istina drži svijet.

Mlađi brat bio je mirniji, te se je sasvim zadubljivao u knjige. Kad je čitao o Jakovu, kako se pokrio jarećom kožom, da nalikuje Esavu i da ga time prevari za očev blagoslov i prvenstvo, onda je ljut na varalicu stiskao bijesno svoje male pesnice. Kad je čitao o tiranima i o svoj onoj nepravdi i zlobi,

koja se vršila po svijetu, udarile bi mu na oči suze. Snažno ga je ispunjala misao na pravdu, na istinu, koja treba i mora da pobijedi. Jedne je večeri mališ bio već u krevetu, ali zastori još nijesu bili sasvim povučeni. Svijetlo je sjalo preko do njega, a on je ležao sa svojom knjigom i morao još da do kraja pročita priču o Solonu.

I njegove su misli dobile krila i odnijele ga vrlo daleko Bilo je, kao da se njegova postelja pretvorila u brod s razapetim jedrima. Da li je sanjao, ili, što je to bilo? On se klizao preko uzburkanih voda, preko visokih valova vremena, on je čuo Solonov glas. U stranom jeziku, ali ipak razumljivo zvučila je danska poslovica: »Zemlja se mora graditi zakonom.«

I genij ljudskoga roda stajao je u siromašnoj sobi, nagnuo se nad krevet i utisnuo cjelov u dječakovo čelo. »Postani jak u časti i jak u borbama života. S istinom u svojim grudima leti u zemlju istine!«

Stariji brat još nije bio u krevetu; stajao je na prozoru i gledao napolje u maglene slike, koje su se dizale s livade. To nisu bile vile, što tamo plešu, kako mu je dakako jednom rekla jedna stara, poštena služavka. On je sad to već bolje znao; bile su to pare, koje su bile toplije od zraka i zato su se dizale. Padne zvijezda i u isti su se čas misli dječakove iz pare zemaljske uzvinule k sjajnome meteoru. Zvijezde nebeske su blistale, bilo je, kao da duge zlatne niti s njih vise prema zemlji.

»Poleti sa mnom!« bučilo je i pjevalo u dječakovu srcu, a moćni genij ljudskoga roda ponese ga brže nego ptica, brže nego strjelica, brže nego sve zemaljsko, što može da leti, napolje u beskonačni prostor svijetova, gdje su zrake međusobno povezale sve zvijezde. Naša se zemlja vrtjela u rastrganom zraku, vidjelo se selo do sela. Kroz sferu se orilo:

»Što je daleko, a što blizu, kad te moćni genij duha uzdiže!«

I još je uvijek stajao mališ kraj prozora i gledao napolje, a mlađi je ležao u krevetu, a majka ih zovne imenom: »Anders i Hans Kristijan!«

Danska poznaje oba brata, svijet poznaje braću Oersted.

STARO ZVONO.

Napisano za Schillerov album.

U njemačkoj zemlji Württembergu, gdje na državnim cestama akacije tako divno cvatu, a jabuke se i kruške u jesen sagibaju pod svojim zrelim plodom, leži gradić Marbach. Spada među sasvim malene gradove, ali leži lijepo, na Neckaru, koji se žuri kraj gradova, starih viteških dvoraca i zelenih vinograda, da svoju vodu izmiješa sa ponosnom strujom Rajne.

Bilo je u kasnu jesen. Crveno lišće visjelo je svenuto na drveću, sipila je kiša, a hladan vjetar postajao je sve jači. Nije baš bilo najugodnije vrijeme za siromahe. Nastali su tmurni dani, a još je tmurnije bilo u starim, malim kućicama. Jedna je od njih bila okrenuta zabatom prema ulici, s niskim prozorima, siromašna i neznatna, a takova je bila i obitelj, koja je u njoj stanovala. Ali su bili svi valjani i vrijedni, a u riznici srca čuvali su strah božji. Dragi Bog htio je, da im za kratko vrijeme pokloni još jedno dijete. Došao je čas, majka je ležala u strahu

i bolima; uto se oglasi s bliza zvonika sve do nje unutra zvonjava zvona, tako duboka, tako svečana. Bio je svečan čas, a zvuk zvona ispunjao je majku pobožnošću i uvjerenjem. Njezine se misli uzdignu pune iskrene ljubavi prema Bogu, a u isti čas rodi svojega malog sina i osjeti se tako beskrajno sretnom i blaženom. Činilo se, da zvono s tornja objavljuje gradu i svijetu njezinu radost. Dva malena dječja oka je pogledaju, a kose mališana sjale su, kao da su pozlaćene. Dijete je došlo na svijet jednoga tmurnoga dana u mjesecu studenom, uz zveku zvonova. Majka i otac poljube ga, a u svoju bibliju zabilježe: »Desetoga studenoga 1759. poklonio nam je Bog sina«, a poslije se k tome još dodalo, da je na krštenju dobio ime »Johann Christoph Friedrich«.

Što je postalo od toga malog dječaka, siromašnog dječaka iz neznatnog Marbacha? Da, to onda nije znao nitko, pa ni staro zvono, iako je tako visoko visjelo i zvonilo i pjevalo za onoga, koji je kasnije trebao da ispjeva krasnu pjesmu »O zvonu«.

I mališ je rastao, a rastao je i svijet u njegovim očima i mislima. Njegovi su se roditelji doduše odselili u drugi jedan grad, ali ostali su im u malom Marbachu dragi prijatelji, te su zato majka i sin došli jednoga dana tamo u posjete. Dječaku bilo je tek šest godina, ali je ipak već znao koješta iz biblije i nekoliko pobožnih psalama. On je već za mnogih večeri sa svojega malog stolčića slušao, kako otac čita Gellertove Basne ili Klopstockovu Mesijadu. On i njegova dvije godine starija sestrica imali su oči pune suza, kad se čitala sudbina onoga, koji je pretrpio smrt na križu, da sve nas otkupi.

Kod prvoga posjeta u Marbach nije se grad mnogo promijenio; ta nije bilo ni tako davno, što su se odselili. Kuće su sada kao i prije stajale sa šiljatim krovovima, kosim zidovima i niskim prozorima. Na groblju bili su neki novi grobovi, a tamo, tik uza zid, stajalo je sada dolje u travi staro zvono,

koje je palo sa svoje visine, raspuklo se i nije moglo više da zvoni. Na njegovo mjesto došlo je već novo.

Majka i sin ušli su u groblje, stali su pred starim zvonom, i majka je pripovijedala svojemu malom dječaku, kako je zvono nekoliko stotina godina služilo i zvonilo na krštenja, vjenčanja i pogrebe. Ono je oglašivalo blagdanju radost i pogibao pred požarom; ono je opjevalo tijek cijeloga ljudskog života. I nikad nije zaboravilo dijete, što je majka pričala. Zvečilo je to u njegovoj duši, dok mu se kao mužu nije pretvorilo u pjesmu. I majka mu je pripovijedala, kako joj je ovo staro zvono u času straha, kad joj je Bog darovao njenoga malog sinčića, ulilo svojim zvukom u srce utjehu i radost. I dijete je gotovo pobožno promatralo staro zvono, prignulo se i poljubilo ga, iako je staro, ispucano i bez vrijednosti stajalo ondje među travom i koprivom.

Ono je živjelo i dalje u uspomeni malenoga dječaka, koji je živio i rastao u siromaštvu. Dugačak i mršav, riđokos i pun sunčanih pjega, da, takav je bio, ali kraj toga imao je oči bistre i sjajne kao duboka voda. A kako mu je bilo? Bilo mu je dobro, osobito dobro. Po višnjoj milostivoj odluci primio ga je njegov knez u onaj odio vojničke škole, u kojem su nalazila djeca otmenih ljudi, a to je bila čast i sreća. Nosio je čizme, tvrd ovratnik i naprašenu vlasulju. Poučavali su ga u raznim stvarima, koje su se izražavale u riječima: »Naprijed!« »Stoj!« »Na desno!« Iz toga moglo je već nešto da postane.

Staro zvono moralo je ipak jednom da dođe u talionicu. Ali šta je tamo od njega postalo? Da to se nije moglo reći, a isto tako bilo je nemoguće reći, što će jednom nastati i zazvučiti iz zvona u mladim grudima. U njima bila je kovina, koja je glasno zvečila, da se moralo pročuti u daleki svijet. Što je tješnje postajalo među školskim zidinama i što je zaglušnije grmjela zapovijed: »Naprijed!« »Stoj!« »Na desno!« to su jači zvukovi izvirali iz mladićevih grudi, i on je pjevao ono, što je u njem

živjelo, u krugu svojih prijatelja, a zvukovi orili su se daleko preko granica njegove zemlje. Ali on nije dobivao za to besplatno školovanje, odijelo i hranu. On je bio označen zavodskim brojem. A taj broj je trebao da postane u velikom stroju, kojemu mi svi moramo pripadati radi svoje vlastite koristi. — Kako slabo mi ipak sami sebe razumijemo, pa kako bi onda mogli drugi, pa i najbolji uvijek razumjeti nas. Ali upravo to je onaj pritisak, koji stvara dragulj. Pritisak bio je tu, a hoće li tijekom vremena svijet spoznati dragulj?

Bila je velika svečanost u glavnome gradu gospodara zemlje. Na tisuće svjetiljaka je sjalo, rakete letjele su u vis. Ovoga sjaja ne nestaje iz uspomene radi onoga, koji je u to vrijeme nastojao, da stigne pun suza i boli neopaženo na tuđe tlo. On je morao daleko iz domovine, daleko od majke, od svih svojih milih ili da potone u struji svakidašnjeg života.

Starome zvonu bilo je dobro. Ono je ležalo zaštićeno kraj crkvenog zida u Marbachu. Vjetar je letio preko njega, te bi mu bio mogao pripovijedati o onome, kod čijeg je rođenja ono zvonilo. Mogao bi pripovijedati, kako je hladno duvao i preko njega, kad je pred kratko vrijeme sasvim iscrpen klonuo u šumi susjedne zemlje, kad se je njegovo čitavo blago i sva njegova nada u budućnsot sastojala samo u rukopisu »Fieska«. Vjetar bi mogao pripovijedati i o njegovim prvim zaštitnicima, samim umjetnicima, koji su se jedan za drugim odšuljali s njegova predavanja, da se radije pozabave kuglanjem. Vjetar bi bio mogao donijeti vijesti o blijedom bjeguncu, koji je tjedne, pače i mjesece proživio u jednoj siromašnoj krčmi, gdje je krčmar psovao, kleo i pio, dok je on pjevao o svojim idealima. Teški dani, tmurni dani. Srce mora sâmo da pretrpi i iskusi ono, što će jednom u pjesmi objaviti svijetu.

Tmurni dani i hladne noći prelazili su preko staroga zvona. Ono to nije osjećalo, ali zvono u srcu ljudskom osjeća svoje zle dane. A kako je bilo mla-

dom čovjeku? Kako je bilo starom zvonu? No, zvono je došlo daleko, dalje nego se orio njegov glas sa visine na zvoniku. A mladić? Zvono u njegovu srcu orilo se dalje, nego je mogla da dopre njegova noga i vidi njegovo oko. Ono je brujilo, a bruji još i danas preko mora, naokolo preko čitave zemlje. Ali čuj najprije, šta se dogodilo s crkvenim zvonom. Bilo je otpremljeno iz Marbacha, prodano kao stara kovina i trebalo je da otputuje u Bavarsku u talionicu. Kako i kada je došlo onamo? No, to neka pripovijeda samo zvono, ako može; to baš nije tako važno. Tek to je sigurno, da je došlo u glavni grad Bavarske. Prošlo je mnogo godina, odkad je palo sa zvonika. Sad je trebalo da se rastali, da se upotrijebi za lijevanje spomenika, kipa jednog njemačkog duševnog heroja. Čuj samo, kako se to desilo. Čudne se i divne stvari ipak događaju na tom svijetu. U Danskoj na jednom od zelenih otoka, gdje raste bukva i uzdižu se mnogi hunski grobovi, življaše jedan sasvim siromašan dječak. Hodao je u drvenim cokulama i nosio svome ocu drvodjelji jelo svezano u staru maramu. Siromašno dijete postalo je ponos svoje zemlje. Stvorilo je divne mramorne umjetnine, koje su pobudile udivljenje u svijetu i upravo on je dobio tu počasnu zadaću, da iz gline izradi lik nadnaravne veličine, sjajne ljepote, koji će se lijevati od tuča. Morao je da izradi kip onoga dječaka, čije je ime otac zabilježio u svoju bibliju: »Johann Christoph Friedrich«. A u kalup tekla je užarena kovina, staro crkveno zvono. Nitko nije mislio na njegovu domovinu, nitko nije mislio na njegovu zvonjavu, koja je umuknula. I zvono je teklo u kalup i stvorilo glavu i prsa kipa, koji sada stoji otkriven u Stuttgartu pred starim dvorom, na onome trgu, po kojemu je onaj, koga predstavlja, za života stupao u borbi i naprezanju pod pritiskom svijeta, kuda je stupao on, dječak iz Marbacha, pitomac vojničke škole, bjegunac, veliki besmrtni pjesnik Njemačke, koji je pjevao o oslobo-

ditelju Švajcarske i bogom nadahnutoj djevici Francuske.

Bio je sunčan dan. Barjaci vijali su se sa tornjeva i krovova kraljevskog grada Stuttgarta, crkvena zvona zvonila su na radost i svečanost. Tek jedno je zvono šutjelo. Ono je sjalo u jasnom sunčanom svijetlu, sjalo je sa lica i prsiju podignuta spomenika. Prošlo je upravo sto godina od onoga dana, kada je zvono na zvoniku u Marbachu oglasilo radost i utjehu patnici majci, koja je rodila svoje dijete, siromašno u siromašnoj kućici, koje je postalo jednom bogataš, čije blago blagosilje svijet. Stotinu je godina proteklo od rođenja pjesnika plemenitih ženskih srdaca, pjesnika ljepote i krasote, od rođenja Johanna Christopha Friedricha Schillera.

DVANAEST PUTNIKA.

Bijaše strašno studeno, nebo bijaše vedro i puno zvijezda. Ni dašak se nije micao. Bums! eto razbili su lonac o vrata. Paf! eto, sad su odapeli hitac, da pozdrave Novu Godinu. Bilo je Silvestrovo; upravo je zvono udaralo dvanaest.

Trataratra! Evo, dolazila je pošta. Velika poštanska kola zaustavila su se pred gradskim vratima. U njima bilo je dvanaest osoba; više ih nije ni stalo unutra. Sva su mjesta bila popunjena.

»Hura! Hura!« vikalo se po kućama, gdje su ljudi čekali Novu Godinu i upravo su se sada digli s punim čašama i pozdravljali su njezin dolazak.

»Zdravlje i zadovoljstvo u Novoj Godini!« klicali su, »dragu ženicu, vreću punu novaca, neka nestane sviju briga!«

Tako su željeli jedni drugima i na to su se kucali. Poštanska kola sa stranim gostima, s dvanaest putnika zaustavila se pred gradskim vratima.

Kakovi su to bili ljudi? Imali su putnice i prtljagu, pa i darove za te i za me i za sve ljude u gradu. Tko su bili ti stranci? Što su željeli i što su donosili?

»Dobro jutro!« nazvali su straži na vratima.

»Dobro jutro!« prihvatila im je straža, jer je zvono već odbilo dvanaest.

»Vaše ime? Vaše zanimanje?« upita straža onoga, koji je prvi izašao iz kola.

»Pogledaj u putnicu!« reče čovjek. »Ja sam ja.« Pa i bio je čitav čovjek, umotan u međedinu, s krznenim čizmama na nogama. »Ja sam čovjek,

u kojega premnogi polažu svoju nadu. Dođi sutra, pa ćeš dobiti novogodišnji dar! Ja se razbacujem groševima i talirima; dijelim darove, priređujem plesove, trideset i jedan ples, jer više noći ne mogu da dadem. Moje su se lađe smrznule, ali u mome uredu je toplo. Ja sam veletrgovac i zovem se Siječanj. Sa sobom nosim samo račune«.

Na to je došao drugi. Bio je šaljivdžija, priređivač šala, krabuljnih plesova i svih mogućih zabava. Njegova prtljaga bila je tek jedna velika kaca.

»Ta će nam o pokladama dati mnogo toga za veselje,« reče on. »Ja želim da razveseljujem druge, a i sebe, jer meni je između sviju u obitelji dosuđen najkraći život. Doživim tek dvadeset i osam. Možda se umetne još jedan dan, ali ni to nije mnogo više. Hura!«

Sad dođe treći. Izgledao je kao utjelovljena glad, ali je usprkos tome dizao glavu visoko, jer je bio u rodu s »četrdeset mučenika«, a osim toga i prorok vremena. To dakako nije masna služba, pa je on zato pred svima hvalio post. Njegov se nakit sastojao iz kitice ljubičica, koju je nosio u zapučku.

»Napred, ožujče!« reče četvrti i udari svoga prethodnika. »Napred, ožujče, u stražarnicu, tu ima punča, ja ga već mirišem!« Ali to nije bila istina, on je htio samo da s njime načini aprilsku šalu. S tim je riječima došlo četvrto momče. Njegova se vesela ćud sviđala na prvi pogled, ali on ipak nije mnogo obavio, jer je svetkovao mnoge blagdane. »Moja radost raste i pada!« reče on. »Kiša i sunce, izlaženje i ulaženje! Ja sam komesar za selidbu, ja sam čovjek, koji poziva na posmrtne daće, ja se znam smijati i plakati. Imam u svome kovčegu ljetna odijela, ali bi bilo vrlo ludo, da ih obučem. Tu sam ja! Da se istaknem, hodam u svilenim čarapama sa kolčakom.«

Sad izađe iz poštanskih kola jedna dama.

»Gospođica Svibanj!« reče ona. Čudnovato, ona je bila obučena u ljetne haljine, ali je na nogama imala kaljače. Imala je na sebi zelenu svilenu suknju, kosa bila joj je okićena šumaricama, a usto je tako mirisalo na lazarkinju, da je straža morala kihnuti. »Na zdravlje!« S ovim prijaznim pozdravom ona je ušla. Bila je dražesna, a osim toga i pjevačica, ali ne onakova, kakova se nalaze u kazalištima, nego kakove su u šumi. Nije pjevala pod čadorovima, nego je prolazila svježom zelenom šumom i pjevala sebi za zabavu. U svojoj kotarici za švelo imala je »Drvoreze« Kristijana Winthera, jer su oni slični bukovoj šumi i »Male pjesme Richardove«, jer one mirišu kao lazarkinja.

»Sad dolazi gospođa, mlada gospođa!« klicali su u kolima, a nato dođe gospođa, mlada i lijepa, ponosna i fina. Odmah se moglo vidjeti, da je rođena zato, da mnogo ljenčari. Na najdulji dan priređuje gozbu, da bude vremena, da se pojedu sva ona različna jela. Ona je doduše imala sredstava, da se vozi u svojim vlastitim kolima, ali je ipak došla poput drugih s poštom, da dokaže, kako nije ohola. Ali ipak nije sama putovala. Pratio ju je njezin mlađi brat Srpanj.

On je bio debeljko, obučen u ljetno odijelo, a na glavi nosio je panamski šešir. Imao je sa sobom vrlo malo prtljage, jer mu je bila poradi vrućine teška. Imao je samo ogrtač za kupanje i gaćice za plivanje, a to baš nije mnogo.

A sad je dolazila majka, gospođa Kolovoz, trgovkinja voćem »na veliko«, vlasnica mnogih »ribarnica«, seljakinja s velikom krinolinom. Bila je tusta i vruća, bila je uvijek na sve spremna, a sama je odlazila k ljudima na trgu s buretom punim piva. »Moraš jesti svoj kruh u znoju lica svoga«, to je bila njezina lozinka. »To piše u bibliji. A iza toga može da se proslavi još kakva šumska svečanost i priredi jesenja gozba.« Ona bijaše majka.

Sad osvane opet jedan muškarac, po svim znakovima slikar, majstor boja. To je osjetila šuma, lišće moralo je da promijeni, ako je on htio, svoju boju, ali kod toga nije gubilo ništa. Šuma postala je doskora crvena, žuta, smeđa. Majstor znao je fićukati kao crni kos, bio je spretan radnik i ovijao je oko svoga vrča za pivo zelenkasto smeđi hmelj. To je kitilo, a za nakit imao je mnogo smisla. Sad je stajao ovdje sa svojim loncem punim boja, i to je bila sva njegova prtljaga.

Za njim slijedio je vlastelin; mislio je samo na sjetvu, na oranje i obrađivanje oranice, a malo i na lov. Imao je psa i pušku, džepovi bili su mu puni oraha: neprestano je u njima krckao: knik, knak. Sa sobom nosio je neizmjerno mnogo prtljage, a među njom i jedan engleski plug. Sav mu se razgovor kretao oko gospodarstva. Ali se od njegova razgovora nije mnogo moglo razumjeti poradi vječnoga kašljucanja i šmrcanja, koje je izvodio njegov nasljednik. Sad je naime dolazio Studeni.

On je imao hunjavicu, strašnu hunjavicu, tako da bi bio mogao upotrijebiti ponjavu mjesto maramice. Pa ipak je, kako je on govorio, morao da pomaže služavci. Ali prehlada će već proći, kad se prihvati cijepanja drva, a to je on i htio, jer je bio cehovski pilarski majstor. Večeri je provodio izrađujući klizaljke, jer je dobro znao, da će se za nekoliko tjedana ova vesela obuća vrlo mnogo upotrebljavati.

Sad je, kao posljednja, dolazila stara bakica sa loncem punim žeravice. Ona je drhtala od zime, ali su joj oči sjale kao dvije jasne zvijezde. Nosila je lončić s malim božićnim drvcem. »Njegovat ću ga, dok za badnje veče postane veliko, te segne od tla do stropa pa se stane kočiti upaljenim svijećicama, pozlaćenim jabukama i orasima i drugim nakitom. Lončić sa žeravicom grije kao zemljana peć. Uzet ću iz džepa knjigu s pripovijetkama i čitat ću glasno djeci, tako da će se sva djeca u sobi smiriti, ali će oži-

vjeti lutke na drvetu, a mali će voštani anđeo na najvišem vršku drveta stresti svoja zlatna krila, sletjeti sa zelenog vrška, poljubiti i velike i male u sobi, pa i siromašnu djecu, koja stoje napolju i pjevaju božićnu pjesmu o betlehemskoj zvijezdi«.

»Kola mogu sada da nastave svoj put«, reče straža. »Tuce je potpuno. Neka se sad dovezu druga putna kola!«

»Dajte da najprije ovih dvanaest uđe!« zapovjedi kapetan, koji je zapovijedao stražom. »Jedan po jedan. Putnicu ću ja zadržati; svakome ona vrijedi mjesec dana; kad isteče mjesec, napisat ću na njoj primjedbu, kako se je vladao. Budite tako dobri, gospodine Siječnju, i izvolite ući!«

Nato on pođe unutra.

Kad prođe godina, reći ću ti, što je ovih dvanaestero donijelo tebi, meni i svima nama. Sad toga ne znam, a sigurno toga ni oni sami ne znaju — jer čudno je vrijeme, u kojem mi živimo.

ZUJAK.

Carev je konj dobivao zlatne potkove, na svaku nogu po jednu zlatnu potkovu.

A zašto je dobivao zlatne potkove?

On je bio najljepša životinja, imao je fine noge, mudre oči, a griva mu je kao svilena koprena visjela oko vrata. On je nosio svoga gospodara kroz dim baruta i kišu taneta, čuo je kako pjevaju i fićukaju taneta. On je grizao oko sebe, udarao je oko sebe, borio se, kad su neprijatelji napredovali. Jednim je skokom preskakivao preko konja paloga neprijatelja, spasio je svome caru krunu od rumena zlata, spasio je svome caru život, koji je vrijedion više od zlatne krune, i zato je carev konj dobivao zlatne potkove, na svaku nogu po jednu zlatnu potkovu.

A zujak izvukao se napolje.

»Najprije veliki, a onda maleni«, reče on, »ali ipak ne odlučuje veličina«. Nato ispruži svoje tanke nožice.

»Što želiš?« upita ga kovač.

»Zlatne potkove«, odvrati zujak.

»Ti sigurno nisi pri zdravoj pameti!« odvrati kovač. »Zar želiš i ti zlatne potkove?«

»Zlatne potkove!« odvrati tvrdokorno zujak. »Zar ja možda nisam isto tako dobar, kao i ova velika zvijer, koju neprestano moraju posluživati, četkati i njegovati, a povrh toga dobija još i svoju dobru hranu i piće? Zar ne spadam i ja u carevu staju?«

»Ali zašto dobiva konj zlatne potkove?« upita kovač. »Zar ti to nikako ne shvaćaš?«

»Shvaćati? Ja bar toliko shvaćam, da je to omalovažavanje mene«, primijeti zujak, »to je uvrijeda — i zato sad idem u daleki svijet«.

»Gledaj, da te nestane!« usklikne kovač smijući se.

»Prostak!« reče zujak i pođe napolje kroz vrata od staje, preleti kratak komad puta te se nađe u dražesnom malom vrtiću, gdje je mirisalo po ružama i metvici.

»Zar nije ovdje divno?« reče jedno malo šareno pilence. »Kako slatko miriše i kako je lijepo!«

»Ja sam naučen na bolje«, odvrati zujak. »Zovete li vi ovo ovdje lijepim? Ta tu nema ni gnojišta?«

Nato stane hodati dalje i dospije u sjenu jednoga šeboja; po njemu je puzala gusjenica.

»Kako je ipak lijep svijet!« reče gusjenica, »sunce je tako toplo! Sve je tako radosno i zadovoljno, a kad jednom zaspim i umrem, kako se to kaže, onda ću se opet probuditi i bit ću leptir«.

»Samo si nemoj umišljati!« reče zujak »sad letimo mi kao leptiri naokolo. Ja dolazim iz careve staje, ali nitko u njoj, pa ni carev ljubimac konj, koji ipak šeta u mojim odbačenim zlatnim potkovama, ne umišlja si toliko. Dobiti krila! Da, sad letimo mi!« I s tim riječima uzleti. »Ja ne ću da se ljutim, ali se ipak ljutim«.

On padne na velik busen trave. Tu ostane neko vrijeme ležati, a zatim zapadne u san.

Ah, jao, kakav je to pljusak udario! Zujak se od pljuskanja vode probudio i htjede da se odmah zavuče pod zemlju, ali nije mogao. Valjao se, plivao na trbuhu i leđima; na let se ni pomišljati nije moglo; sigurno ne će više živ doći s ovoga mjesta. On je ležao, gdje je ležao i ostao je ležati.

Kad je kiša malo popustila i kad si je zujak istresao vodu iz očiju, zasja pred njim nešto bijelo. Bilo je to platno, koje se je bijelilo. On se požuri i zavuče se pod jedan nabor mokra lanena tkiva. Svakako da se tu nije tako ležalo u toplome gnoju u

staji. Ali u blizini nije opazio ništa bolje i zato ostane tu čitav dan i čitavu noć, a kiša nije nimalo popustila. Uranu zoru izvuče se zujak opet napolje; vrlo se je ljutio na vrijeme.

Na platnu sjedile su dvije žabe. Njihove jasne oči sjale su od samoga oduševljenja. »Divno je vrijeme!« reče jedna. »Kako je svježe! A platno tako lijepo drži vodu. Sve me svrbi i trlja u stražnjim nogama, kao da plivam«.

»Ja bih samo htjela znati,« reče druga, »da li je lastavica, koja tako daleko putuje, na svojim mnogim putovanjima našla bolju klimu od naše. Takova kiša, takova vlaga! Upravo je tako, kao da ležim u mokrome jarku. Tko se tome ne raduje, taj doista ne ljubi svoju domovinu«.

»Vi sigurno niste nikad bile u carevoj staji,« reče zujak. »Tamo je vlaga topla i mirisava. Ja sam na ono naučen. To je klima, koja meni prija, ali se ona na žalost ne može ponijeti sobom na put. Nema li ovdje u vrtu kakovo gnojište, gdje se osobe od položaja kao što sam ja mogu da zadržavaju i osjećaju se udobno?«

Ali je žabe nijesu razumjele ili je nijesu htjele razumjeti.

»Ja nikad ne pitam po drugi put«, reče zujak pošto je triput pitao, a da nije dobio odgovora.

Pošto je išao jedan komad puta dalje, namjerio se na crijep razbijena lonca. On zapravo ne bi bio trebao da leži ovdje, ali kad je već ležao, pružao je i zaklon. Tu je stanovalo nekoliko porodica uholaža. One ne zahtijevaju velikih prostorija, nego su zadovoljne zajedničkim životom. Žene se osobito ističu velikom materinskom ljubavlju, pa zato i svaka od njih svoje mlade drži najljepšima i najpametnijima.

»Naš sin se zaručio«, reče jedna majka. »Slatka nevinost. Njegov najviši cilj je taj, da se jednom zavuče u uho kojega župnika. On je tako ljubezan i

djetinjast, a njegove zaruke zadržati će ga, da ne zađe na stramputicu. Nema ništa radosnije za jednu majku«.

»Naš sin«, pripovijedala je jedna druga majka, »bio je jedva izašao iz jajeta i već je počeo da se veselo igra. U njemu sve kipi, on si mora otući rogove. To je doista veliko veselje za jednu majku. Zar ne, gospodine zujče?« One su prepoznale neznanca po njegovu stasu.

»Vi imate obje pravo,« reče zujak i na to ga pozovu, da dođe bliže, a on se zavuče pod crijep kolikogod je mogao. »A sad treba da vidite i naše male uholažice«, reče treća i četvrta majka. »One su najdražesnija djeca i tako su zgodne. Nisu nikad nepristojne osim kad ih boli želudac, a to se u njihovoj dobi vrlo često događa!«

Na to je svaka majka pripovijedala o svojim mladima, a mladi su upadali u riječ, a štipaljkama, koje imadu na repu, zujku su štipali brkove.

»Njima sve padne na pamet, tim malim lukavcima«, govorile su majke i upravo su se naduvale od materinske ljubavi. Ali zujka je to ipak ljutilo i za to upita, ne nalazi li se gdje u blizini smetlište.

»Ah, ono leži daleko, daleko u svijetu, onkraj jarka«, reče jedan mužjak. »Tako daleko, da se ja nadam, da ni jedno od moje djece ne će tako daleko doći, jer bi to bila moja smrt«.

»Ali ja ću ipak pokušati, da tako daleko dođem«, odvrati zujak i ode, a da se nije ni oprostio. To je najgalantnije. U jaku ih nađe nekoliko od svoga plemena, same zujke.

»Tu mi stanjujemo«, govorili su oni, »nama je vrlo toplo. Smijemo li se usuditi pozvati vas k sebi. Put vas je sigurno veoma umorio«.

»To i jest«, reče zujak, »za kiše ležao sam na platnu, a čistoća doima me se uvijek vrlo neugodno. Dobio sam također na jednome zglobu na krilu uloge, jer sam morao da stojim na propuhu

ispod jednog crijepa. Pravi je oporavak doći opet jednom k svojim vlastitim ljudima«

»Dolazite li možda sa smetlišta?«, upita najstariji. »Još s višega,« odvrati zujak. »Ja dolazim iz careve staje, gdje sam se rodio sa zlatnim potkovama. Ja putujem s tajnom misijom, pa me za to ne smijete ispitivati, jer vam i onako ne ću ništa reći.«

Na to siđe zujak u debeli mulj. Tu su sjedile tri mlade gospođice iz roda zujaka, koje su zastiđeno zahihotale, jer nisu znale, šta da kažu

»One još nisu zaručene«, reče majka, a one počnu opet hihotati, ali ovaj puta od neprilike.

»Ni u samoj carevoj staji nisam vidio ljepših!« odvrati galantno putujući zujak.

»Ne kvarite mi mojih djevojaka i ne razgovarajte s njima, ako nemate ozbiljnih namjera. Ali vi ih imate i zato vam dajem svoj blagoslov.«

»Živio!« uskliknu svi ostali, a zujak nađe se iznenada zaručen. Najprije zaruke, a onda svadba. Nije bilo ništa, na što bi se bilo moralo čekati.

Slijedeći je dan prošao vrlo dobro, drugi je već prolazio polaganije, ali treći dan moralo se već misliti na hranu za ženu, a možda i za djecu.

»Dao sam se natjerati u škripac,« govorio je on sam sebi, »zato smijem i ja njih natjerati u škripac.«

A to je i učinio. Nestalo ga; nije ga bilo cijeloga dana, nije ga bilo cijele noći — a žena ostala je bijela udovica. Ostali zujci tvrdili su, da su nažalost primili u svoju obitelj jednoga previjanog varalicu. Žena im je sada bila na teret.

»Onda može da opet kao djevojka ostane kod mene,« reče majka, » da ostane kao moje dijete. Fuj, ta gadna blatna duša, koja ju je ostavila na cjedilu.«

A on se međutim opet nalazio na cesti. Na kupusovu listu preplovio je preko jarka. Pred jutro dođu iznenada dva čovjeka, opaze zujka, dignu ga, stanu ga okretati na sve strane. Obojica bila

su strašno učena, a osobito dječak. »Alah gleda crnoga kukca u crnome kamenju crne pećine! Ne stoji li tako u koranu?« zapita on i prevede ime zujka na latinski jezik i opiše mu rod i vrstu. Stariji učenjak nije bio zato, da ga uzmu kući. Rekao je, da tamo imadu isto tako dobrih primjeraka, a to, kako se činilo zujku, nije baš bilo osobito pristojno rečeno. Zato mu odleti iz ruke, poleti, budući da su mu se krila osušila, priličan komad puta i stigne do staklenika, u koji se mogao, jer su mu prozori bili otvoreni, s najvećom udobnošću uvući i zakopati se u svježi gnoj.

»Tu je divno i tečno!« usklikne on.

Doskora zapadne u san i usni, da je carev konj poginuo i da je gospodin zujak dobio njegove zlatne potkove i obećanje, da će primiti još dvije. Kako je ugodan i prijatan takav san. Kad se zujak probudio, ispuzi napolje i stane se ogledavati. Kakova divota bila je tu u stakleniku. Velike vitke paome uzdizale su se u vis, sunce je sjalo kroz njih, a ispod njih niklo je mnoštvo zelenila i sjalo se cvijeće crveno kao vatra, žuto kao jantar i bijelo kao svježi snijeg.

»To je neuporediva divota! Kako tek fino moraju ići u tek te biljke, kad sagniju!« reče zujak. »To je odlična smočnica. Tu stanjuju sigurno članovi moje obitelji. Ja ću ipak malo ponjušiti i pogledati, mogu li otkriti koga, s kime se može družiti. Ja sam pošten, a to je moj ponos!« Nato stane svuda naokolo tražiti i mišljaše na svoj san o mrtvome konju i dobivenim zlatnim potkovama.

Ali se uto iznenada spusti na zujka jedna ruka. Stane ga stiskati i okretati ovamo i onamo.

Mali sin vrtlara i jedan od njegovih drugova bili su u stakleniku, opazili su zujka i htjeli su da se s njim pošale. Umotan u list vinove loze otputovao je u topli džep hlača. On se trzao i puzao, ali ga dječak za nagradu čvrsto stisnu rukom. Jurio je s njim k velikom ribnjaku na kraju vrta. Tu stave zujka na jednu staru drvenu cokolu, od koje se

odlijepio gornji dio. Kao jarbol stave na nju drveni kolčić, a za nj privežu vunenom niti zujka. On je trebao da predstavlja brodara i da odjedri.

Bio je to vrlo velik ribnjak, zujak ga je držao oceanom i tako se zaprepastio, da je pao na leđa i počeo da se koprca.

Cokula odjedri; u vodi bila je prilična struja. Kad se brodić previše udaljio od obale, onda je jedan od dječaka zavrnuo odmah svoje hlače u vis i dognao ga natrag. Ali kad je opet svom snagom jedrio, pozvali su dječake, sasvim su ih ozbiljno pozvali. Oni su brzo potrčali dalje i pustili su cokulu da bude cokula. Ona je plovila sve dalje od obale, sve dalje i dalje; zujku je bilo strašno pri duši. Nije mogao da leti; ta bio je svezan za jarbol.

Posjetila ga je jedna muha.

»Danas je vrlo lijepo vrijeme,« započne muha razgovor. »Ovdje se mogu odmarati, tu se mogu sunčati. Kod vas je doista vrlo ugodno i prijatno.«

»Vi brbljate, kako vi umijete! Ne vidite li, da sam ovdje privezan?«

»Ali ja nisam privezana,« odvrati muha i odleti.

»Sad poznajem svijet,« reče zujak. »To je nizak svijet, a ja sam na njemu jedino pošteno stvorenje. Najprije mi ne daju zlatnih potkova, onda moram ležati na mokrome platnu, stajati na propuhu, a napokon mi još nametnu ženu. A kad se brzim korakom otputim u široki svijet i vidim, kako može da bude i kako bi mi moralo da bude, onda dođe ovakvo čovječje mlado i prepusti me svezana na milost i nemilost divljemu moru. A međutim carev konj hoda u zlatnim potkovama. Ali, na tom se svijetu ne može računati na zahvalnost i saučešće. Moj život je vrlo poučan i zabavan, ali što to pomaže, kad to ne će nitko saznati. Pa svijet i ne zaslužuje, da ga upozna, jer bi mi inače bio u carevoj staji dao zlatne potkove već onda, kad je konj dignuo svoje noge da ih dobije. Da sam dobio zlatne potkove, postao bih bio čast staje. A sad me je izgubila, i svijet me je izgubio i sve je svršeno.«

Ali nije bilo sve svršeno. Dolazio je čamac s nekoliko mladih djevojaka.

One su se našle pokraj cokule, izvadile je iz vode, jedna od djevojčica izvuče malene škare, prereže vunenu nit, a da nije ozlijedila zujka, a kad su se iskrcale, metnula ga je na travu.

»Puži, puži! leti, leti, ako možeš!« reče mu ona. »Sloboda je lijepa stvar!«

A zujak uleti ravno na otvoreni prozor u jednu veliku zgradu. Umoran klone u finu, mekanu, dugačku grivu careva miljenca konja, koji je stajao u staji, u kojoj su bili kod kuće i on i zujak. On čvrsto prione uz grivu. Sjedio je tako neko vrijeme, pa se malo pomalo oporavljao. »Evo sjedim na carevu najmilijem konju, sjedim na njem kao jahač! Što sam to rekao! Da, sad mi postaje jasno. To je dobra ideja, a i potpuno istinita. Zašto je konj dobio zlatne potkove? To me je pitao i on, kovač. Sad to vidim; poradi mene dobio je konj zlatne potkove!«

I s te misli kukac se opet udobrovolji.

»Na putovanju postaje se bistroumnim!« reče on.

Sunčane su zrake padale upravo na nj, sunce je tako divno sjalo. »Svijet ipak nije tako zao,« reče zujak, »samo se ga mora razumjeti.« Svijet je opet bio lijep, budući da je carev miljenik konj dobio zlatne potkove, zato što je zujak trebao da postane njegovim jahačem.

»A sad ću ipak sjahati i pripovijedati ostalim članovima porodice, kako se mnogo učinilo za me. Pripovijedat ću o svim ugodnostima, koje sam uživao na svom putu u inozemstvo, i reći ću im, da ću sad tako dugo ostati kod kuće, dok konj ne istroši svoje zlatne potkove.«

ŠTO OTAC RADI, UVIJEK JE PRAVO.

Sad ću da ti ispripovjedim jednu priču, koju sam čuo, kad sam još bio sasvim malen dječak, i kadgod sam se je odonda sjetio, svakiput mi se činila ljepšom. S pričama se isto tako događa, kao i s nekim ljudima; oni s vremenom postaju sve ljepši i ljepši, a to nas tako raduje.

Ti si već bio vani na selu i vidio si pravu staru seljačku kuću sa slamnatim krovom. Na njemu raste mahovina, a na sljemenu njezinu nalazi se rodino gnijezdo. Roda ne smije manjkati. Zidovi su kosi, prozori niski i samo se jedan od njih dade otvoriti. Krušna peć strši kao mali, debeljkasti trbušac, a grm jorgovana naginje se preko plota, gdje se nalazi upravo ispod stare vrbe lokva s jednom patkom ili mladim pačićima. Da, pa tu je onda i pas na lancu, koji na sve i na svakoga laje.

Upravo takova kućica stajala je vani na selu, a u njoj je stanovao par starih ljudi, seljak i seljakinja. Premda su vrlo malo imali, mogli su se ipak odreći jedne stvari, a to je bio konj, koji je običavao pasti u jarku kraj ceste. Otac je na njem jašio u grad, susjedi su ga posuđivali i zato iskazivali protuusluge. Ali je ipak za njih bilo još zgodnije, prodati konja ili ga zamijeniti za ovo ili za ono, što će im još više koristiti. Ali što bi to moralo biti?

»To ćeš ti, tatice, već najbolje znati!« reče žena. »Sad je upravo u najbližem mjestu sajam, odjaši tamo, daj si isplatiti za konja novce ili ga dobro zamijeni. Odjaši na sajam!«

Nato mu sveže oko vrata rubac, jer je to ipak bolje razumjela nego on. Svezala mu je dvostruki uzao, koji mu je davao sasvim lijep izgled, izgladila mu šešir rukom, poljubila ga u topla usta, a on onda odjaše na svome konju, koji je trebao da bude ili prodan ili zamijenjen. Da, otac je to znao.

Sunce je palilo, na nebu nije bilo ni oblačka. Put se prašio. Mnogi sajmari na kolima, na konjima i na rođenim nogama oživljavali su inače tako osamljenu cestu. Bila je silna vrućina, a nigdje na cijelom putu nije se vidjelo sjenovito mjesto.

Naš se stari prijatelj sastao s jednim seljakom, koji je gonio kravu, kravu tako lijepu, kao što samo krava može da bude. »Ta sigurno daje dobro mlijeko«, pomisli on, »tu bi se možda mogla načiniti dobra zamjena«. »Čuj ti s kravom«, reče on, »ne bismo li se malo porazgovorili? Vidiš, ja mislim, da konj stoji više nego krava. Ali to je svejedno, ja imam više koristi od krave. Hoćemo li se zamijeniti?«

»Vrlo rado«, reče čovjek s kravom i nato se zamijene. Posao je bio sklopljen i sad se seljak mogao da vrati, jer je cilj njegova puta bio postignut. Ali budući da je njegova namjera bila da dođe na sajam, htio je da ipak dođe na sajam samo da ga pogleda. I tako je naš prijatelj tjerao svoju kravu dalje. On je hodao brzo i krava je za njim brzo hodala, te su za to doskora dostigli jednog čovjeka, koji je vodio ovcu. Bila je to dobra ovca, dobra po izgledu i dobro opskrbljena vunom.

»Tu bih htio imati«, pomisli seljak. »U našem jarku ne bi joj uzmanjkalo trave, a zimi mogli bismo je uzeti k sebi u sobu. Napokon bilo bi za nas bolje držati ovcu nego kravu. Hajde da se mijenjamo«.

Na to je svakako pristao i seljak, kojemu je pripadala ovca i tako se svršila zamjena, a seljak pođe sa svojom ovcom dalje po cesti. Na jednoj stazi, koja je sijekla cestu, opazi čovjeka, koji je nosio pod rukom tustu gusku.

»Do vraga, teška je ta guska, što je ti imaš« reče mu seljak, »koliko samo masti i kakovo perje ima. Ona će se privezana za uže dobro isticati u našoj lokvi. Majka bi imala nekoga, za koga bi mogla spremati otpatke. Ona je često govorila: »da imamo bar jednu gusku«, a sad je može dobiti i dobit će je. Hoćeš li se zamijeniti? Ja ću ti za tvoju gusku dati ovcu i još ću ti k tome lijepo zahvaliti«.

Svakako, da je to onaj drugi htio i tako se zamijene. Seljak dobije gusku. On se nalazio u blizini grada, stiska je na putu postajala sve veća, sve je vrvjelo od ljudi i životinja. Sve je išlo cestom kraj krumpirom zasađena polja, koje je pripadalo mitničaru. Na polju bila je privezana mitničareva kokoš, da se u ovoj strci ne izgubi, i da je za uvijek ne nestane. Bila je to golovrata kokoš, koja je namigivala jednim okom i izgledala vrlo dražesno. »Ko-ko-ko-kodaj!« govorila je ona. Ne mogu reći, šta je kod toga mislila, ali je seljak, kad ju je opazio, pomislio: »To je najljepša kokoš, koju sam ikad vidio. Ona je ljepša od župnikove kvočke. Tu bih htio da imam. Kokoš uvijek nađe zrno, pa se može sama za se brinuti. Držim, da bi bila dobra zamjena, da je dobijem za gusku«. »Hoćemo li se mijenjati?« upita on. »Mijenjati?« odgovori mitničar, »pa to ne bilo ni tako zlo«. I na to se zamijene. Mitničar dobije gusku, a on kokoš.

On na putu u grad doista nije malo obavio. Osim toga bilo je toplo, a on je bio umoran. Osjećao je, da mora ispiti čašicu rakije i pojesti komadić kruha. Budući da se upravo nalazio pred krčmom, htio je da uđe, ali je krčmar u istom času htio da izađe i on se, upravo na vratima, sukobi s krčmarom, koji je nosio do vrha natrpanu vreću.

»Što imaš u njoj«? upita seljak.

»Gnjile jabuke«, reče čovjek. »Imam ih punu vreću za svinje«.

»Pa tu ih je strašno mnogo. Priuštio bih majci, da ih vidi. Mi smo prošle godine imali tek jednu jedinu jabuku na starom drvetu kraj tresetišta. Tu smo jabuku morali spremiti, i ona je stajala na ormaru, dok nije sagnjila. »Ipak to dokazuje neko imućstvo«, govorila je naša majka. Ali sad bi mogla jedamputa da vidi pravo imućstvo. Ja bih joj to rado priuštio.«

»No, a što biste mi vi dali za to?« upita čovjek.

»Što bih dao? Dajem vam u zamjenu svoju kokoš.« I onda mu da u zamjenu kokoš, dobije jabuke i uđe u krčmu upravo k stolnici. Svoju vreću s jabukama postavi uz zemljanu peć, ali kraj toga nije pomislio, da je ta dobro naložena. U krčmi nalazili su se mnogi stranci: trgovci konjima, trgovci volovima, a i dva Engleza, a ti su svi tako bogati, da im se džepovi od zlatnika kidaju. A razumiju se i u oklade, ali o tom ćeš odmah čuti. »S-s-s-s-s-s-s!« kakvi to čudnovati glasovi dolaze od peći? Jabuke su se počele peći.

Što je to? Odmah su svi saznali čitavu pripovijest o konju, koji je bio zamijenjen kravom i tako uvijek na niže sve do gnjilih jabuka.

»No čekaj samo, bit će batina od majke, kad dođeš kući«, rekli su Englezi.

»Bit će poljubaca, a ne batina,« odvrati seljak. »Naša majka će reći:

»Što otac radi, to je uvijek pravo.«

»Hoćemo li se kladiti«, upitaju oni. »Za kace pune zlata. Stotinu funti su jedan vagan«.

»Ja sam već i sa jednom mjericom zadovoljan«, odvrati seljak, »jer ja mogu samo da se okladim za jednu mjeru jabuka, sebe sama i majku. A to je više nego odrezana mjera, to je već dobra mjera.«

»Top, top,« reknu oni i oklada je bila zaključena.

Zapregnu se krčmareva kola. Englezi uđu u njih. Seljak se popne, nakrcaju na njih i gnjile jabuke i napokon se dovezu do seljakove kuće.

»Dobar večer, mamice!«

»Hvala, tatice!«

»Ja sam našega konja dobro zamijenio.«

»Da, ti to razumiješ,« reče žena, ogrli ga i zaboravi i na vreću i na strance.

»Ja sam konja zamijenio za kravu.«

»Hvala Bogu za mlijeko,« reče žena. »Sad će opet biti na našem stolu mliječnih jela, maslaca i sira. To je bila lijepa zamjena.«

»Da, ali kravu sam opet zamijenio za ovcu.«

»To je svakako još bolje,« reče žena. »Ti uvijek promišljeno radiš, za ovcu imamo trave izobilja, sad ćemo opet imati ovčjega mlijeka i ovčjega sira i vunene čarape, a imati ćemo i kapute za noć. To nam krava ne bi mogla dati, ona još gubi svoju dlaku. Ti si neobično promišljen i razborit čovjek.«

»Ali za ovcu dobio sam opet u zamjenu gusku.«

»Hoćemo li doista ove godine o Martinju imati gusku, tatice? Ti uvijek misliš na to, da mi prirediš kakovo veselje. To je bila divna misao od tebe. Gusku možemo na polju kraj trave privezati, pa će onda do Martinja postati još deblja.«

»Ali gusku sam opet zamijenio za kokoš,« reče čovjek.

»Za kokoš? to je dobra zamjena! Kokoš leže jaja, onda sjedi na njima, a mi ćemo dobiti male piliće, pa ćemo imati u dvorištu peradi. To je bilo upravo ono, što sam u sebi željela.

»Da, ali kokoš sam zamijenio za vreću gnjilih jabuka.«

»No, sad te moram poljubiti,« reče žena sva vesela. »Hvala ti, dragi mužu. Sad ću ti nešto pripovijedati. Kad si ti otišao, htjela sam da ti pripravim dobro jelo: kajganu s lukom rezancem. Jaja sam imala, ali luk mi je manjkao. Zato sam pošla preko k učiteljevima. Oni, znam sigurno, imadu luka, ali žena je škrtica, ta stara luda. Molila sam, da mi posude.

»Posuditi?« rekla je ona, »u našem vrtu ne raste ništa, pa ni jedna gnjila jabuka, ni nju vam ne bih mogla posuditi.« A ja ih sad njoj mogu posuditi deset, pa i cijelu punu vreću. To je veselje, tatice!« i nato ga poljubi usred usta.

»To mi se sviđa!« reče jedan od Engleza, »uvijek nizbrdo i uvijek jednako dobre volje. To vrijedi zlata.« Na to isplate seljaku, koji je dobio poljubce, a ne batine, vagan zlatnika.

Da, uvijek se isplati kad žena vidi i shvati, da je otac najmudriji i da je ono, što on radi, uvijek pravo.

Vidiš, to je samo priča. Ja sam je čuo kao malen dječak, a sad si je i ti čuo i znaš, da je ono, što otac radi, uvijek pravo.

SNJEGOVIĆ.

»Sve puca u meni, tako je divna zima«, reče Snjegović.« Vjetar tako brije, da može doista udahnuti život. A gdje je ono užareno, što je u me tako buljilo?« On je mislio sunce, koje je upravo zapalo. »Ne će ono učiniti, da ja zažmirim. Ja ipak mogu svoje crijepove da držim čvrsto«.

Mislio je na dva velika trouglata komada od crijepa, što su mu služili kao oči. Usta su mu bila komad starih grabalja, pa je za to imao i zube.

Rođen je uz veselo klicanje dječaka, a pozdravljen zvekom praporaca i pucketanjem biča sa saonica.

Zašlo je sunce, a izašao pun mjesec, okrugao i velik, jasan i lijep u modrome zraku.

»Eto, sad je opet došlo s druge strane«, reče Snjegović. On je naime mislio, da je to sunce, koje se ponovo ukazuje. »Ja sam ga ipak odučio od toga, da me prži i da u me bulji. Sad može opet da visi tamo gore i da rasprostire toliko svijetla, da mogu sam sebe vidjeti. Da samo znam, šta bi mi valjalo učiniti, da se maknem s mjesta. A ja bih se tako rado maknuo s mjesta. Da to mogu, pošao bih sada dolje na led, da se kližem, kao što sam vidio, da to rade dječaci. Ali ja se ne umijem klizati«.

»Hajd, hajd«, zalaje stari pas na lancu. On je bio nešto promukao, a promuknuo je, odkad nije bio više u sobi i ležao u zapećku. »Sunce će te već naučiti, da se kližeš. Vidio sam to prošle godine kod tvoga predčasnika. Hajd, hajd, i oni su otišli svi«.

»Ne razumijem te, druže«, reče Snjegović. »Zar će me možda ovo tu gore učiti klizati?« On je mislio mjesec. »Ono se samo prije odkliznulo, kad sam se

ja bio zagledao u nj, ali sad se opet šulja ovamo s druge strane«.

»Ti ne znaš ništa«, reče pas. »Ali tebe i jesu tek pred kratko vrijeme sastavili. Ovo, što sad vidiš, zove se mjesec, a ono, što je zašlo, bilo je sunce. Ono će sutra opet doći i naučit će te sigurno, da se otklizeš u jarak. Vrijeme će se doskora promijeniti, ja to osjećam u svojoj lijevoj stražnjoj nozi. Strašno me trga. Nastat će promjena vremena«.

»Ja ga ne razumijem«, govorio je Snjegović sam u sebi. »Ali osjećam, da je ono, što mi je rekao, nešto neugodno. Ono, što je sjalo u me i gledalo me, što on naziva suncem, ono nije moj prijatelj. To mi kazuju moji osjećaji«.

»Hajd, hajd«, lajao je pas. Obiđe triput u krugu sam oko sebe i legne tada u svoju kućicu, da spava.

Doista se vrijeme promijenilo. Gusta i vlažna magla spustila se ujutro nad cijelom okolinom. Malo pred izlazak sunca počelo je duvati. Vjetar bijaše leden, zima je prolazila kroz kosti, ali kakav se divan pogled pružio, kad je izašlo sunce. Sve drveće i grmlje bilo je pokriveno injem. Čitav kraj nalikovao je šumi bijelih koralja. Bilo je kao da su sve grane pokrivene sjajnim bijelim cvjetovima. Od bezbroja malih finih grančica, koje se ljeti od mnogoga lišća ne mogu vidjeti, sad se svaka pojedina jasno isticala, bila je tako sjajno bijela kao da kakav bijeli sjaj izlazi iz svake pojedine grane. Žalobna vrba njihala se na vjetru, u njoj je bilo života kao ljeti u drveću. Bila je to neuporediva krasota. Kad je na to zasjalo sunce, sve se blještalo kao da je posuto dijamantnim praškom i kao da na sniježnom pokrovu sjaju veliki dijamanti. A moglo se i pomisliti, da gori bezbroj malih svijećica još bjeljih od bijeloga snijega.

— »To je neuporediva divota«, reče mlado djevojče, koje je s jednim mladim čovjekom izašlo u vrt i upravo se ustavilo kraj Snjegovića, otkud su

gledali blještavo drveće. »Nešto ljepše ne može se vidjeti ni ljeti«, reče ona, a oči joj zasjaju.

»A takovo momče, kaošto je ovo ovdje, pogotovu ne možemo ljeti vidjeti«, odvrati mladić i pokaže na Snjegovića. »Baš je momak od oka«.

Mlada djevojka se nasmiješi, kimne glavom Snjegoviću i odskakuće sa svojim prijateljem preko snijega, koji je škripio pod nogama.

»Tko su bili to dvoje?« upita Snjegović psa. »Ti si na tom dvorištu stariji nego ja, poznaješ li ih?«

»Razumije se«, reče pas. »Ta ona me je gladila i često mi davala kosti. Nju ja ne ću ugristi«.

»Ali šta su oni ovdje?« upita Snjegović.

»Zaručnici«, odvrati pas. »Oni će poći zajedno u jednu pasju kućicu i glodati će kosti. Hajd, hajd«.

»Da li su ovo dvoje ovdje isto kao ti i ja?« upita Snjegović.

»Ta oni pripadaju gospoštiji«, doda pas. »Doista vrlo malo znadu oni, koji su tek jučer rođeni. To opažam kod tebe. Ja sam star i imam mnogo iskustva. Ja poznajem sve ovdje na dvorištu. A poznavao sam i doba, kad još nisam stajao ovdje na zimi privezan lancem. Hajd, hajd!«

»Zima je divna«, reče Snjegović. »Pripovijedaj, pripovijedaj! Ali kod toga ne moraš svojim lancem tako zvečati, jer od toga u meni sve nešto puca«.

»Hajd, hajd!« zalaje pas. »Bio sam psetance, a govorili su, da sam lijep i dražestan. U ono vrijeme ležao sam unutra u dvoru, na baršunastoj stolici, ležao sam na krilu najveće gospode. Ljubili su me u njušku i otirali su mi šape vezenom maramicom. Zvali su me »Najljepši« — »Ljeponogi« — Ali onda sam im postao prevelik, te su me zato dali ključarici. Dospio sam u stan u podrumu. Odande, gdje ti stojiš, možeš upravo da vidiš unutra. Ti možeš da vidiš u sobu, u kojoj sam ja bio gospodar. Jer ja sam kod ključarice to i bio. To je bilo doduše neznatnije mjesto nego gore, ali ovdje je bilo udobnije. Tu me

nisu kao gore gnječila i navlačila djeca. Imao sam isto tako dobru hranu kao prije, samo mnogo više. Imao sam svoj vlastiti jastuk, a osim toga bila je tamo i peć, koja je pogotovu u sadašnje vrijeme najljepše na svijetu. Ja sam se zavlačio sasvim pod nju, tako, da me je uopće nestalo. Ah, o toj peći sanjam još i sada. Hajd, hajd!«

»Zar je peć tako lijepa?« upita Snjegović. »Je li slična meni?«

»Upravo protivno, crna je kao ugljen, ima dugačak vrat i mjedeni bubanj. Ona ždere drva, tako da joj vatra iz usta suklja. Mora da joj se stoji ili sa strane, ili gore ili ispod nje; onda rasprostire beskrajno ugodnu toplinu. Ti moraš da je odande, gdje stojiš, vidiš unutra kroz prozor.«

Snjegović se naviri onamo i opazi doista neki sjajni crni predmet s mjedenim bubnjem. Vatra odsijevala se pred njim na tlo. Snjegoviću postane sasvim čudno pri duši. Osjećao je nešto, o čem sam sebi nije znao da položi račun. Nešto je prošlo kroza nj, što on nije poznavao, ali što poznaju svi ljudi, ako baš nijesu od snijega.

»A zašto si je ostavio?« upita Snjegović. Njegov mu je osjećaj kazivao, da je to moralo biti lijepo žensko biće. »Kako si mogao ostaviti takovo mjesto?«

»Bio sam prisiljen na to,« reče pas. »Bacili su me napolje i privezali za lanac. Ja sam ugrizao najmlađeg gospodičića za nogu, jer mi je odgurnuo kost, koju sam glodao. Moja je lozinka: kost za kost. Ali to su oni za zlo uzeli, pa sam od toga vremena privezan na lancu i izgubio sam svoj dobar glas. Čuj samo, kako sam promukao. Hajd, hajd! To je kraj pjesme.«

Snjegović nije to više slušao; on je neprestano gledao u podrumski stan ključarice, virio je u njezinu sobu, gdje je stajala peć na svoje četiri željezne noge i pokazivala se u svoj svojoj veličini, koja nije ni u čem zaostajala za veličinom Snjegovića.

»U meni tako čudnovati puca!« reče on. »Ne ću li nikad dospjeti tamo unutra? To je nevina želja, a naše se nevine želje ipak moraju ispuniti. To je moja najveća želja, moja jedina želja, pa bi bilo gotovo nepravedno, da se ne ispuni. Ja moram unutra, moram se na nju nasloniti, pa ma morao razbiti i prozor!«

»Tamo unutra ne ćeš nikad doći!« reče pas, »a da doista i dođeš k peći, nestalo bi te.«

»Pa mene gotovo i sad već nema,« reče Snjegović, »mislim, da se kidam.«

Snjegović stajao je cijeli dan i gledao kroz prozor unutra. U sumrak postane soba još zamamnija. Iz peći sjalo je tako blago, kako ne može sjati ni mjesec ni sunce, kako može samo sjati peć, ako je što u njoj. Kad su se otvorila vrata, liznuo je napolje plamen. To je bila njegova navika. Bijelo lice Snjegovića prelilo bi se tada vatrenim rumenilom, a i njegova su prsa zasjala crvenkastim sjajem.

»Ja ne mogu izdržati,« reče on. »Kako joj lijepo pristaje, kad isplazi jezik.«

Noć bijaše vrlo duga, ali Snjegoviću nije se činila dugom. Stajao je zadubljen u slatke misli, a one su se u njem smrzle, tako da su pucketale.

Rano ujutru bili su podrumski prozori zamrznuti. Na njima bilo je najljepše ledeno cvijeće, koje samo može da zaželi Snjegović, ali ono je sakrivalo peć. Stakla se nisu htjela otopiti, on nije mogao da vidi svoju ljubljenu. Pucalo je i škripilo, bila je prava smrzavica, kojoj se Snjegović mora radovati, ali on se nije radovao. On bi se morao i mogao osjećati srećnim, — ali on nije bio sretan — patio je od pećne bolesti.

»To je loša bolest za Snjegovića,« rekao je pas. »I ja sam jednom bolovao od iste bolesti, ali sam je prebolio. Hajd, hajd! — Sad će nastati promjena vremena!«

I doista se promijenilo vrijeme, i postalo je toplije.

Toplina postajala je sve veća, a Snjegović postajao je sve manji. On nije govorio ništa, nije se tužio ni na šta, a to je tek pravi znak.

Jednoga se jutra sruši. Tamo, gdje je on stajao, stršilo je u vis nešto, slično držalu metle. Oko tog predmeta, koji mu je trebao davati uporište, bili su ga dječaci sagradili.

»Sad mogu da razumijem njegovu čežnju,« reče pas. »Snjegović imao je u svom tijelu žarač. To je bilo ono, što ga poticalo. A sad je prebolio. Hajd, hajd.«

A doskora je nestalo i zime.

»Hajd, hajd,« lajao je pas, ali male djevojčice pjevale su na dvorištu:

»Nikni, cvijeće svježe, milo,
Pa okiti zemlje krilo;
Vrbo, stresi svoje grane,
Te istrusi zlato na me.
Ja ću klicat: tralala,
Evo zlatnog sunašca!«

A sad ne misli nitko više na Snjegovića.

MEĐU PATKAMA.

Prispjela je jedna patka iz Portugala, neki su tvrdili, da je iz Španije, a to je svejedno. Zvali su je »Portugalskom«. Nesla je jaja, zaklali su je i pripremili za jelo. Takav je bio njezin život. Sve, koje su izašle iz njezinih jaja, zvali su »Portugalskima«, a to je ipak značilo nešto. Sad je od čitavoga njihova roda ostala u dvorištu još samo jedna. U to dvorište smjele su da dolaze kokoši, a i pijetao je dolazio tamo beskrajno oholim korakom.

»On vrijeđa moje uši svojim groznim kukurijekanjem«, govorila je Portugalska. »Ali on je lijep, to se ne može poreći, iako nije patak. Samo bi trebao biti umjeren, ali umjerenost je svakako umjetnost, koja odaje višu naobrazbu. Nju dokazuju male ptice pjevice gore na lipi u susjednom vrtu. Kako samo ljupko pjevaju! Ima u njihovu pijevu nešto ganutljivo. Ja to zovem Portugalom. Da ja imam takovu malu pticu pjevicu, bila bih joj majka, nježna i dobra. To mi je već u krvi, u mojoj portugalskoj krvi«.

I upravo dok je tako govorila, dođe doista jedna mala ptica pjevica. Naglavce pala je s krova. Iza nje bila je mačka, ali ona joj je ipak izbjegla s jednim prelomljenim krilom i srušila se u dvorište među patke.

»To je slično mački, tome gadu!« reče Portugalska. »Ja je poznajem još iz onih vremena, kad sam sama imala mlade pačiće. Da samo takovo stvorenje smije živjeti i šetati po krovovima! Ja ne mislim, da se to događa u Portugalu«.

I ona stane žaliti ptičicu, a druge patke, koje nisu bile Portugalske, žalile su je također.

»Dragi, mali stvore!« govorile su one. Dolazila je jedna za drugom. »Mi doduše same ne možemo

pjevati«, govorile su one, »ali u svojim grudima nosimo ipak nešto, što je srodno umjetnosti pjevanja. Mi to osjećamo, i ako o tom ne govorimo«.

»Onda ću ja da o tom govorim«, reče Portugalska. »Ja ću da učinim nešto za malu pticu, jer to je dužnost svakoga«. Kod tih riječi odleti u korito i stane tako pljuskati, da je gotovo potopila ptičicu vodom, koju je presula preko nje. Ali ipak je to radila s dobrom namjerom. »To je dobro djelo«, reče ona, »u koje mogu da se i ostali ugledaju«.

»Pip,« reče mala ptica, kojoj je jedno krioce bilo prelomljeno. Bilo joj je teško stresati se, ali je razumjela, kako je dobro mislila patka, kad ju je poštrcala.

»Ja nisam nikad razmišljala o svojim namjerama,« reče Portugalska, »ali to znam, da ljubim sve stvorove, dakako osim mačke; ali to ne može nitko od mene zahtijevati. Ona mi je proždrla dvoje mojih milih. Vladajte se samo, kao da ste kod kuće. I ja sama iz stranog sam kraja, kako sigurno opažate po mome držanju i po mome pernatom odijelu. Moj patak je urođenik i nema u sebi ništa od moje krvi, ali ja se ipak zato ne oholim. Ima li itko na tom dvorištu razumijevanja za vas, onda mogu mirno reći, da sam to ja«.

»Ona ima portulak u guši,« reče jedna mala. obična patkica, koja je bila šaljivdžija na glasu, a ostale obične patke držale su ovaj »portulak«, koji je zvučio gotovo kao Portugal, za izvrsnu šalu, gurkale su jedna drugu i vikale »Rab«. Bila je neobično duhovita. Zatim su počele da se bave s malom ptičicom.

»Portugalska doista znade govoriti,« rekle su one. »Mi u svome kljunu nemamo velikih riječi, ali nam je samilost isto tako velika. Ako i ne radimo za vas ništa, bar o tom šutimo; a držimo, da je to najljepše«.

»Vi imate lijep glas,« reče jedna od najstarijih. »Mora da je lijep osjećaj veseliti tolike, kolike vi

razveseljujete. Ja svakako to potpuno ne razumijem. Zato šutim, a to je uvijek bolje, nego govoriti kojekakove gluposti, kakove vam druge govore«.

»Ne muči je!« reče Portugalska, »ona treba mira i njege. — Mala ptičice, hoćete li da vas još jednom poštrcam?«

»Ah ne, ostavite me suhu!« molila je ptičica.

»Liječenje vodom jedino je ,što meni koristi,« reče Portugalska. »Ali isto je tako dobro rastresti se malo. Sad će doskora doći u posjete susjedne kokoši. Među njima su i dvije Kineske, koje su se združile s Mamelucima. One su vrlo obrazovane, a u mojim očima osobito ih uzdiže to, što su se dale predstaviti«.

Došle su kokoši, došao je i pijetao; on je danas bio tako pristojan, samo da ne bude grub.

»Vi ste prava ptica pjevica«, započne on razgovor, »i vi radite sa svojim glasom sve, što se može uraditi s ovako slabim glasom. Ali mora se imati u grlu malo više lokomotivske snage, da se može svoj muški rod istaknuti jakim glasom«.

Obje su Kineske, kad su opazile ptičicu, ostale sasvim zadivljene. Ona je bila od vode, koja se prelila preko nje, tako raščupana, da im se činila vrlo slična kineskom piletu. »Dražesna je!« rekle i na to su se pobliže s njome upoznale. One su govorile šaputavim glasom i izgovarale glas »p« onako, kako to izgovaraju otmeni Kinezi.

»Mi pripadamo vašem plemenu. Patke, pa i Portugalska, pripadaju pticama plivačicama, kako ste već sigurno opazili. Nas još ne poznajete. Ali koliki nas poznaju, a koliki se trude, da s nama sklope poznanstvo. Nijedno od peradi osim nas, koje smo rođene za to, ne smije da sjedi na višoj prečci. A to je isto; mi idemo svojim putem među svom ovom peradi, kojoj temeljna načela nisu kao naša, ali mi gledamo samo na ono, što je dobro i govorimo samo o dobrom, iako je to teško naći ondje, gdje nema ništa. Osim nas dviju i pijetla nema u cijelom

kokošinjcu nikoga, tko bi bio darovit, a usto i pošten. A od stanovnika pačjeg dvorišta nije nitko ni darovit ni pošten. Mi vas upozoravamo nato, mala ptičice. Ne vjerujte onoj golovratoj, ona je lažna i podmukla. Ona šarena tamo s kosim ogledalom na krilu, pravdašica je i ne pušta nikome posljednju riječ, a ipak ima uvijek krivo. — Ona tusta patka tamo preko o svemu govori zlo, a to se protivi vašoj prirodi. Ako se ne može da govori dobro, ne smije se govoriti ništa. Portugalska je jedina, koja je donekle obrazovana i s kojom se može općiti, ali ona je nagla i govori mnogo o Portugalu«.

»Koliko te dvije Kineske na tajno pripovijedaju,« rekle su nekoje patkice. »Nama su dosadne, mi se nismo nikad s njima razgovarale«.

Sad je došao patak. On je držao pticu pjevicu vrapcem. »Ja se ne razumijem u razlike,« reče on, »i to mi je sasvim svejedno. Ona spada među igračke, a kad ih imamo, onda ih imamo«.

»Nemojte se nikad uzrujavati rad onog, šta on govori,« šapne Portugalska. »Po djelima svojim dostojan je časti, a djela nadvisuju sve. A sad ću se otputiti na počinak. Same smo sebi dužne, da postanemo lijepo tuste, dok nas ne balzamiraju s jabukama i šljivama«.

Na to legne na sunce i stane treptati jednim okom. Ona je ležala tako dobro, ona je bila tako dobra i ona je spavala tako dobro. Mala ptičica stane rediti svoje slomljeno krilo i legne tik uz svoju zaštitnicu. Toplo i lijepo sjalo je sunce, a ovdje je bilo divno mjestance.

Kokoši iz susjedstva hodale su naokolo i čeprkale su. Zapravo su došle samo poradi hrane. Kineske su otišle prve, a zatim ostale. Duhovita patkica rekla je za Portugalsku, da će se stara opet doskora» popačiti«, a ostale patke tomu su se slatko nasmijale. Ta ona je neobično duhovita. Ujedno ponavljale su i pređašnju šalu »Portulak«. Bilo je neobično smiješno, ali napokon i one također legnu.

Jedan čas su tako ležale, kad li im iznenada u dvorište bude dobačena neka hrana. Tako je pljusnulo, da se sva uspavana družina naglo dignula i stala udarati krilima. I Portugalska se također probudi, stane se valjati i pritisne jako malu ptičicu.

»Pip,« zacvili ona. »Vi ste me tako strašno udarili, madame«.

»A zašto mi ležite na putu?« reče ona. »Vi ne smijete biti tako osjetljivi. I ja imam živce, pa još nikad nisam rekla p i p«.

»Nemojte se ljutiti,« odvrati ptičica, »ovo p i p izmaklo je samo iz moga kljuna«.

Portugalska to uopće nije slušala. Zaleti se na dobačenu hranu i stane se gostiti. Kad je svršila i opet legla, dođe mala ptičica, koja je htjela biti nježna, i stane joj pjevati jednu pjesmicu.

»Ja želim sada iza jela da malo prodrijemam. Vi se morate ovdje priviknuti na naš kućni red. Ja sad spavam«.

Mala ptičica se sasvim zapanji, jer je ona tako dobro mislila. Kad se madame poslije probudila, stajala je ptičica pred njom sa zrncem, koje je našla i postavi ga pred nju, ali ona nije dobro spavala, te je zato svakako bila mrzovoljna.

»To možete dati piletu,« reče ona. »Nemojte ovdje ovako stajati i nemojte mi dosađivati«.

»Ali vi se ljutite na me,« odvrati ptica. »Ta što sam skrivila?«

»Skrivila?« odvrati Portugalska. »Taj izraz nikako ne dokazuje dobar ukus. Htjela bih vas na to upozoriti«.

»Jučer je ovdje bilo sunce,« reče mala ptica, »a danas je ovdje mračno i sivo. Ja moram priznati, da me to žalosti«.

»Vi se uopće ne razumijete u računanje vremena«, odvrati Portugalska«. Dan još nije prošao. Nemojte tako glupo ovdje stajati«.

»Vi me tako ljutito gledate, kako su me gledala ona dva zlobna oka, kad sam pala dolje u dvorište«.

»Drznice!« zavikne Portugalska. »Vi me uspoređujete s mačkom, s grabežljivom zvijeri! U meni nema nijedne zle kapljice krvi. Ja sam se za vas zauzela i hoću da vas naučim dobru vladanju«.

Usto udari kljunom pticu po glavi tako, da je pala mrtva.

»Šta je pak to sada?« reče ona. »Nije mogla ni to da izdrži! Da, onda uopće nije spadala na ovaj svijet. Ja sam bila prema njoj kao majka, ja to dobro znam, jer imam srca«.

A susjedov pijetao pruži glavu u dvorište i zakukurijeće lokomotivskom snagom.

»Vi oduzimate život s tim vašim vječnim krestanjem!« reče ona. »Svemu ste tomu jedino vi krivi. Ona je izgubila glavu, a ne manjka mnogo, pa ću i ja izgubiti svoju«.

»Ona ne zauzima mnogo mjesta, bilo gdje leži,« reče pijetao.

»Govorite o njoj s poštovanjem,« odvrati Portugalska. »Ona je imala glasa, znala je pjevati i bila je obrazovana. Ljubazna je bila i nježna, a to se pristoji životinjama isto kao i tako zvanim ljudima«.

Sve se patke saberu oko malene ptice pjevice. Patke su jake u strastima. Ili su sama zavist ili sama samilost, a budući da tu nije bilo uzroka za zavist, bile su samilosne. A takove bile su i obje kineske kokoši.

»Ovakovu pjevicu ne ćemo više nikad dobiti! Bila je gotovo kao Kineskinja,« i one zaplaču, da je samo odjekivalo i sve kokoši zakokodaču; ali patke krenule su odande ipak s najcrvenijim očima.

»Mi imamo srca,« govorile su one, »to nam ne može poreći nitko.

»Srca!« odvrati Portugalska, »da, to imamo — gotovo isto toliko kao u Portugalu«.

»Dajte da napokon pomislimo na to, da nešto spremimo i u svoj želudac!« reče patak. »To je važnije! Kad se jedna igračka razbije, ostane nam ih još uvijek dosta«.

LEDENA DJEVICA.

I.

Mali Rudi.

Hajde da posjetimo Švajcarsku, da se ogledamo po divnoj gorovitoj zemlji, gdje se šume uspinju po strmim klisurama. Hajde da se popnemo na sjajne snježne poljane pa da se opet spustimo na zelene livade, kroz koje jure rijeke i potoci, kao da se boje, da ne će dosta brzo stići do mora, u kojem će ih nestati. U dubokoj dolini pali sunce, ono pali i teške gromade snijega, tako da se one tijekom godina rastapaju u svjetlucave ledene blokove te postaju klizave lavine ili visoki ledenjaci. Dva takova ledenjaka leže u širokim klancima između pećina ispod brda »Schreckhorn« i »Wetterhorn« kraj Grindelwalda, malenog mjestanca u brdima. Oni spadaju među najznatnije ledenjake, pa zato onamo ljeti dolaze stranci iz svih zemalja svijeta. Oni dolaze preko visokih snijegom pokrivenih brda, oni dolaze iz dubokih dolina pa se onda moraju sate i sate uspinjati, a dok se uspinju, spušta se dolina sve dublje i dublje, a oni gledaju dolje na nju, kao da gledaju iz zrakoplova. Gore često stoje oblaci kao debeli, teški, zračni zastori oko vršaka brda, dok dolje u dolini, gdje se nalazi raštrkano mnoštvo malenih smeđih drvenih kućica, još sja sunčana zraka, a kroz njih iskrsava po koje zeleno mjestance. Voda šumi, pljušti i slijeva se dolje, voda kaplje i grgolji dolje, te se čini, kao da sa klisura lepršaju srebrene vrpce.

S jedne i druge strane puta nalaze se seljačke kućice. Kraj svake kućice nalazi se polje zasađeno krumpirom, a taj je krumpir velika blagodat, jer iza vrata ima mnogo usta, ima obilje djece, a njima svima on veoma prija. Djeca vrve iz svih kuća, natiskuju se oko putnika, dolazili oni pješke ili na kolima. Čitave čete djece trguju ovdje; malena nude lijepo izrezuckane kućice, kakovih se mnogo

nalazi sagrađenih ovdje u brdima. Pa sjalo sunce ili padala kiša, čopor se djece sa svojom robom ipak javlja.

Pred nekih trideset godina stajao je kadkad ovdje jedan maleni dječak, koji je također u sebe imao robe na prodaju. Ali on je uvijek stajao po strani. Stajao je ovdje s tako ozbiljnim licem i tako je čvrsto obuhvatio objema rukama svoju drvenu kutiju, kao da je nikako ne će da dade iz ruke. Ali upravo ova ozbiljnost i veličina dječaka bili su uzrokom, da su ga često opažali, pače i dozivali, te je on nerijetko najbolje trgovao, a sam nije znao zašto. Nešto više gore stanovao je njegov djed po majci, koji je rezbario te fine, lijepe kućice, a u

sobi stajao je velik ormar, krcat svakovrsnim rezbarijama. Tu je bilo krcala za orahe, noževa, viljušaka i sandučića s lijepim lišćem i divokozama. Tu je bilo svega, što može da razveseli dječje oči, ali mališ, zvao se Rudi, promatrao je s najvećim veseljem i čežnjom staru pušku, koja se nalazila ispod grede. Tu je pušku, kako je djed kazao, trebao on jednom da dobije, ali mora da postane najprije dosta velik i jak, da se može njome služiti.

Kakogod je dječak bio malen, ipak su mu već povjerili čuvanje koza, a ako je odličan pastir koza onaj, koji se sa svojim štićenicima za okladu može da vere, onda je Rudi bio vrlo dobar pastir. On se pače verao još više nego one. Najveće mu je veselje bilo tražiti ptičja gnijezda na vrhovima visoka drveća. Bio je smion i poduzetan, ali smiješio se samo onda, kad je stajao kraj šumnoga vodopada ili kad je slušao, kako se spušta lavina. Nikad se nije igrao s drugom djecom. Sastajao se s njima samo onda, kad bi ga djed slao dolje, da prodaje, a do toga mu nije bilo mnogo stalo. Volio je da sam luta po bregovima ili da sjedi uz djeda i sluša njegove priče iz starih vremena i pripovijedanje o plemenu, koje je stanovalo u njegovoj nekadanjoj postojbini Meiringenu. To pleme, kako se pripovijedalo, nije pripadalo k prastanovnicima, nego se je tek u kasnije doba uselilo. Došlo je visoko gore sa sjevera, gdje su stanovali Švedi. Čovjek treba da je već dosta mudar, a da to zna; a Rudi je to znao. Ali još jednu nerazmjerno veću mudrost dugovao je drugom dobrom društvu i to ukućanima iz životinjskog carstva. Oni su dijelili svoju kućicu s psom Ajolom, kojega je ostavio Rudičin otac i s sjednim mačkom. Ovaj potonji postao je osobito važan po Rudicu, jer ga je naučio verati se.

»Pođi sa mnom napolje na krov!« rekao mu je potpuno jasno i razgovijetno mačak. Djeca naime u doba, kad još ne mogu da govore, sasvim dobro

mogu razumjeti piliće i patke, mačke i pse. Oni govore isto tako razumljivo kao otac i majka, ali ih mogu razumjeti samo sasvim malena djeca. Pače i djedov štap znade onda rzati i može da se pretvori u konja s glavom, nogama i repom. To se razumijevanje gubi kod jedne djece prije, a kod druge kasnije, a za tu govori se, da su zaostala i da strašno dugo ostaju djeca. Ta govori se tako strašno mnogo.

»Pođi sa mnom, Rudice, dođi napolje na krov!« bilo je prvo, što je mačak rekao, a Rudi razumio. »Ljudi si tek umišljaju, da se može pasti s krova! Ne pada onaj, koji se toga ne boji. Dođi, stavi jednu šapicu ovako, a drugu ovako! Metni prednje šape jednu pred drugu. Drži oči u glavi i budi spretan. Ima li koja pukotina, preskoči je i drži se čvrsto. I ja tako radim.«

I Rudi je isto tako radio. Zato je tako često sjedio kraj njega na krovu, sjedio je s njime na vršcima drveta, pa i visoko gore na rubovima pećine, kamo mačak nije mogao da dođe.

»Više, više!« govorilo je drveće i grmlje. »Vidiš, kako se mi penjemo, kako visoko mi dospijevamo, kako se čvrsto držimo i na najužijim vršcima pećina!«

I Rudi se verao uzbrdo, često prije nego su na nj pale prve sunčane zrake i tamo je dobivao svoj jutarnji napitak, svježi gorski zrak, koji kriјepi, napitak, koji znade da pripravi samo Bog. Ljudi čitaju njegov recept, a na njem stoji napisano: Svježi miris gorskoga bilja, metvice i majčine dušice iz dolina. Sve, što je teško, upijaju u se nadvijeni oblaci i izliju to na susjedne šume, ali zrak postaje dušom mirisa, lagan, svjež i sve svježiji. To je bio Rudičin jutarnji napitak.

Sunčane zrake, kćeri sunca, koje rasprostiru blagoslov, ljubile su njegove obraze, a Vrtoglavica stajala je uza nj, vrebala je na nj, ali mu se

nije usudila približiti. Laste s djedova krova, na kome se nije nalazilo ništa manje nego sedam gnijezda, lijetale su gore k njemu i kozama, veselo cvrkućući: »Mi i vi! Vi i mi!« Nosile su mu pozdrave od kuće, pa i od obiju kokoški, jedinih ptica u sobi, s kojima se Rudi nije družio.

Kakogod je bio malen, ipak se već bio ogledao po svijetu. Za takova mališana bilo je njegovo putovanje dosta znatno. Rođen je bio preko u kantonu Wallisu, a bio je donesen ovamo preko brda. Pred kratko vrijeme posjetio je pješice blizi »Staubach«, koji pred »Jungfrau«, tim snijegom pokrivenim, sjajno bijelim brdom leprša kao srebrena koprena. Bio je i u Grindelwaldu kod velikoga ledenjaka, ali to je bila žalosna stvar. Tamo je umrla njegova majka. »On je oteo malome Rudici veselje«, rekao je djed. Kad djetetu još nije bila ni godina dana, onda se ono, kako je majka pisala, više smijalo nego plakalo, ali otkad se nalazio u prosjeklini ledenjaka, postala je njegova ćud sasvim drugačijom. Djed nije inače mnogo o tom govorio, ali na čitavom se brdu o tom znalo.

Rudičin otac, bio je, kako znamo, poštar. Onaj veliki pas tamo u sobi pratio ga je stalno na njegovim vožnjama preko Simplona do Ženevskog jezera. U dolini Rhone u kantonu Wallisu stanovao je još Rudičin rod po ocu. Brat njegova oca bio je spretan lovac na divokoze, dobro poznati vodič. Rudici bilo je tek godinu dana, kad je izgubio svojega oca. Njegova se majka htjela sada sa svojim djetetom da vrati k svome rodu u Berner Oberland. Njezin je otac stanovao nekoliko sati hoda od Grindelwalda. Bio je drvorezbar te je svojim radom zasluživao toliko, da se je mogao progurati kroz život. U mjesecu lipnju pođe ona sa svojim malim djetetom u društvu dvojice lovaca na divokoze preko Gemmi, da najkraćim putem dođe do svoje domaje. Već su bili prevalili veći dio svoga puta, već je prešla vrh brda s njegovim vječnim snijegom, već je gledala svoju

domaću dolinu sa svima njoj dobro poznatim razasutim drvenim kućicama, te je trebalo preći samo još preko jednog velikog ledenjaka. Pokrivao ga je svježi snijeg i sakrivao pukotinu, koja doduše nije sezala do dna, gdje je šumjela voda, ali je ipak bila dublja od visine čovjeka. Mlada žena, koja je nosila svoje dijete, oklizne se, propadne u nju i nestade je. Nije se čuo nikakav krik, nijedan uzdisaj, ali se čulo, kako plače malo dijete. Prošlo je više od jednoga sata, prije nego što su oba pratioca iz najbliže kuće donijeli užeta i kolce, kojima bi joj mogli po svoj prilici pružiti pomoć. Ali iza beskrajnog napora izvučena su, kako se činilo, iz pukotine dva trupla. Sva su sredstva upotrijebili, i doista im je uspjelo da povrate u život dijete, ali ne majku. I zato je stari djed dobio u kuću mjesto kćerke unuka, onoga mališa, koji se više smijao nego plakao. Ali činilo se, da se sad odviknuo od toga. Ta je promjena nastala jamačno u pukotini ledenjaka, u onom hladnom, čudnovatom ledenom svijetu, gdje su po vjerovanju švajcarskog seljaka, duše prokletnika zatvorene do sudnjega dana.

Sasvim nalik šumnoj vodi, koja se ukočila i stisnula u zelene staklene komade, leži ledenjak, na kojemu se jedan veliki komad leda uvijek prevaljuje preko drugoga. Dolje u dubini šumi nagla struja od rastaljena snijega i leda. Duboke rupe, velike pukotine pokazuju se u njem, on tvori divnu ledenu palaču, a u njoj stanuje Ledena djevica, kraljica ledenjaka. Ona, koja donosi smrt, koja ramrskava, napola je dijete zraka, a napola moćna vladarica rijeke. Zato se može brzinom divokoze uzdignuti na najviši vrh snježnih brdina, gdje najsmioniji planinari, da mogu čvrsto stati nogom, moraju u ledu cijepati stope. Ona lebdi na tananoj jelovoj grani i skače tamo od klisure do klisure, ovijena svojom dugom snježnom kosom i svojom modrozelenom odjećom, koja se sja i svjetluca kao voda dubokih švajcarskih jezera.

»Razmrskaj, primi, moja je moć!« dovikuje ona. »Ugrabili su mi lijepa dječaka, dječaka, kojega sam poljubila, ali ga nisam poljubila poljupcem smrti. On je opet među ljudima, on pase koze na brdu, vere se uza nj, uvijek sve više, daleko od ostalih, ali ne od mene! Moj je, ja ću ga uzeti«.

I ona zamoli Vrtoglavicu, da izvrši njezin nalog. Ljeti je Ledenoj djevici bilo prevruće među zelenilom, gdje raste metvica. A Vrtoglavica se digne i pokloni. Dođe jedna, ne, dođu tri. Jer Vrtoglavica ima mnogo sestara, čitav čopor. Ledena djevica izabere najveću iz velikog mnoštva, od svih onih koje vladaju unutar i izvan vrata. One sjede na stubištima i ogradama tornjeva, one se poput vjeverice veru uz rubove klisura, one s njih skaču, gaze po zraku, kao što plivač gazi po vodi, te mame svoje žrtve iznad ponora i u nj. Vrtoglavica i Ledena djevica, obje grabe za ljudima kao što polip grabi za svim, što se oko njega kreće. Vrtoglavica trebala je da pograbi Rudicu.

»Da, samo mi ga pograbite!« govorila je Vrtoglavica. »Ja ne mogu. Zla mačka naučila ga je umiješa. Taj stvor ljudski ima u sebi neku moć, koja mene odbija. Ja ne mogu dohvatiti toga malenog dječaka, kadgod na grani visi nad ponorom, i ako ga škakljam po tabanima ili ga zaranjam duboko pod zrak. Ja to ne mogu«.

»Ali mi možemo!« reče Ledena djevica, »ti ili ja, ja, ja!«

»Ne, ne!« odjekivalo je k njima gore, kao da se čuje gorska jeka crkvenih zvona. Ali bila je to pjesma, bio je govor, bio je zajednički zbor glasova ostalih duhova prirode, blagih, punih ljubavi i dobrih, djece sunčanih zraka. Oni se skupljaju svake večeri u krugu oko vrhova brda i raskriljuju svoja ružičasta krila, koja se sve crvenije žare, što se sunce spušta niže. Visoke Alpe se žare, a ljudi to zovu »alpskim rumenilom« (Alpenglühen). Kad onda sunce zađe, zaklanjaju se na vrhove klisura, u bijeli snijeg, tamo spavaju, dok ne izađe sunce i onda opet izlaze napolje. Oni osobito vole cvijeće, leptire i ljude, a među ovima osobito su zavoljeli maloga Rudicu. »Vi ga ne ćete uhvatiti! Vi ga ne ćete uhvatiti«, pjevali su oni.

»Uhvatila sam i dobila veće i jače!« odvraćala je Ledena djevica.

Nato zapjevaju Sunčeve kćeri pjesmu o putniku, kojemu je vihor oteo plašt i odnio ga olujnom brzinom. »Plašt je vjetar odnio, ali muža ne. Njega možete da zahvatite vi djeca sile, ali ga ne možete zadržati. On je jači, on je duševniji od nas samih. On se uspinje više nego sunce, naša majka. On poznaje čarobnu basmu, koja veže vjetar i vodu, tako da mu i oni moraju služiti i pokoravati mu se. Vi mu samo olakšavate teški teret, koji ga vuče dolje, i on se sve više uspinje«.

Tako je divno zvučio zbor poput zvonjave zvona. I svakoga jutra sjale su sunčeve zrake kroz jedini mali prozor u djedovu kuću, k tihomu malom dječaku. Djeca sunčanih zraka su ga ljubila, ona su htjela da rastale, ugriju i unište ledene cjelove, koje mu je dala kraljevska djeva ledenjaka, kad je na krilu svoje mrtve majke ležao u dubokoj provaliji i bio iz nje kao nekim čudom spašen.

II.

Putovanje u novu domovinu.

Rudici bijaše sada osam godina. Njegov stric u dolini Rhone, na drugoj strani gora, htio je dječaka uzeti k sebi. Tamo će se moći bolje poučavati te će jednom dospjeti i malo dalje. To je shvatio i njegov djed po majci te se stoga nije ni usprotivio osnovi.

Rudi trebao je da otputuje. Djed nije bio jedini, od kojega se valjalo oprostiti; tu je bio najprije Ajola, stari pas.

»Tvoj otac bijaše poštar, a ja njegov poštarski pas«, govoraše Ajola. »Mi smo se vozili gore, dolje. Ja poznajem pse i ljude onkraj brda. Nikad mi nije bio običaj, da govorim mnogo, ali sada, kad nažalost ne možemo više dugo razgovarati, govorit ću više nego obično. Ispripovjedit ću ti jednu priču, s kojom se već odavna bavim. Ja je ne mogu razumjeti, a ni ti je ne možeš, ali to ništa ne smeta, jer sam ipak iz nje to shvatio, da na svijetu sudbine ljudi i pasa nisu sasvim pravedno razdijeljene. Nisu svi stvoreni za to, da leže u krilu i srču mlijeko. Mene nisu tomu priviknuli, ali ja sam vidio psetance, kako se vozi u poštanskim kolima i sjedi na mjestu za čovjeka. Gospođa, koja mu je bila gospodarica, imala je uza se bočicu s mlijekom, iz koje mu je davala da pije. Dobivao je i kolača, ali njih nije ni htio jesti, nego ih je tek onjušio, a ona ih je tada sama pojela. Ja sam po sunčanoj žegi trčao uz kola, gladan, kaošto samo pas može da bude gladan, i glodao sam svoje vlastite misli. To nije bilo u redu — ali koliko još toga ima, što nije u redu. Želim tebi, da dođeš na krilo ili da se uzmogneš voziti u kolima. Ali to si nažalost ne može nitko sam stvoriti; bar ja nisam mogao to da postignem ni lajanjem ni zijanjem.«

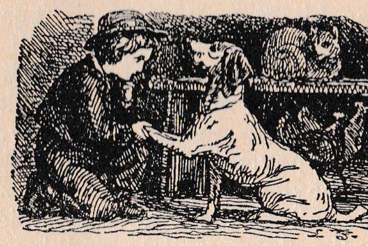
Tako je glasio Ajolin govor, a Rudi ga zagrli i poljubi ravno u njegovu vlažnu njušku. Nato uzme u

naručje mačka, ali on se otme njegovu milovanju.

»Ti si mi već postao prejak, a svojim pandžama ne ću da se poslužim protiv tebe. Veri se samo preko bregova, ta ja sam te naučio veranju. Nikad ne misli na to, da ćeš pasti, onda će se sigurno održati.« Iza tih riječi otrči mačak, jer nije htio da Rudi vidi, kako mu iz očiju sja žalost.

Kokoši trčale su naokolo po podu; jedna je od njih bila izgubila svoj rep. Neki putnik, koji se je htio igrati lovca ,odbio joj je sačmom rep, jer ju je držao grabežljivom pticom.

»Rudi ide preko bregova!« reče jedna koka.

»Njemu se uvijek žuri!« reče druga, »a ja ne volim da se opraštam!« I one obje brzo odcapkaju odande.

I kozama je rekao zbogom, a one su mekale: »Me, me, me!«, a to je zvučilo vrlo žalosno.

Dva čovjeka iz okolice, vrijedni brzi vodiči, morali su upravo da idu preko gora i odabrali su put preko brda Gemmi. Rudi ih je pratio, i to pješice. Bio je to naporan put za tako malena dječaka, ali on je imao snage i smionosti; bio je neumoran.

Laste su letjele uza nj komad puta. Cvrkutale su: »Vi i mi! Mi i vi!« Put je vodio preko nagle »Lütschine«, koja se ruši iz crnoga klanca grindewaldskoga ledenjaka u mnogo malenih potočića. Mostovi su tu klimavi panjevi i razmrskani komadi klisura. Bili su već iznad johina grmlja i stali su se verati uzbrdo, tik do onoga mjesta, gdje se od brda odvojio

ledenjak, pa dalje preko ledenih ploha ili oko njih. Rudi je morao sad puzati, a sad opet malo hodati. Oči su mu sjale od zadovoljstva. U svojim okovanim cipelama tako je sigurno stupao, kao da želi na putu iza sebe ostaviti tragove svojih stopa.

Išlo se neprestano samo uzbrdo. Ledenjak se uspinjao uvis. Bio je nalik struji ledenih ploča, koje su divlje jedna na drugu nabacane te leže uvaljene između strmih klisura. Rudi je jedan čas pomislio na ono, što su mu pripovijedali, mislio je na to, kako je sa svojom majkom ležao u jednom od ovih klanaca, koji izdišu hladnoću, ali doskora skrene svoje misli opet na druge stvari. Nije ga to diralo ništa više, nego svaka druga priča, koju je čuo. Kadkad, kad se ljudima činilo, da je ovo neprekidno veranje za dječaka prenaporno, pružili bi mu ruku, ali on se nije umarao i stajao je na ledu čvrsto kao divokoza. Došli su opet na kamenito tlo i prolazili su sad između gologa kamenja, sad pak ispod niskih jela, pa bi opet dolazili na zelene pašnjake. Put im se neprestano mijenjao i uvijek se oku pružao nov pogled. Naokolo dizala su se snježna brda, kojima je Rudi, kao svako dijete onoga kraja, znao imena: Jungfrau, Mönch i Eiger.

Rudi nije nikad prije bio na takovoj visini i nikad prije nije stupio u prostrano more snijega. Ono se tu rasprostrlo sa svojim nepomičnim snježnim valovima, kojima je vjetar otpuhnuo nešto pahuljica, kaošto otkida pjenu sa valova morskih. Jedan ledenjak, ako se može tako da kaže, pruža ruku drugomu, svaki je od njih staklena palača Ledene djevice, kojoj je jedina moć i radost da hvata i pokapa. Sunce je žarko palilo, snijeg se blještao kao da je posut dijamantima plavkasta sjaja.

Bezbroj kukaca, a osobito leptira i pčela, ležalo je mrtvo na snijegu. One u se usudile odletjeti previsoko ili ih je previsoko odagnao vjetar, pa su kraj te zime morale svakako da propadnu. Oko Wetter-

horna visio je poput klupka crne vune gust oblak. On je padao sve niže, a u njem se sve više jačao »föhn«, kojega je on krio u sebi. Njegova se snaga morala da digne strašno i razorno, kad bi udario. Dojam cijeloga puta, noćivanje ovdje u brdima, put slijedećega dana, duboki klanci među klisurama, koje je voda urezala u davna vremena u te tvrde stijene, sve je to ostalo nezaboravno u Rudičinim mislima.

Neka napuštena kamenita zgrada onkraj snijež-noga mora pružila im je u noći utočište. Tu su našli drvena ugljena i jelovih grana; začas plamsala je vatra i bilo je priređeno noćište, kako se najbolje moglo. Ljudi posjedali su oko vatre, zapušili su iz svojih lula i krijepili su se toplim, mirisavim pićem, koje su si sami priredili. I Rudi je od toga dobio svoj dio. Razgovor se kretao oko tajnovitog bića alpinskih krajeva, oko čudnovatih ogromnih zmija u dubokim jezerima, oko noćnih prikaza, čete sablasti, koja uspavana čovjeka kroz zrak nosi u divni ploveći grad Veneciju, oko divljega pastira, koji svoje crne ovce goni preko pašnjaka. Oni doduše tih ovaca nijesu vidjeli, ali su čuli zvek njihovih zvonaca i neprijatno zavijanje stada. Rudi je slušao radoznalo, ali bez straha, jer straha nije poznavao. I dok je slušao, pričini mu se kao da razbire sablasno muklo zavijanje. Postajalo je sve glasnije i jasnije, čuli su ga i ljudi, prekinuli su svoj razgovor, slušali i pozvali Rudicu, neka ne spava.

To je duvao »föhn«, snažni vjetar, koji se s brda ruši u doline i svojom žestinom krši drveće, kao da je trska, te prenosi kuće s jedne strane riječne obale na drugu onako, kako mi premještamo šahovske figure.

Tek iza jednog sata rekli su Rudici, da je sad prošlo te da sad može spavati, a on, umoran od hoda, zaspi kao na zapovijed.

Slijedećeg dana krenu rano ujutro. Sunce je malom Rudici pokazivalo danas nova brda, nove

ledenjake i snježne poljane. Prešli su granicu kan-tona Wallisa i nalazili su se s druge strane brda, koje se je vidjelo iz Grindelwalda, ali su još uvijek bili vrlo daleko od nove dječakove domovine. Drugi klanci, drugi pašnjaci, šume i kameni putevi otkri-vali su se pred njima, pokazivale su se druge kuće, drugi ljudi. Ali svi ljudi, koje je viđao, bili su nakaze, odvratna, debela, bjelkasta lica, a vrat im je bio komad mesa, koji je teško i gadno visio dolje. Bili su to slaboumnici. Jadni i bolesni vukli su se dalje i buljili glupim očima u strance, koji su se pribli-žavali. Najgore su izgledale žene. Što, zar takovi ljudi žive u njegovoj novoj domovini?

III.

Stric.

U stričevoj kući, u koju je ušao Rudi, bili su ljudi, hvala Bogu, onakovi, kakove je on običavao gledati. Jedan jedini slaboumnik stanovao je u njoj, samo na neko vrijeme, neki siromašni glu-pavi momak, jedan od onih siromašnih stvorova, koje porodice kantona Wallisa poradi njihova si-romaštva i napuštenosti naizmjence uzdržavaju, te ostaju u svakoj kući po nekoliko mjeseci. Siromašni Saperli bio je upravo ovdje, kad je Rudi stignuo.

Stric je bio još snažan lovac, a osim toga ra-zumio se i u bačvarstvo. Njegova žena bila je ma-leno, živahno stvorenje s licem poput ptice, orluj-skim očima i dugačkim vratom sasvim pokrivenim pahuljicama.

Rudici bilo je sve novo: odjeća, život i običaji, pače i jezik. Ali jezik je dječje uho doskora naučilo i razumjelo. Prema kući njegova djeda po majci, opažalo se ovdje svagdje neko blagostanje. Soba, u kojoj su stanovali, bijaše veća. Zidovi bili su ure-šeni rogovima divokoza i sjajno olaštenim puškama, a iznad vrata visjela je slika Majke Božje. Ispred

nje stajale su svježe alpske ruže i zapaljeno kandilo.

Stric bijaše, kako već rekosmo, jedan od najvrsnijih lovaca na divokoze u tom kraju, a osim toga najspretniji i najbolji vodič. Činilo se, da će Rudi doskora u kući postati ljubimac. Svakako da su u kući imali već ljubimca; to bijaše stari, slijepi i gluhi lovački pas, koji više nije mogao da obavlja nikakovu službu, ali ju je nekad vjerno i vrijedno obavljao. Nijesu zaboravljali vrednoću te životinje za prošlih godina i zato je sada pripadala k porodici i trebala da se dohrani do smrti. Rudi je gladio psa, ali taj nije htio da se zabavlja sa strancem. A Rudi je do sada bio jošte stranac. Ali nije dugo trebao da ostane strancem. Doskora se udomio u kući i zavukao u srca.

»Tu u kantonu Wallisu ne živi se tako loše,« govorio je stric. »Imamo divokoza, one ne izumiru tako brzo kao kozorozi. Sad je ovdje mnogo bolje nego u stara vremena. Koliko god se pripovijedalo, naše je vrijeme ipak bolje. Vreća se probušila, pa svjež dah vjetra duva sada kroz našu zatvorenu dolinu. Kad propadne zastarjelo i proživjelo, uvijek se javlja nešto bolje,« reče stric te stane govoriti mnogo. Zatim je pripovijedao o svojim mladim godinama, koje je proživljavao onda, dok je Rudičin otac bio jošte snažan muž, kad je još Wallis, kako je on govorio, bio zatvorena vreća sa mnogo nemoćnih ljudi, jadnih slaboumnika. »Ali došli su francuski vojnici; oni su bili pravi liječnici. Ubijali su bolesti, ali usto i ljude. Ali biti znadu Francuzi, znaju da dijele udarce na razne načine. A i Francuskinje umiju da biju«. Usto mahne prijazno glavom svojoj ženi, koja je također bila rođena Francuskinja. »Francuzi razumiju majstorski tući kamenje. U klisure usjekli su simplonsku cestu i sagradili tamo put tako, da sad mogu reći trogodišnjem djetetu: Pođi dolje u Italiju, samo se drži uvijek ceste, i to malo

stvorit će se dolje u Italiji, ako se samo ne makne s ceste«. Na to stric zapjeva jednu francusku pjesmu i uskliknu »Živio Napoleon Bonaparte!«

Tada je Rudi prvi puta čuo o Francuskoj i o Lyonu, velikom gradu na Rhoni, gdje je stric bio.

Stric je mislio, da će Rudi za nekoliko godina postati sigurno vrstan lovac na divokoze, jer ima za to dara i on ga nauči držati pušku, ciljati i ispaljivati. Za vrijeme lova uzimao ga je sa sobom na bregove, davao mu je piti tople krvi divokoze, koja će, kako se tamo vjeruje, oduzeti lovcu strah od vrtoglavice. Naučio ga je, u koje se vrijeme na raznim stranama bregova običavaju spuštati lavine o podne ili predvečer, prema djelovanju sunčanih zraka. Upozoravao ga je na to, da dobro promatra divokoze, te da od njih nauči, kako se iza skoka mora pasti na noge i ustaviti se. Kad u klancu između klisura nema potpore za nogu, onda se mora nastojati, da se upre laktovima, te da se uz pomoć mišića na listovima i stegnima čvrsto prihvati. Pa i sama šija može se u slučaju potrebe upravo upiti u klisuru. Kazivao mu je, da su divokoze oprezne i da postavljaju predstraže, ali da lovac mora biti još oprezniji i mora gledati da ih nadmudri. On znade da ih na vrlo veseli način prevari. Objesi svoj kaput i šešir na štap, pa divokoze za odijelo misle, da je čovjek. Tu je šalu učinio stric jednoga dana, kad je Rudi bio s njim u lovu.

Staza preko klisure bijaše uska, zapravo je nije ni bilo, nego se tek nalazila sasvim neznatna ograda tik uz vrtoglavi ponor. Na njoj se snijeg napola otopio, a kamenje bilo je tako istrošeno, da se je kod hoda samo od sebe kršilo. Stric je za to, koliko god je bio dugačak, legao na zemlju i puzao naprijed. Svaki kamenčić, koji se otkinuo, padao je, udarao, skakao i kotrljao se, te se odbijao od stijene na stijenu, sve dok se nije smirio u tamnoj dubini. Stotinu koračaja iza trica na posljednjoj čvrstoj

klisuri, stajao je Rudi i opazio, kako u zraku iznad strica, lebdi ogroman jastrijeb, koji je svojim udaranjem krila htio da strovali u ponor tog crva, koji gmiže, da se pretvori u strvinu, da mu postane hranom. Stric je gledao samo divokozu, koja se pojavila sa svojim mladim onkraj ponora. Rudi nije ni okom trenuo, nego je promatrao pticu, znao je šta ona hoće, te je za to zadržao ruku na kokotu, da može brzo opaliti. Uto se divokoza spremi na skok, stric odapne, i životinju pogodi smrtonosno tane, dok je kozle, koje je čitav svoj život provelo u bijegu i pogibelji, pobjeglo u velikim skokovima. Ogromna ptica prestrašena praskom, udari drugim smjerom, a stric nije ništa znao o pogibelji, u kojoj se nalazio, te mu je to kazao tek Rudi.

Kad su se sada vrlo dobre volje otpravili na put i dok je stric fićukao jednu pjesmicu iz svojih mladih dana, zaori najednom neki čudnovati glas u nevelikoj daljini. Oni su stali gledati na sve strane, pogledali su i gore, a tamo na visini, na kosom proplanku klisure uzdignuo se sniježni pokrov i zatalasao se kao kad vjetar dune pod rasprostrt komad platna. Uzdignuti valovi iznenada se uleknu i činilo se, kao da se razdvajaju u zapjenjene virove, koji su se s praskom poput mukle grmljavine rušili dolje. To je padala lavina, ali ne preko Rudice i njegova strica, ali vrlo blizu njih.

»Drž se čvrsto, Rudi«, usklikne on. »Svom snagom, čvrsto«. Rudi obuhvati najbliže drvo, a stric se popne iznad njega u granje drveta i čvrsto se prihvati, dok se lavina spuštala dolje, mnogo metara od njih. Ali oluja, koju je ona uzdignula i vihor, koji ju je pratio, lomio je i kršio naokolo drveće i grmlje, kao da su suhe trstike i bacao ih daleko naokolo. Rudi bude bačen na tle, deblo, za koje se on držao, bilo je kao prepiljeno, a krošnja je odletjela daleko na stranu. Između skršenih grana ležao je razmrskane glave stric. Ruka mu je bila još topla, ali se

lice nije moglo prepoznati. Blijed i dršćući stajao je Rudi. To je bila prva strahota u njegovu životu, prvi osjećaj straha, koji je oćutio. S viješću o smrti dođe kasno navečr kući, u koju se sad uselila žalost. Bez riječi i bez suza stajala je žena, i tek kad su donijeli lješinu, provali iz nje bol. Siromašni slaboumnik zavuče se u svoj krevet i čitav ga dan nijesu viđali. Predvečer dođe k Rudici.

»Napiši mi jedno pismo. Saperli ne zna pisati. Ali Saperli može pismo odnijeti na poštu«.

»Pismo za tebe«, upita Rudi. »A komu?«

»Gospodinu Isusu«.

»Koga misliš time?«

I suludi čovjek, koga su zvali kretenom, pogleda Rudicu ganutljivim pogledom i reče za tim svečano i pobožno: »Isusa Krista. Saperli će mu poslati pismo i on će ga moliti, da Saperli mora ovdje u kući mrtav ležati, a ne ovaj čovjek«.

Rudi mu stisne ruku: »Pismo ne će doći na svoj cilj. Pismo nam ga ne će vratiti«.

Rudici bilo je teško, da mu razjasni nemogućnost.

»Sad si ti potpora kuće«, reče mu pomajka. I Rudi je to doista postao.

IV.

Babeta.

»Tko je najbolji strijelac u kantonu Wallisu?« No, pa to su znale divokoze. »Čuvaj se Rudice!« mogle bi bile one reći. »Tko je najljepši strijelac?« — »Pa svakako Rudi!« govorile su djevojke, ali one nisu k tome dodavale: »Čuvaj se Rudice!« Pa ni same ozbiljne majke nijesu toga govorile, jer je on njih isto tako prijazno pozdravljao kao mlade djevojke. On bijaše smion i dobre volje, obrazi su mu bili opaljeni, zubi bijeli, a oči su mu sjale crno poput ugljena. Bijaše lijep čovjek, a tek mu je bilo dvadeset godina. Ledena voda nije mu se činila hladnom,

kad je u njoj plivao; u vodi se znao vrtjeti i okretati kao riba, verao se kao nitko drugi, lijepio se uz klisure kao puž. U njem bilo je života, mišice i tetive bijahu mu ocjelne. To je dokazivao i kod skakanja; ta mačak ga je tomu najprije naučio, a kasnije i divokoze. On bijaše najpouzdaniji vodič, te bi si tom službom mogao skupiti čitav imetak. Za bačvarstvo, u kojemu ga je stric također podučio, nije imao smisla. Njegova radost i čežnja bio je lov na divokoze, a ni to ne donosi manje novca. Rudi bijaše, kako se govorilo, dobra partija, tek da nije težio iznad svoga položaja. Bio je plesač, o kojemu su sanjale djevojke, a koja ta je na nj i bdijući mislila.

»Mene je kod plesa poljubio!« rekla je učiteljeva Aneta svojoj najmilijoj prijateljici, a to ne bi smjela kazati ni svojoj najmilijoj prijateljici. Ali takove se stvari teško zadržavaju za se. One su poput pijeska u šupljoj vreći. Doskora se znalo, da Rudi, kakogod bijaše inače dobar i pošten, kod plesa ljubi, a nije ni poljubio onu, koju bi bio najradije poljubio.

»Pripazite samo!« reče jedan stari lovac. »On je poljubio Anetu; počeo je s A, pa će izljubiti re dom čitavu abecedu«.

Sve, što su klepetuše mogle da dosad o njem saznadu, bio je taj poljubac kod plesa, a on je doista poljubio Anetu, ma da ona nije nikako bila odabranica njegova srca.

Dolje u blizini Bexa, između velikih oraha, tik uz jedan maleni nagli gorski potok stanovaše bogati mlinar. Kuća, velika trokatna zgrada s malim tornjićima, bijaše pokrivena crijepom i obijena limenim pločama, koje su za sunčanih dana i mjesečine nadaleko odsijevale. Na najvišem tornju bijaše kao vjetrenica postavljena sjajna strelica, koja je prolazila kroz jednu jabuku. Time se trebalo označiti Tellovo strijeljanje. Mlin je već po spoljašnosti pokazivao imućstvo te je izgledao lijep i uredan. Slikar, koji bi ga ugledao, sasvim se nesvijesno mašao

kičice, da ga naslika, ali mlinareva se kćerka nije mogla naslikati, nije se dala opisati. Tako je bar tvrdio Rudi, dok je njezin lik živio u njegovu srcu. U njem su sjale njezine oči tako, da je sve plamtjelo žarkim plamenom. Taj je požar nastao isto tako iznenada kao i svaka vatra, a najčudnovatije kod toga bilo je to, što mlinareva kćerka, lijepa Babeta, o tom nije imala ni pojma. Ta ona i Rudi nijesu u svom životu još ni dvije riječi međusobno progovorili.

Mlinar bijaše bogat, a bogatstvo bijaše uzrokom, što se mnogi nijesu ni usuđivali pomisliti na Babetu. Ali Rudi je mislio: »Ništa nije tako visoko, da se ne bi moglo dokučiti. Mora se verati, a ne pada se, ako se ne misli, da će se pasti«. Taj je nauk donio sa sobom od kuće.

Desilo se, da je Rudi imao posla u Bexu. To u ono vrijeme nije bio baš neznatan put, jer današnja željeznica još nije bila izgrađena. Od Rhonskoga ledenjaka, uz podnožje Simplona, prostire se između mnogih brda široka dolina Wallisa sa svojom velikom rijekom Rhonom, koja često nabuja te poplavljuje i uništava sva polja i puteve. Između gradova Siona i St. Maurice-a dolina zavija, svija se poput lakta i sužuje se ispod Maurice-a tako, da ima mjesta samo za riječno korito i kolni put. Kao straža kantona Wallisa, koji ondje svršava stoji tu na brijegu jedna stara kula i gleda preko kamenog mosta prema carinarnici preko na drugoj strani. Tamo počinje kanton Waadt, a najbliži grad u njem je Bex. Tamo preko na svakom koraku opaža se sve veće obilje i plodnost, hoda se kroz vrt oraha i kestena. Ovdje ondje iskrsavaju čempresi i šipci; toplo je kao na jugu, kao da se već došlo dolje u Italiju.

Rudi prispije u Bex, obavi svoj posao, ogleda se, ali ne opazi nijednoga mlinarskog momka, a kamoli Babetu. Nije bilo tako, kako je trebalo biti.

Nastane večer; zrak bijaše nasićen mirisom divlje metvice i rascvatenih lipa. Oko zelenih brda ovijala se prozračna modra koprena. Posvuda vladao je duboki mir, ne kao u snu, ne kao u smrti, ne, bijaše kao da cijela priroda zadržaje dah, kao da se odjenula tim svečanim mirom, da se njezina slika može snimiti na modrom nebeskom platnu.

Ovdje ondje uzduž cijeloga polja stajali su između drveća visoki stupovi, što su držali brzojavne žice, koje su prolazile mirnom dolinom. Na jedan od tih stupova naslanjao se neki predmet, tako nepomičan, da bi se bilo moglo pomisliti, da je kakav osušeni panj. Ali to bijaše Rudi, koji je ovdje stajao u tom času isto tako mirno kao i cijela njegova okolina. On nije spavao, a nije ni bio mrtav, ali kaošto kroz brzojavne žice prolijeću često veliki događaji iz svijeta, a da žica nijednim drhtajem, nijednim glasom toga ne odaje, tako su tamo kroz Rudijevu glavu prolazile misli, moćne, jake: sreća njegova života, njegove jedine, njegove stalne misli. Njegove su oči bile uprte u točku između lišća, u svijetlo, koje je dopiralo iz mlinarove sobe, gdje je stanovala Babeta. Kako je Rudi nepomično ovdje stajao, moglo se misliti da cilja na koju divokozu, ali on je sam u ovaj čas nalikovao divokozi, koja može da dugo stoji kao isklesana iz pećine, i onda iznenada, ako se samo skotrlja kamen, skoči i odjuri. A to je upravo učinio i Rudi. Jedna se misao skotrljala kroz njegovu dušu.

»Ne kloni duhom!« usklikne on. »Posjeti mlin! Kaži dobar večer mlinaru, dobar večer Babeti. Ne pada nitko, tko se ne boji da će pasti. Treba li da postanem Babetinim mužem, mora me ona ipak jednom vidjeti.«

I Rudi se nasmije, razvedri se i pođe k mlinu. On je znao, što hoće. On hoće da dobije Babetu.

Zapjenjena rijeka šumjela je svojom žućkasto bijelom vodom, lipe i vrbe naginjale su se duboko

preko šumne vode. Brzo je stupao Rudi prema kući, ali kako se ono kaže u staroj dječjoj pjesmici:

»U mlinarevu domu
Ni žive duše nema,
Tek jedna mala mačka
Na stubama drijema.«

Mačka iz sobe stajala je na stubama, zgrbila se i rekla: »Mijau!« Ali Rudi nije sad imao nikakova smisla za taj govor. On pokuca. Nitko to nije čuo, nitko nije otvorio. »Mijau!« reče mačka. Da je Rudi bio malen, bio bi razumio govor životinje i čuo, da je mačka rekla: »Nema nikoga kod kuće!« Ali tako morao je preko do mlina, da se tamo obavijesti. Tamo su mu sve rekli.

Gospodar nalazi se na putu, daleko u gradu Interlakenu, »inter lacus, između jezera«, kako mu je u školi to bio rastumačio učitelj, Anetin otac. Tako je daleko bio mlinar otputovao i poveo sa sobom Babetu. Tamo se slavila velika streljačka svečanost, sutra je imala da počne i potraje osam dana. Švajcarci iz svih njemačkih kantona imali su se ondje sastati.

Siromašni Rudi! Moglo bi se reći, da baš nije pogodio najsretnije vrijeme za dolazak u Bex. Sad se mogao opet mirno vratiti kući. A on to i učini: udari preko St. Maurice-a i Siona prema svojoj dolini, prema svojim brdima. Ali zato ipak nije izgubio nadu. Kad je slijedećeg jutra izašlo sunce, njegova se dobra volja već odavna povratila. Ta nikad ga ona nije ostavljala na dugo vrijeme.

»Babeta je u Interlakenu mnogo dana puta odavde«, govorio je sam sebi. »Donde je dalek put, kad se ide glavnom cestom, ali on nije ni izdaleka tako dug, kad se vere preko bregova, a to je upravo put za lovca na divokoze. Tim sam putem već prije prolazio, ta tamo je preko moja domovina, gdje sam kao dijete živio kod djeda. A osim toga je u Inter-

lakenu i streljačka svečanost. Ja želim da na njoj budem prvi, a prvi hoću da budem i kod Babete, ali tek pošto se s njom upoznam.«

S laganim telećakom, u koji je spremio svoje nedjeljno odijelo, s puškom i lovačkom torbom preko ramena, uspne se Rudi na brdo i pođe kratkim putem, koji je ipak bio dosta dugačak. Ali streljačka je svečanost tek danas počela, a traje više od nedjelje dana. Reklo se, da mlinar i Babeta ostaju cijelo to vrijeme kod svojih rođaka u Interlakenu. Rudi pođe preko Gemmi i htjede se spustiti kod Grindelwalda.

Veselo i smiono stupao je naprijed kroz svježi, okrepljujući gorski zrak. Doline se spuštale sve niže, vidokrug se širio; tu vršak pokriven snijegom, tamo vršak pokriven snijegom, a zatim bijela alpinska kosa, koja se sjala nadaleko. Rudi poznavao je svako od ovih brda. Stupao je ravno prema Schreckhornu, koji je svoj bijelo naprašeni kameni prst pružao visoko u modri zrak.

Napokon je prešao preko sljemena brda. Pašnjaci naginjali su se prema dolini njegove domovine. Zrak bijaše lagan, njegovo srce bijaše lagano. Brdo i dolina bili su posuti cvijećem i zelenilom, a srce bilo mu je puno mladenačkih misli: nikad se ne stari, nikad se ne umire; treba živjeti, gospodovati, uživati! Slobodan kao ptica, lagan kao ptica bijaše on. A preko njega letjele su laste i cvrkutale kao u njegovu djetinjstvu: »Vi i mi! Mi i vi!« Sve je bilo let i radost.

Dolje ležala je baršunasta zelena livada, po kojoj su još jednako bile razasute smeđe drvene kućice. Lütschina se mrmljajući i pljuskajući vijugala kroz dolinu poput zmije. Vidio je ledenjak sa svojim stakleno zelenim rubovima, svojim dubokim klancima; vidio je najgornji i najdonji ledenjak. Zvona s crkvica na brijegu zvonila su preko k njemu, kao da mu žele nazvati dobrodošlicu u nje-

govoj domovini. Srce mu je udaralo jače, širilo se, tako da je na čas iz njega nestalo Babete. Tako mu je veliko postalo srce, tako puno uspomena.

Prolazio je opet istim putem, gdje je kao malen dječak s ostalom djecom stajao na rubu jarka i prodavao izrezbarene drvene kućice. Tamo gore, iza one jele, stajala je još djedova kuća. Sad su u njoj stanovali stranci. Prema njemu dotrčala su putem djeca, htjela su da nešto utrže. Jedno od njih pruži mu jednu alpsku ružu. Rudi je uzme kao dobar znak i pomisli na Babetu. Doskora je stignuo do mosta u dolini, gdje se sjedinjuju obje Lütschine. Bjelogorica postajaše sve češća, a orasi bacali su sjenu. Sad opazi, kako se vijori barjak, bijeli krst na crvenoj podlozi, kakav imadu Švajcari i Danci. Pred njim ležao je Interlaken.

U Rudičinim mislima bijaše to doista grad nad gradovima. Švajcarski grad u nedjeljnom ruhu. On ne bijaše kao ostali maleni gradovi: mnoštvo teških kamenih kuća, zdepastih, tuđih i otmenih; ne, ovdje se činilo kao da su se drvene kućice zgora s bregova zaletjele dolje u zelenu dolinu k bistroj brzoj poput strijele rijeci te da su se tu malo unutra, a tamo više napolje postavile u red, da stvore ulicu. Najkrasnija od svih ulica svakako se dobrano podigla otkad je Rudi kao dijete posljednji put bio ovdje. Činilo mu se, da su se ovdje poredale sve one dražesne drvene kućice, koje je izrezbario djed i kojih je kod kuće bila puna polica, pa da su one ovdje isto tako snažno porasle kao i stari kesteni. Svaka se kuća zvala hotel, prozori i doksati isticali su se odličnom rezbarijom, koja je svojom ljepotom i nježnošću davala svemu neki osobit čar, a pred svakom se kućom prostirao dražestan cvjetnjak sve do široke makadamizirane ceste. Uz nju stajale su kuće samo s jedne strane, jer bi inače bile sakrile svježu zelenu livadu tik pred njom, po kojoj su pasle krave sa svojim klepkama, koje su upravo tako zvečale kao na

visokim planinama. Livada bila je opkoljena visokim brdinama, koja su se usred nje rasklapala, tako da se mogla vidjeti Jungfrau, to najljepše od svih švajcarskih brda, ta sjajna snijegom pokrivena gora.

Koliko je tu bilo mnoštvo urešene gospode i gospođa iz stranih zemalja, kakova vreva domaćih ljudi iz raznih kantona. Strijelci nosili su na šeširu svoj broj sa streljane. Posvuda orila se glazba i pjesma, čule su se orguljice i trublje, dozivanje i buka. Kuće i mostovi bili su okićeni stihovima i znakovima. Barjaci i zastave su se vijale, a puške odapinjale hitac za hicem. To bijaše najljepša glazba u Rudičinim ušima; među svim tim on je sasvim zaboravio na Babetu, radi koje je jedino došao ovamo.

Strijelci gurali su se, da gađaju u cilj. Rudi se doskora našao među njima i bijaše najspretniji i najsretniji. Uvijek je pogodio u sredinu crnoga polja.

»Ta tko je taj strani mladi lovac?« pitalo se svuda. »On govori francuskim jezikom, kakovim govore u kantonu Wallisu. Ali on govori sasvim razumljivo i naš jezik!« govorili su jedni. »Kažu, da je kao dijete živio ovdje u okolici, u Grindelwaldu!« znao je netko da izvijesti.

U tom mladiću bilo je života; oči su mu sjale, pogled i ruka bijahu mu sigurni. Smjelost rađa sreću, a smion je Rudi bio uvijek. Doskora je već i tu imao oko sebe velik broj prijatelja, štovali su ga i klanjali mu se, te mu je Babete gotovo sasvim nestalo iz misli. Uto mu se iznenada spusti na rame jedna teška ruka, a grub glas progovori mu francuskim jezikom: »Vi ste iz kantona Wallisa?«

Rudi se okrene, i opazi crveno veselo lice i debelo tijelo. To bijaše bogati mlinar iz Bexa. On je svojim širokim tijelom sakrivao dražesnu Babetu, ali ona mu je ipak brzo provirila iza leđa svojim sjajnim tamnim očima. Kao dokaz, da je taj lovac iz njegova kantona, služilo je bogatomu mlinaru samo to, što je odapinjao najbolje hice i što su ga najviše slavili.

Rudi bijaše doista dijete sreće. Ono, za čim je putovao ovamo, ali na što je, pošto je stignuo na mjesto, gotovo zaboravio, to je samo došlo do njega.

Kad se zemljaci sretnu daleko od domovine, oni se poznaju i odmah se stanu razgovarati. Rudi je kod streljačke svečanosti svojim gađanjem bio jamačno prvi, isto tako kašto je mlinar kod kuće u Bexu bio prvi radi svoga mlina i novca, te su si zato oba ta čovjeka stisnula desnice, što nikad prije ne bi bili učinili. I Babeta pružila mu je srdačno ruku, a on joj je odvratio stisak i tako je pogledao, da je kod toga sasvim pocrvenila.

Mlinar je pripovijedao o dugom putu, koji su prevalili, o mnogim gradovima, koje su vidjeli. To je bio priličan put. Oni su se najprije vozili parobrodom, a zatim željeznicom i poštanskim kolima.

»Ja sam pošao kraćim putem«, reče Rudi. »Prešao sam bregove. Nijedan put nije tako visok, a da se njime ne bi moglo proći«.

»Ali i vrat kod toga slomiti«, reče mlinar. »A vi mi izgledate upravo tako, kao da ćete jednom skršiti vrat; tako ste smioni«.

Nitko ne pada, tko ne misli, da će pasti!« odgovori Rudi.

Mlinarevi rođaci u Interlakenu, kod kojih su mlinar i Babeta bili u posjetima, zamolili su Rudicu, da ih kojiput pohodi; ta on je iz istoga kantona kao i oni. To je bila za namjere našega Rudice vrlo povoljna ponuda; sreća je bila uza nj, kaošto je uvijek s onim, koji se pouzdaje sam u se i koji uvijek misli na ono: »Pomozite si ljudi sami, pa će vam i Bog pomoći«.

Rudi sjedio je u kući mlinarevih rođaka, kao da pripada k porodici. Uskliknuli su »živio« najboljem strijelcu, a i Babeta se s njim kucnula, a Rudi se zahvalio za čast, koja mu je iskazana.

Predvečer pošli su svi lijepom cestom uz krasne hotele ispod starih oraha. U njoj bijaše toliko svijeta,

bijaše takova stiska, da je Rudi morao ponuditi Babeti ruku. Govorio je kako je veseo, što je našao ljude iz Waadta, jer su kantoni Waadt i Wallis dobri susjedi. On je svoju radost tako iskreno i nehinjeno iskazao, da se Babeti činilo, da mu mora zato stisnuti ruku. Oni su išli jedno uz drugo gotovo kao stari znanci, a ona, to maleno, dražesno stvorenje, bila je tako zgodna. Rudici se činilo, da joj tako dražesno pristaje, što upozorava na smiješnosti i pretjeranosti u odijevanju i modi, kojom su se isticale strane gospođe. To se međutim nije događalo zato, da se njima naruga. Babeta je dobro znala, da su to sigurno vrlo pošteni, što više dobri i ljubezni ljudi, jer je jedna takova otmena engleska dama bila njezina kuma. Ta se pred osamnest godina, upravo kad se Babeta krstila, nalazila u Bexu. Ona je Babeti poklonila onu skupocjenu iglu, koju je nosila na grudima. Njezina joj je kuma već dvaput pisala, a ove bi se godine trebala ovdje u Interlakenu sastati s njom i njezinim kćerima, starim usidjelicama, već blizu tridesete godine, kako je Babeta kazala. Ta njoj samoj bilo je tek osamnaest godina.

Ta slatka, mala usta nisu nijednog časa miromala, a sve ono, što je Babeta kazivala, činilo se Rudici vrlo važnim. On je pak sam pripovijedao ono, što je imao da pripovijeda. Pripovijedao je, koliko je puta bio u Bexu, kako dobro poznaje mlin, koliko je puta vidio Babetu, koja ga sigurno nije nikad ni opazila. Kad je posljednji put došao k mlinu, i to sa svakojakim mislima, koje joj ne može reći, bili su ona i njezin otac daleko, vrlo daleko, ali ipak ne tako daleko, da on ne bi mogao preskočiti zid, koji mu je otvarao put.

Da, tako je on govorio. A rekao je još mnogo toga. On joj je rekao, kako je voli, i da je došao samo rad nje, a ne radi streljačke svečanosti.

Babeta je sasvim utihnula. Ono, što joj je povjerio, bilo je za nju gotovo prevelik teret.

I dok su oni tako išli, zašlo je sunce za visoke pećine. Jungfrau uzdizala se u divoti i sjaju okružena zelenim vijencem blizih bregova. Mnogi ljudi ustavili su se i gledali su onamo; Rudi i Babeta pasli su također oči na toj uzvišenoj divoti.

»Nigdje nije ljepše nego ovdje!« reče Babeta.

»Nigdje!« ponovi Rudi i kod toga pogleda Babetu.

»Sutra moram otići«, doda zatim odrezano.

»Posjeti nas u Bexu!« šapne mu Babeta. »To će razveseliti moga oca«.

V.

Na povratku.

Ah, kako je mnogo toga imao da nosi Rudi, kad je slijedećeg dana pošao preko visokih brda kući. Da, imao je tri srebrena pokala, dvije divne puške i srebrenu posudu za kavu, koja se mogla dobro upotrijebiti u vlastitom gospodarstvu. Međutim to sve nije bilo ono najteže. Nešto važnije, jače nosio je on, ili bolje, nosilo je njega preko brda kući. Ali vrijeme bilo je oštro, nebo sivo, tmurno i teško. Oblaci spuštali su se kao žalobne koprene preko uzvisina i zastirali vrhove brda, koji su nadaleko sjali. Iz dubokih šuma odzvanjali su posljednji udarci sjekire, a niz brda rušila su se debla, koja su izdaleka izgledala kao sitna rezbarija, a izbliza kao teški jarboli. Lütschina šumjela je svojim jednoličnim akordima, vjetar je hujio, a oblaci plovili. Iznenada se stvori tik uz Rudicu jedna mlada djevojka, koju nije opazio prije dok mu se nije našla tik uz bok. I ona je htjela preko brda. Njezine su oči imale neku čudnovatu snagu, moralo se gledati u njih, bile su tako osobito prozirne, tako duboke i tako bezdane.

»Imaš li dragana?« upita je Rudi. Njegove su se misli kretale samo oko toga, da se mora imati drago.

»Nemam ja!« reče djevojka i nasmije se, ali se činilo, da ne govori istinu. »Nemoj da zaobilazimo!«

nastavljaše ona. »Moramo se držati više desno; to je kraći put!«

»Da, da upadnemo u ponor!« odvraćao je Rudi. »Ne poznaješ put bolje, a opet hoćeš da budeš vodičem?«

»Ta ja baš poznajem put i imam sve svoje misli na okupu. Tvoje jamačno još borave dolje u dolini. Tu gore mora se misliti na Ledenu djevicu. Govore ljudi, da ona ljudima nije dobra«.

»Ja je se ne bojim!« doda Rudi. »Ona me je morala pustiti, kad sam još bio dijete, pa ću joj valjda i sada, kad sam stariji, izmaknuti«.

Mrak je postajao sve gušći, kiša je padala, došao je i snijeg; on je sjao, on je zablještavao.

»Pruži mi ruku, da ti mogu pomoći kod uspinjanja!« reče djevojka i dotaknu ga se ledenim prstima.

»Ti da meni pomažeš?« usklikne Rudi. »Nikad još kod uspinjanja nijesam zatrebao ženske pomoći!« On pođe brže, dalje od nje. Snježna ga je vijavica uvijala kao u neki zastor, vjetar je hujio, a iza sebe čuo je, kako se djevojka smije i pjeva. Tako je čudno zvučilo. Ledena je djevica imala u svojoj službi toliko začaranih sablasti. Rudi je čuo o tom, kad je kao dijete na svojem putovanju preko brda noćio ovdje gore.

Snijeg je padao sve rjeđe, oblaci su bili ispod njega. On se ogleda; nije se više nitko vidio, ali on je čuo smijeh i »jodlanje«, a to je zvučilo tako, kao da ne potječe od čovjeka.

Kad je Rudi napokon stignuo na najviši vrh brda, gdje se gorska staza spušta prema dolini Rhone, opazi u jasnom modrom zraku, u smjeru prema Chamouny-ju dvije sjajne zvijezde, i on pomisli na Babetu, na se, na sreću i kod tih mu misli postane tako toplo.

VI.
Posjet u mlinu.

»Donosiš u kuću stvari, kakove pristaju gospodi!« rekla je stara pomajka, a njezine čudnovate orlujske oči zabljesnule su i ona stane okretati svoj mršavi vrat u još čudnovatijim zavojima. »Uz tebe je sreća, Rudi! Moram te poljubiti, momče, moje drago momče!«

I Rudi je dao, da ga poljubi, ali mu se na licu vidjelo, da se samo s teškom mukom snalazi u prilikama, u tim sitnim domaćim brigama. »Kako si lijep, Rudi!« reče stara žena.

»Nemoj me kvariti!« odvrati Rudi smijući se, ali mu je to ipak bilo ugodno.

»I još jednom moram da ti rečem,« nastavi starica, »uza te je sreća!«

»Da, to ti vjerujem!« odgovori on i pomisli na Babetu.

Nikad prije nije tako kao sada čeznuo za dubokom dolinom.

»Oni su se sad već morali vratiti!« govorio je sam u sebi. »Već su prošla dva dana od određenoga roka. Ja moram u Bex.«

I Rudi dođe u Bex, a mlinarevi bili su kod kuće. Primili su ga lijepo i izručili mu pozdrave od rođaka u Interlakenu. Babeta nije govorila mnogo, postala je šutljiva, ali su govorile njezine oči, a to je Rudici bilo sasvim dosta. Mlinar, koji je inače uvijek imao glavnu riječ, jer je bio priviknuo, da se svi smiju njegovim dosjetkama i šalama — ta i bio je bogati mlinar — čudnim je slučajem rado slušao, kako Rudi priča svoje lovačke pustolovine, tegobe i pogibelji, koje mora da podnese lovac na divokoze na visokim gorskim liticama. Pozorno je slušao, kako oni moraju puzati preko nesigurnih snježnih ograda, koje su vjetar i nevrijeme prilijepili čvrsto o rub klisure, kako se moraju prevlačiti preko opasnih

mostova, koje je snježna vijavica prevukla preko dubokih ponora. Rudi je kod toga izgledao tako smiono; oči su mu sjale, dok je pripovijedao o lovačkom životu, o lukavstvu i vratolomnim skokovima divokoza, o bijesnom »föhnu« i strašnim lavinama. On je vrlo dobro opažao, kako mlinara kod svakoga novog opisa sve više i više predobiva. Ali najviše ga je od svega zanijelo njegovo pričanje o velikom jastrijebu i smionom kralju ptica, orlu.

Nedaleko odavle nalazilo se u kantonu Wallisu orlujsko gnijezdo vrlo lukavo sagrađeno ispod jedne nadvijene klisure. U njem bilo je jedno mlado, koje se nije usudio nitko izvaditi. Jedan je Englez Rudici

ponudio pred par dana šaku zlata, ako mu toga mladog orlića živa pribavi. »Ali, sve ima svojih granica«, odgovorio je on. »Mladi orao ne da se izvaditi. Bila bi ludost, upuštati se u takav posao.«

Teklo je vino, tekao je razgovor, ali se večer činila Rudici prekratkom, a ipak je već bila prošla ponoć, kad se opraštao iza prvog posjeta u mlinu.

Još kratak čas gledala su svijetla kroz prozore između zelena granja. Kroz otvoren prozor na krovu dopuzala je mačka iz sobe, a uz žlijeb šetala je kuhinjska mačka.

»Znadeš li, što je novo u mlinu?« upita mačka iz sobe. »Imamo tu u kući tajne zaruke. Otac još

ne zna ništa o tom. Rudi i Babeta cijele su večeri gazili jedno drugome na noge. Na mene su dvaput stali, ali ja ipak nisam mijauknula, jer bi to bilo pobudilo pozornost.«

»A ja bih to ipak bila učinila!« odvrati kuhinjska mačka.

»Što se pristoji u kuhinji, to se ne pristoji u sobi?« odvrati mačka iz sobe. »Ja bih samo htjela znati, što će reći mlinar, kad čuje za zaruke.«

Da, što će reći mlinar, to bi htio i Rudi da zna. Ali ipak nije mogao dugo čekati, da to sazna. I zato je iza nekoliko dana, u omnibusu, koji se kotrljao preko mosta na Rhoni između Waadta i Wallisa, sjedio Rudi, dobre volje kao uvijek i zanosio se u divne sanje o pristanku, koji se nadao dobiti još danas. A kad je nastala večer i omnibus išao natrag istim putem, gledaj, evo u njem sjedio je opet Rudi i vozio se istim putem natrag, a u mlinu ponosila se mačka iz sobe važnom novošću.

»Znadeš li već, ti iz kuhinje? Mlinar sad zna sve. Sve je to čudnovato svršilo. Rudi je stignuo ovamo predvečer, pa su on i Babeta mnogo među sobom šaputali. Stajali su na hodniku upravo pred mlinarevom sobom. Ja sam im ležala do nogu, ali oni me nisu ni opažali. »Ja idem ravno unutra k tvome ocu!« reče Rudi, »ja mislim pošteno«. — »Hoćeš li, da te pratim?« upita Babeta. »Moja prisutnost dat će ti smionosti!« — »Smionosti mi ne manjka!« doda Rudi, »ali ako budeš ti prisutna, mora se on barem suzdržati, hoće li ili ne će!« I na to pođu unutra. Pritom mi je Rudi stao na rep. On je strašno nespretan. Ja sam zamijauknula, ali ni on ni Babeta nisu imali uši, da me čuju. Oni otvore vrata i uđu oboje, a ja ispred njih, te skočim brzo na jedan naslon stolca. Ta nisam mogla znati, kako će se duboko klanjati Rudi. Ali sad je došao red na mlinara, da upotrijebi svoje noge. Bez udaraca nogom nije naime prošla cijela stvar. Napolje kroz

vrata i gore u brda k divokozama. Na njih može sad da cilja Rudi, a ne na našu malu Babetu!«

»Ali šta se uz to govorilo?« upita kuhinjska mačka.

»Govorilo? — Eto, govorilo se sve ono, što ljudi običavaju da govore kod uprosa: Ja ljubim nju, a ona ljubi mene; ako ima mlijeka u loncu za jednoga, onda će ga biti u loncu dosta i za dvoje! — »Ali ona stoji mnogo previsoko za te!«, odvrati mlinar, »ta ona stoji, kako ti znaš, na brdu, na zlatnom brdu! Do nje se ne ćeš nikad popeti!« — »Ništa nije tako visoko, što se ne bi moglo dostići, ako se samo ozbiljno hoće!« reče Rudi, jer za odgovore nije nikad u neprilici. »Ali orlujsko gnijezdo ipak ti je previsoko; mladoga orla ipak ne možeš izvaditi, ta sam si to posljednji put kazao. A Babeta stoji još više!« — »Ja ću ugrabiti oboje!« usklikne naglo Rudi. — »A ja ću ti je dati, ako mi pokloniš mladoga orla živa«, odvrati mlinar i stane se tako smijati, da su mu navrle suze na oči. »A sad hvala ti za tvoj ljubazni posjet, Rudi; dođi opet sutra, jer onda ne će biti nikoga kod kuće! Zbogom, Rudi!« I Babeta mu također reče zbogom, ali tako tužno, kao mlada mačkica, koju su oteli od majke. »Zadajem poštenu riječ!« progovori Rudi odrešito. »Ne plači, Babeto, donijet ću mladoga orla!« — »Ja se nadam, da ćeš skrhati vrat«, odvrati mlinar, »a onda smo te se riješili«. To kod mene znači, udarati nekoga nogom. Sad je Rudi otišao, a Babeta sjedi i plače, a mlinar pjevucka jednu njemačku pjesmicu, koju je naučio na putu. Ja ne ću radi toga žaliti, jer to ipak ne bi ništa pomoglo.«

»Ali ipak se mora žalost uvijek bar izvana pokazati«, reče kuhinjska mačka.

VII.

Orlujsko gnijezdo.

Veseo i glasan poklič zaori sa gorske staze. Razabirala se u njem volja i neustrašiva smionost. Bijaše to Rudi, koji je išao k svome prijatelju Vesinandu.

»Ti mi moraš pomoći! Mi ćemo uzeti sa sobom Raglija; ja moram izvaditi mladoga orla iz gnijezda gore na rubu klisura«.

»Ne bi li radije odmah donio čovjeka s mjeseca, to je otprilike isto tako lako!« odvrati Vesinand. »Ti si danas dobre volje!«

»Da, namjeravam slaviti svadbu! Ali sad na ozbiljan razgovor, ti moraš da saznaš, kako stoje stvari!«

I začas znali su Vesinand i Ragli o čemu se radi.

»Ti si smion momak!« reku oni. »Ali to ne ide, ti ćeš skrhati vrat«.

»Ne pada nitko, tko ne misli, da će pasti!« odvrati Rudi.

O ponoći pođu opremljeni štapovima, ljestvama i užetima. Put je vodio kroz grmlje i šikarje, preko nesigurna kamenja, sve više i više u duboku noć. Voda se šumeći spuštala dolje, voda kapala je na visini, vlažni oblaci ganjali su se po zraku. Lovci su došli do strme klisure; tu je postalo tamnije, kamene stijene gotovo su udarale jedna o drugu, a samo visoko gore u uskom prosjeku vidio se neznatan tračak svijetla. Tik ispred njih bijaše dubok ponor sa šumnim slapom. Sva su trojica sjedila mirno ovdje, htjeli su da dočekaju praskozorje, kad izlijeta orao. Tek kad njega ubiju, mogu misliti na to, da se dočepaju mladoga. Rudi je sjedio sklupčan, tako mirno, kao da je i sâm dio kamena, na kojemu je sjedio. Držao je pred sobom pušku, spreman da je svaki čas opali. Oči bile su mu nepomično uprte u najgornji prosjek, gdje se ispod nadvijene pećine

sakrivalo orlujsko gnijezdo. Tri lovca dugo su čekala.

Iznenada začuje se iznad njih šum i lomljava. Zasjenio ih je neki velik predmet, koji je lebdio u zraku. Dvije puščane cijevi upere se u crnu orlušinu, koja je izlijetala iz gnijezda. Zaori hitac. Jedan časak još micala su se raširena krila, a onda se ptica polagano spusti dolje, kao da želi svojom veličinom i svojim ispruženim krilima ispuniti čitav ponor te u svojem padu povući sa sobom i lovce. Orao spustio se u dubinu; granje drveća i grmlja pucalo je, kako ga je ptica u svom padu kršila.

A sad se dadu na hitar posao. Svežu troje najdulje ljestve, da mogu segnuti sve do gore. Njih pričvrste o krajnju čvrstu tačku na rubu ponora, ali one ipak još nijesu sezale. Klisura bijaše još jedan veliki komad iznad njih glatka kao stijena sve donde, gdje se sakrivalo gnijezdo, zaštićeno najgornjim nadvijenim liticama. Iza kratka vijećanja slože se u tom, da se ne može učiniti ništa bolje, nego da se zgora spuste u prosjek dvoje svezane ljustve, te da se ove onda spoje s onim trima, koje su već bile dolje postavljene. S velikim naporom uspjelo im je, da dovuku gore oboje ljestve i da pričvrste užeta. Ljestve doguraju preko izbočene klisure, te su sada visjele slobodno iznad ponora. Rudi je već sjedio na najdonjoj prečci. Bilo je ledeno jutro; oblaci magle dizali su se odozdo iz onoga zjala. Rudi je sjedio napolju kao što muha sjedi na zanjihanoj slamci, koju je izgubila ptica, što si gradi gnijezdo na rubu tvorničkog dimnjaka. Ali muha znade letjeti, ako slamka popusti, a Rudi mogao je samo da prelomi šiju. Vjetar je duvao oko njega, a u ponoru ispod njega šumjela je voda, koja se naglo spuštala iz otopljena ledenjaka, dvorova Ledene djevice.

Sad zanjiše ljestve kao pauk, koji se sa svoje dugačke zanjihane niti želi pričvrstiti o bilo koju

čvrstu točku, a kad se Rudi po četvrti put dotaknuo ljestava, koje su bile s donje strane prislonjene uz klisuru, uhvati ih i sveže sigurnom i čvrstom rukom zajedno. Ali ni to nije sprečavalo, da su se one neprestano njihale amo tamo.

Te duge ljestve, koje su sezale gore do gnijezda i gotovo su okomito prianjale uz stijenu, bile su nalik na uzleljanu trsku. Sad je tek dolazilo ono najopasnije: sad se morao verati poput mačke. Ali i to je Rudi umio, ta naučio ga je tome njegov stari mačak. On nije osjećao vrtoglavice, nije opažao, da je vrtoglavica stupila iza njega u zrak i da svoje hvataljke pruža za njim. Sad je stajao na najgornjoj prečci ljestava i opazio, da još uvijek ne može vidjeti unutra u gnijezdo. Tek rukom mogao je do njega segnuti. Oprezno istraži, kako su čvrste najdonje debele spletene grane, koje su činile tlo gnijezda, i pošto se prihvatio za jednu debelu i čvrstu granu, vine se sa ljestava gore na nju te se glavom i prsima nadvije nad gnijezdo. Prema njemu zastruji zagušljiv smrad strvine. Istrunula jagnjad, divokoze i ptice ležale su svuda naokolo u velikim komadima. Vrtoglavica, koja ga se nije usudila dotaknuti, zadahnula mu je u lice te otrovne pare, koje su ga omamljivale. A dolje u onoj bezdanoj dolini na zapjenjenoj vodi sjedila je sama Ledena djevica sa svojom dugačkom zelekansto bijelom kosom i gledala ga uporno svojim smrtonosnim očima.

»Sad ću te uhvatiti!«

U jednome kutu gnijezda sjedio je velik i jak mladi orao, koji još nije znao letjeti. Rudi upre svoje oči u nj, jednom se je rukom čvrsto držao, a drugom bacio je zamku oko mladoga orla. Živ je bio uhvaćen, zamka se uhvatila oko njegovih nogu. Rudi prebaci zamku s pticom preko ramena tako, da je ptica visjela dobrano ispod njega, dok se sam prihvatio za uže, koje je njemu za pomoć bilo obje-

šeno na klisuri, dok opet vrškom noge ne dohvati najvišu prečku ljestava.

»Drži se čvrsto; ne misli, da ćeš pasti, onda ni ne ćeš pasti!« glasio je stari nauk i on se poveo za njim. Držao se čvrsto, spuštao se, bio je siguran, da ne će pasti, pa nije ni pao.

Veseo i snažan poklič zaori nadaleko. Rudi je stajao sa svojim mladim orlom opet na čvrstom tlu klisure.

VIII.

Što novo ima opet mačka da pripovijeda.

»Evo onoga što ste zahtijevali!« reče Rudi, koji je ušao u mlinarevu sobu u Bexu i postavio na tle jedan veliki koš. Kad je skinuo maramu, piljila su iz njega dva žuta, crno obrubljena oka takovim sjajem, tako divlje, da se iz njih razbirala želja, da zagrizu u sve, što vide. Kratki jaki kljun pohlepno se otvarao, vrat bijaše crven, pokriven pahuljicama.

»Mladi orao!« usklikne mlinar. Babeta zavikne, skoči na stranu, ali nije mogla da odvrati svoje oči ni od Rudice ni od orla.

»Ne smiješ se dati poljubiti!« zapovjedi mlinar.

»A vi uvijek držite riječ!« reče Rudi. »Svatko ima svoje osebine«.

»Ali zašto si nisi skrhao vrat?« upita mlinar.

»Jer sam se čvrsto držao!« odvrati Rudi, »a to činim i sad, jer se čvrsto držim Babete«.

»Gledaj najprije, da je dobiješ!« reče mlinar i nasmije se; a to je, kako je Babeta znala, bio dobar znak.

»Daj nam da najprije izvadimo mladoga orla iz košare. Strašno je gledati, kako bulji u nas. Gdje si ga uhvatio?«

I Rudi morade pripovijedati, a mlinar ga je promatrao očima, koje su postajale sve veće i veće.

»Svojom smionošću i svojom srećom možeš se brinuti za tri žene!« reče napokon mlinar.

»Hvala, od srca vam hvala!« usklikne Rudi.

»Da, ali Babete zato ipak još nemaš!« odvrati mlinar i potapka mladoga lovca šaleći se po ramenu.

»Znadeš li, što je u mlinu najnovije?« upita mačka iz sobe kuhinjsku mačku. »Rudi je donio mladoga orla i mijenja ga za Babetu. Oni su se poljubili i pustili, da ih otac gleda, a to znači zaruke. Stari nije više udarao nogom, uvukao je pandže, iza ručka zadrijemao, i ostavio njih oboje da sjede i da se zabavljaju. Ta oni imaju toliko da si pripovijedaju, ne će ni do Božića svršiti«.

A oni i nijesu do Božića svršili. Vjetar je vijao naokolo požutjelo lišće, snijeg je pao po dolini kao i na visokim brdinama. Ledena djevica sjedila je u svojim ponosnim dvorima, koji su se zimi povećali i proširili. Klisure bile su prevučene ledom, a hvat debele, strašno teške ledene svijeće visjele su tamo, kuda gorski potok ljeti provlači svoju vodenu koprenu. Ledeni vijenci sastavljeni od fantastićkih ledaca sjali su iznad snijegom naprašenih jela. Ledena djevica jahala je na naglom Vjetru iznad dubokih dolina. Sve dolje do Bexa pružao se velik i debeo snježan pokrov, a kad je dopro tamo dolje, mogao je da iza vrata češće nego obično vidi Rudicu. Ta on je sjedio kod svoje Babete. U ljetu trebali su biti svatovi. Prijatelji su i znanci tako često govorili o tom, da im je sve zvonilo u ušima. — Sjalo je vječno sunce, vesela, nasmijana Babeta cvala je poput najljepše alpske ruže, lijepa kao proljeće, koje je sad dolazilo, proljeće, u kojem su sve ptice pjevale o ljetu, o vjenčanom danu.

»Kako njih dvoje samo mogu tako vječno sjediti zajedno i naginjati se jedno nad drugo!« govorila je mačka. »To neprestano jednolično njihovo mijaukanje već mi je ipak dodijalo«.

IX.
Ledena djevica.

Proljeće razastrlo je svoj zeleni vijenac od orahovih i kestenovih drveta, koji je osobito od mosta kod St. Maurice-a niz Rhonu sve do obale Ženevskoga jezera postajao sve bujniji. Brzim tijekom šumjela je ta rijeka od svoga izvora ispod zelena ledenjaka, ledenih dvorova, šumjela je burno odande, gdje stanuje Ledena djevica, gdje nju oštar vjetar nosi na najvišu ledenu poljanu i gdje se ona na toplome suncu ispruža po čistoj sniježnoj perini. Tamo je sjedila ona i gledala širom otvorenih očiju dolje u duboke doline, gdje se kreću zaposleni ljudi kao mravi.

»Vi sile duha, kako vas nazivaju djeca sunca!« reče Ledena djevica, »Vi ste crvi! Neka se skotrlja tek jedna gruda snijega, i vi ste i vaše kuće zgnječeni i izbrisani iz knjige života«. I ona podigne više svoju ponosnu glavu i pogleda očima, iz kojih je zurila smrt, daleko naokolo i duboko dolje. Iz doline zaori uto neka čudnovata lomljava: grmljavina razbijenih klisura: ljudsko djelo. Gradili su se putevi i tuneli za željeznicu.

»Te niske krtice!« reče ona, »one kopaju hodnike, pa se zato čuju glasovi i pucnjava. Kad ja premještam svoje dvorove, onda to ječi jače nego grmljavina«.

Iz doline uzdigne se dim, koji se micao naprijed kao lepršava koprena, perjanica, što je izlazila iz lokomotive, koja je na novo otvorenoj pruzi vukla niz kola tu zavinutu zmiju, kojoj kolute čine vagoni. Strelovitom brzinom jurio je voz.

»One se tamo dolje igraju gospodara, te sile duha!« nastavi Ledena djevica svoj monolog. »Ali ipak su jedini vladari sile prirodnih moći«. I ona se nasmije i zapjeva, da je odjekivalo cijelom dolinom.

»Evo tamo se skotrljala lavina!« govorili su dolje ljudi. Ali djeca sunca pjevala su još jače nego

ljudska misao, koja zapovijeda, podjarmljuje more, premješta brda, ispunja doline; ljudska misao je jedini gospodar prirodnih sila. Upravo u tom času prolazilo je sniježnom poljanom, na kojoj je sjedila Ledena djevica, društvo putnika. Oni su se međusobno povezali užetima, da zajedno čine jedno jedino veće tijelo na glatkoj površini leda, iznad dubokih ponora.

»Gmazovi!« reče ona. »Vi da ste gospodari prirodnih sila«, i ona se otkrene od njih i zagleda se porugljivo dolje u duboku dolinu, kuda je upravo jurio željeznički voz.

»Tu sjede te misli. One sjede u snazi sile, ja ih vidim, vidim svakoga pojedinog čovjeka u vlaku! — Jedan sjedi ponosno kao kralj, sam; tamo sjede zajedno u rpi; polovica ih spava, a kad se taj parni zmaj zaustavi, silaze i idu svojim putem. Misli odlaze u svijet«. I ona se nasmije.

»I opet se spustila lavina!« govorilo se dolje u dolini.

»Na nas se ne će svaliti!« rekoše dvoje, koje je sjedilo na leđima parnoga zmaja, »dvije duše, a misao jedna«, kako kaže pjesma. Bijahu to Rudi i Babeta; s njima bijaše i mlinar.

»Kao prtljaga!« govorio je on. »Ja putujem s njima kao nužno zlo!«

»Evo tu sjede oboje!« reče Ledena djevica. »Razmrskala sam mnoge divokoze, milijune alpskih ruža skršila sam i slomila, da nije ni korjen ostao. Ja ću uništiti i njih, misli, sile duha!« I nasmije se.

»I opet se spustila lavina!« govorili su oni dolje u dolini.

X.
Gospođa kuma.

U Montreux, jedan od bližih gradića, koji s Clarensom, Vernexom i Crinom sačinjava vijenac oko sjeveroistočnoga dijela Ženevskog jezera, stigla

je Babetina kuma, otmena Engleskinja sa svojim kćerima i jednim mladim rođakom. Oni su stigli tek pred kratko vrijeme, ali ipak ih je već mlinar posjetio, obavijestio ih o Babetinim zarukama, o Rudici i o mladome orlu, o posjetu u Interlakenu, ukratko, ispripovjedio im je cijelu priču, a ta ih je veoma pozabavila i oni su se stali zanimati za Rudicu i Babetu, pa i za mlinara. Napokon trebalo je ipak da se predstave sve troje, i zato su došli. Babeta trebala je da vidi svoju kumu, a kuma Babetu.

Kod malenoga gradića Villeneuve, na kraju Ženevskog jezera, stajao je parobrod, koji putnike u pola sata otprema u Vernex, upravo ispod Montreuxa. To je obala, koju su opjevali pjesnici; tu ispod oraha uz duboko modrozeleno jezero sjedio je Byron i pisao svoje zvučne stihove o sužnju u Chillonu, neprijatnom dvorcu na grebenima. Tamo, gdje se Clarens sa svojim žalobnim vrbama odrazuje u jezeru, hodao je Rousseau, sanjajući o svojoj Heloisi. Rhona izlazi napolje ispod snijegom pokrivenih savojskih brda. Tu leži nedaleko od njezina ušća jedan maleni otok; tako je malen, da se s obale čini lađom. To je kameni otok, koji je jedna gospođa pred više nego stotinu godina dala obzidati, posuti zemljom i zasaditi s tri drveta akacije, koja sada zasjenjuju čitav otok. Babeta bijaše sasvim očarana tim malim mjestancem, u njezinim je očima bilo to najljepše od cijeloga puta, tamo se trebalo poći, tamo se moralo poći, tamo mora da je neopisivo krasno, mišljaše ona. Ali parobrod proveze se kraj otoka i pristane kako je morao, u Vernexu.

Maleno se društvo odavde uspinjalo između bijelih sunčanih zidova, koji opkoljuju vinograde pred malenim gorskim gradićem Montreuxom. Ispred seljačkih kućica bacaju sjenu smokve, a lovorike i čempresi uspijevaju u vrtovima. Na pô brijega ležala je penzija, u kojoj je stanovala gospođa kuma.

Doček bijaše vrlo srdačan. Kuma bijaše visoka,

ljubezna žena s okruglim nasmijanim licem. Kao dijete bila je sigurno prava Rafaelova anđeoska glavica, ali sad je bila stara anđeoska glava, koju su okruživale srebreno bijele kovrčice kose. Kćeri bile su nježne, fine, visoke i tanke. Mladi bratić, koji ih je pratio, i od glave do pete bio sasvim obučen u bijelo, s riđom kosom i riđim zaliscima, tako dugim, da bi njime mogao opskrbiti tri gentlemena, odmah je stao iskazivati maloj Babeti najveću pažnju.

Bogato povezane knjige, note i crteži ležali su razasuti po velikom stolu, vrata balkona, s kojega se pružao divan vidik na daleko prostrano jezero, bijahu otvorena. Tiha je i mirna bila sjajna površina jezera, u kojem su se naopako odrazivala savojska brda sa svojim gradićima, šumama i sniježnim vrhuncima.

Rudi, koji je inače uvijek bio smion, vedar i odrešit, osjećao se ovdje vrlo nevoljko i neprijatno. Tu se tako kretao, kao da na glatkome tlu hoda po grašku. Kako je strahovito lijeno odmicalo vrijeme! On je mislio, da se nalazi u suhome mlinu. Sad se spremili u šetnju. I to je upravo tako polagano prolazilo. Rudi je morao da ide dva koraka naprijed, a jedan natrag, da ne prestigne ostale. Pošli su dolje prema Chillonu, starome mrkom dvorcu na kamenom otoku, da pogledaju sramotni stup, tamnice, zarđale verige na klisuri, kameni ležaj za osuđene na smrt i teška vrata, kroz koja su se strmoglavljivali nesrećnici i nabadali na željezne šiljke usred vode. To je bilo stratište, koje je Byronova pjesma uzdignula u svijet poezije. Rudici bilo je tako, kao da njega samoga vode na stratište; on se naslonio na prozor u klisuri i gledao u plavkasto zelenu vodu, gledao preko prema malenom samotnom otoku s tri akacije; on je želio, da se nalazi daleko, daleko od ovoga brbljavog društva, dok je Babeta bila najbolje volje. Kasnije je kazala, da se izvrsno zabavljala. Bratić činio joj se savršenim.

»Da, on je savršeni brbljavac«, reče Rudi, a to je bilo prviput da je Rudi rekao nešto što se Babete neugodno dojmilo. Englez poklonio joj je malenu knjigu za uspomenu na Chillon. To je bila Byronova pjesma »Chillonski sužanj« u francuskom prijevodu, tako da ju je Babeta mogla čitati.

»Knjiga je možda dobra«, reče Rudi, »ali taj polirani momak, koji ti ju je dao, nije bar kod mene postigao nikakovu sreću«.

»Izgleda kao vreća bez brašna«, reče mlinar i nasmije se svojoj šali. I Rudi se stane od srca smijati i reče, da Englez upravo tako izgleda.

XI.

Bratić.

Kad je Rudi iza nekoliko dana došao u posjetu u mlin, nađe tamo mladoga Engleza. Babeta je upravo stavljala preda nj kuhane pastrve, koje je sigurno sâma nakitila peršunom, inače ne bi tako zamamno izgledala. To joj nikako nije bilo potrebno. Što uopće hoće tu taj Englez? Šta bi samo mogao htjeti? Da se možda dade častiti od Babete i da mu ona bude vinotoča? Rudi bijaše ljubomoran, a to je Babetu zabavljalo. Radovalo ju je što može upoznati sve strane njegova srca, jake a i slabe. Ljubav joj je zasad bila još igrom, i ona se igrala s Rudičinim srcem, pa ipak, to se mora priznati, bio je jedini on njezina sreća, jedina misao njezina života, najbolje i najljepše na svijetu. Ali što je on tmurnije gledao, to su se više smiješile njezine oči, ona bi bila plavoga Engleza s riđim zaliscima makar i poljubila, da je time mogla postignuti, da Rudi odjuri odavde bijesan i divlji. To bi joj upravo bilo dokazalo, kako je on jako ljubi. Pravo i mudro mala Babeta svakako nije kod toga radila, ali i bilo joj je tek devetnaest godina. Ona nije na to mislila, nije mislila na to, kako bi njezino vladanje, koje je jamačno bilo lako-

umnije i vedrije, nego što se to dolikovalo poštenoj i nedavno zaručenoj mlinarevoj kćeri, mogao da shvati mladi Englez.

Gdje cesta iz Bexa vodi ispod snijegom pokrivene klisure, koje se domaćim jezikom naziva Diablerets, ležaše mlin nedaleko nagle gorske brzice, koja je bila bjelkastosiva poput uzburkane sapunice. Ta brzica nije tjerala mlin, nego je veliki mlinski kamen okretao malen potočić, koji se na drugoj obali rijeke rušio s klisura te se pomoću svoje vlastite snage i brzine opet dizao kroz kameni prolaz ispod ceste, pa je zatim tekao kroz širok, od čvrstih balvana izgrađen i sa svih strana zatvoren žlijeb. Žlijeb bijaše tako pun vodom, da je propuštao te je zato onome, kojemu bi pala na um misao, da tim putem brže stigne do mlina, pružao tek mokru i klisku stazu. A ta misao pala je na um jednome mladiću: Englez, obučen u bijelo poput mlinarskog momka, započeo je navečer, praćen zrakom svijetla, koji je dopirao iz Babetine sobe, svoje veranje. U veranju baš nije bio jak, to nije učio, i bio bi gotovo naglavce pao u rijeku, ali se ipak izvukao promočenih rukava i poštrcanih hlača. Mokar i prljav stigne do ispod Babetinih prozora, gdje se popne na staru lipu i stane podražavati krik sove. To je bila jedina ptica, kojoj je glas donekle mogao podražavati. Babeta je to čula i pogledala kroz tanke zastore, ali kad je opazila bijeloga čovjeka i mogla se domisliti tko je to, stane joj srce od straha i ljutine naglije kucati. Brzo utrne svijetlo, popipa, je su li svi zaponci na prozorima zatvoreni i ostavi ga zatim neka tuli i zavija.

Strašno bi bilo, da se Rudi sada nalazio u mlinu. Ali Rudi nije bio u mlinu, ne, bilo je mnogo gore — on se upravo nalazio pred mlinom.

Izmijenilo se nešto glasnih i ljutitih riječi; činilo se, da će doći do tučnjave; možda će doći i do umorstva ili ubijstva.

U svome strahu otvori Babeta prozor, zazove Rudicu imenom i umoli ga, da ode. Rekla je, da ne može podnijeti, da on ostane ovdje.

»Ti ne podnosiš, da ja ostanem!« poviče on. ljutito, »to je dakle sve dogovoreno! Ti očekuješ dobre prijatelje, bolje od mene! Stidi se, Babeto!«

»Ti si strašan!« odvrati Babeta. »Ja te mrzim!« i kod tih riječi zaplače. »Idi, idi!«

»To sam dakle zaslužio!« odvrati on i pođe. Lice mu se žarilo kao vatra, srce mu se žarilo kao vatra.

Babeta se baci na svoj krevet i plakaše.

»Tako te iskreno ljubim, Rudi, a ti možeš tako loše o meni misliti!«

I ona bijaše srdita, vrlo srdita, a to bijaše za nju dobro, jer bi inače bila vrlo žalosna. Tako je mogla da zaspi i spava zdravim mladenačkim snom.

XII.

Zle sile.

Rudi ostavi Bex i uputi se kući te potraži bregove s njihovim svježim, hladnim zrakom, bregove, koje je pokrivao snijeg, u kojima je vladala Ledena djevica. Bjelogorično drveće stajaše duboko dolje, te se činilo kao stabljike krumpira, jele i grmlje postajaše sve manje, gorsko cvijeće rastijaše iz snijega, koji je ležao u komadima kao platno na bijeljenju. Jedan plavi cvijetak lebdio je u mirisavu zraku, on ga raskine kundakom svoje puške.

Više gore ukažu se dvije divokoze; Rudici zasjaše oči, a misli mu krenu drugim smjerom. Ali on ne bijaše dosta blizu, da bude siguran za svoj hitac. Uspne se još više, gdje je još samo čupava trava provirivala između kamenih litica. Divokoze išle su mirno dalje snježnom poljanom. U brzini požuri svoje korake. Oblaci magle spuštahu se naokolo i

on se iznenada nađe pred strmom klisurom. Počela je da pljušti kiša.

On osjeti strašnu vrućinu u glavi, a zimu u ostalim udovima. Posegne za svojom lovačkom bocom, ali ona bijaše prazna. On nije na nju mislio, kad je odjurio u brda. Nikad ne bijaše bolestan, ali sad pomisli, da je obolio. Bijaše umoran. Pograbi ga želja, da se baci na zemlju i da zaspi, ali svuda unaokolo šumjela je voda i zato odluči, da se sabere. Predmeti su pred njegovim očima čudnovato podrhtavali, i on opazi iznenada ono, što nikad prije opazio nije, jednu nanovo sazidanu visoku kuću, koja se prislanjala uz klisuru. Na njezinim vratima stajaše jedna mlada djevojka. U prvi čas pomisli, da je to učiteljeva Aneta, koju je jednom kod plesa poljubio bio, ali to ne bijaše Aneta. Ali ipak on ju je već negdje morao da vidi, možda kod Grindelwalda one večeri, kad se vraćao kući sa streljačke svečanosti u Interlakenu.

»Kako ti dolaziš ovamo?« upita je on.

»Ja tu stanujem!« odvrati ona. »Čuvam svoje stado«.

»Tvoje stado? Gdje ono pase?« nastavi on i nasmije se. Ta tu je sam snijeg i litice«.

»Ti se doista dobro ovdje snalaziš!« odvrati ona smijući se. »Ovdje dolje, samo malo niže, ima divan pašnjak. Tamo idu moje koze. Ja ih dobro čuvam. Ne gubim nijedne, što je moje, to ostaje moje«.

»Ti si smiona«, reče Rudi.

»A i ti!« glasio je odgovor.

»Ako imaš mlijeka, pruži mi jedan gutljaj. Mori me nesnosna žeđ«.

»Imam nešto bolje od mlijeka!« odvrati ona. »To ću ti dati. Jučer je bilo ovdje nekoliko putnika sa svojim vodičima; zaboravili su pola boce vina, kakovo još nikad okusio nisi. Oni ne će po to doći, a ja vina ne pijem. Ispij ga ti!«

I ona donese vino, natoči mu u drven lončić i pruži ga Rudici.

»Baš je dobro!« reče on. »Nikad još nijesam okusio tako žarko vino, koje bi toliko grijalo«. Oči mu zasjaju, vrati mu se život, podiđe ga neki žar, kao da se sve, što ga je žalostilo i tištilo, rasplinulo. U njem se razbudi vrela, svježa ljudska narav.

»Ali to je ipak učiteljeva Aneta!« usklikne on najednom. »Poljubi me!«

»Ako mi dadeš taj lijepi prsten, koji nosiš na ruci!«

»Svoj zaručni prsten?«

»Upravo taj!« reče djevojka, uspe u lončić još vina i primakne ga k njegovim usnicama. I on ga ispije. Prava životna radost izlije mu se u krv, činilo mu se, da je čitav svijet njegov, pa zašto da se izjeda sitnicama? Sve je tu samo za to, da nam pruži radost i sreću. Struja života, struja je radosti, radost je vuče sa sobom, daje se od nje nositi, to je sreća. On pogleda mladu djevojku. Bila je to Aneta, a opet nije bila Aneta, ali ni sablast, kako ju je on nazvao, kad se s njom sastao u Grindelwaldu. Ta djevojka tu na brdu bijaše svježa kao svježi snijeg, krepka kao gorski cvijet, lagana kao košuta, ali ipak stvorena iz Adamova rebra, čovjek kao i Rudi. I on je obuhvati rukama, zagleda se u njene divne sjajne oči. To je trajalo tek jedan časak, i u tom času, daj nam to protumači riječima . . . je li njime prostrujio život duha ili smrti? Je li se dizao, ili spuštao u duboki smrtni ledeni ponor, sve dublje i dublje? On je vidio kako ledeni zidovi sjaju kao zelenkasto modro staklo; naokolo zijevale su bezbrojne pukotine i provalije, a voda kapala je zvečeći kao zvonca, a uz to bijaše sjajna poput bisera, u obliku modrikastih plamenova. Ledena ga djevica poljubi tako, da su mu trnci prošli od hrptenjače sve do čela. On krikne od bola, otkine se, zatetura i padne. Pred očima

mu se zamrači, ali on ih opet otvori. To su se s njim poigravale zle sile.

Nestalo je alpinske djevojke, nestalo je kolibice, u kojoj se ona sakrivala. Voda tekla je s gole klisure, a naokolo ležao je snijeg. Rudi se tresao od zime. Bijaše prokisnuo do kože, a nestalo je njegova zaručnog prstena, prstena, koji mu je Babeta nataknula na prst. Kraj njega u snijegu ležala je njegova puška, on je podigne, htjede da opali, ali ona zataji. Vlažni oblaci nagomilali su se kao snježne krpe iznad ponora, u njem sjedila je Vrtoglavica i vrebala na svoj nemoćni plijen, a ispod njega zvečilo je u duboku ponoru, kao da se ruši stijena i da sve, što hoće da zaustavi njezin pad, razmrska i nosi sa sobom.

Ali u mlinu sjedila je Babeta i plakala. Rudice nije šest dana bilo tamo, njega, koji nije imao pravo, njega, koji bi je bio morao moliti za oproštenje, a kojega je ipak od sveg srca ljubila.

XIII.

U mlinarevoj kući.

»Ljudi ipak prave strašne gluposti!« reče mačka iz sobe kuhinjskoj mački. »Između Babete i Rudice opet je sve svršeno. Ona plače, a on sigurno više ni ne misli na nju«.

»To mi se nikako ne sviđa«, odvrati kuhinjska mačka.

»Ni meni«, reče mačka iz sobe, »ali ja se zato ne ću uzrujavati! Ta Babeta može postati zaručnicom riđobradoga. Međutim nije ni njega bilo ovdje, otkad se ono htio popeti na krov«.

Zle sile poigravaju se u nama i izvan nas. Rudi je to osjetio i razmišljao o tome. Što se to oko njega i s njim događalo tamo gore na brijegu? Jesu li to bile utvare ili grozničav san? Nikad prije nije znao ništa o groznici ni o bolesti. Dok je osuđivao

Babetu, zagleda malo sam u svoju dušu. On pomisli na divljanje u svom srcu, na onaj vrući föhn, koji se onomadne u njem razbjesnio. Može li da Babeti ispovjedi sve, svaku misao, koja se kod njega u času iskušenja mogla stvoriti djelom? Izgubio je njezin prsten, a upravo tim gubitkom dobio je opet natrag nju. Može li se ona njemu ispovjediti? Bilo mu je, kao da će mu srce pući, kad bi na nju pomislio. Tolike su se uspomene budile u njem. On je ugleda pred sobom, živu, veselu, dobro dijete. Mnoga nježna ljubavna riječ, koju je izrekla iz dubine srca svoga, preleti kao sunčana zraka kroz njegove grudi, i doskora sjala je Babeta pred njim obasjana samo suncem.

Ona mu se morala ispovjediti i trebala je to da učini.

On je došao u mlin i došlo je do ispovijedi. Ona započne cjelovom, a svrši time, da je zapravo Rudi bio grješnik. Njegova je najveća pogreška bila ta, što je uopće mogao da posumnja u Babetinu vjernost. To je upravo ogavno od njega. Takovo nepovjerenje i takova žestina mogla bi ih samo oboje survati u nesreću. Da, da, sasvim sigurno i zato mu Babeta održi malu propovijed. To ju je razveseljavalo i tako joj je dražesno pristajalo. Ali u jednoj stvari imao je Rudi ipak pravo, da je naime bratić gospođe kumice brbljavac. Ona će knjigu, koju joj je on poklonio, spaliti, da ne zadrži uza se ništa, što bi je moglo sjetiti na nj.

»No, sad je prošlo!« reče mačka iz sobe. »Rudi je opet ovdje; oni su se među sobom sporazumjeli i tvrde, da je to najveća sreća!«

»Noćas«, odvrati kuhinjska mačka, »čula sam kako govore parcovi, da je najveća sreća držati lojanice i imati dobru porciju pokvarene slanine. Komu da se vjeruje, parcovima ili zaljubljenim ljudima?«

»Nijednima«, odvrati mačka iz sobe, »to je uvijek najsigurnije«.

Najveća sreća za Rudicu i Babetu nalazila se upravo u svom početku; oni su očekivali kako se kaže najljepši dan, vjenčani dan.

Ali vjenčanje nije se imalo obaviti u crkvi u Bexu, ni u mlinarevoj kući. Gospođa kuma željela je, da se svadba proslavi kod nje i da se vjenčanje obavi u lijepoj maloj crkvici u Montreuxu. Mlinar je svakako htio da se njezina želja prihvati. On je jedini znao, što gospođa kuma sprema mladomu paru. Oni treba da dobiju vjenčani dar, koji je svakako bio vrijedan, da se malo popusti. Bio je određen dan. Već večer prije toga namjeravali su otputovati u Villeneuve, da se rano u zoru slijedećeg dana odvezu u Montreux, da kćerke gospođe kume uzmognu okititi nevjestu.

»Sigurno će se slijedećeg dana održati ovdje u kući kakova svečanost«, reče mačka iz sobe. »Inače nije sve skupa vrijedno ni da se zamijaukne«.

»Ta svakako, da će se i ovdje održati svečanost«, reče kuhinjska mačka. »Patke su zaklane, golubovi očupani, a na zidu visi čitava divokoza. Meni sve sline teku iz usta, kad to promatram. — Sutra već odlaze na put!«

Da, sutra. Te večeri sjedili su Rudi i Babeta posljednji put kao zaručnici u mlinu.

Napolju žarile su se Alpe, večernje zvono je zvonilo, a kćeri sunčanih zraka pjevale su: »Dogodit će se ono, što je najbolje!«

XIV.

Noćne utvare.

Sunce je zašlo. Oblaci spuštali su se među visokim bregovima u dolinu Rhone. Južnjak, koji je proujio preko žarkih pješčanih pustinja afričkih,

duvao je dalje preko visokih Alpa. Bijaše to föhn, koji je kidao oblake. Kad je vjetar projurio, bilo je jedan čas sve mirno. Raskidani oblaci gomilali su se u fantastičnim likovima između šumom zaraslih brda iznad brze Rhone. Oni su prikazivali likove pretpotopnih morskih nemani, orla, kako lebdi u zraku i žabe, koje skaču po močvarama. Oni su se spuštali dolje do nagle rijeke, plovili su po njoj, ali su ipak plovili po zraku. Bujica nosila je sa sobom iz korjena iščupanu jelu, a ona je u vodi tvorila okrugle virove. Bijaše to Vrtoglavica, bijaše to više nego jedna od njezinih sestara, koje su se u šumnoj rijeci okretale u krugu. Mjesec je obasjavao snijeg gorskih vrhunaca, tamne šume i bijele, čudnovate oblake, utvare noći, duhove prirodnih sila. Seljak u brdima vidio ih je kroz stakla. One su četimice lebdjele ispred Ledene djevice. Ona je dolazila iz svojih ledenih dvorova, sjedila je na svojoj krhkoj lađi, iščupanoj jeli, a voda s ledenjaka nosila ju je niz rijeku dolje prema otvorenom jezeru.

»Dolaze svatovski gosti!« šumjelo je i pjevalo u zraku i vodi.

Posvuda same sablasti, napolju i unutra. Babeta usnila je čudnovat san.

Bilo joj je, kao da se udala za Rudicu i to več pred mnogo godina. On se nalazio u lovu na divokoze, a ona bijaše u svojoj domovini. Kraj nje sjedio je mladi Englez s riđim zaliscima. Njegove su oči gledale tako toplo, njegove su riječi imale tako čudesnu snagu, on joj pruži ruku i ona morade poći za njim. Oni su zajedno ostavili domovinu. Neprestano su silazili. Babeti se činilo, kao da joj leži na srcu težak teret, koji postaje sve teži. Bijaše to grijeh prema Rudici, grijeh prema Bogu. Iznenada nađe se ostavljena, odijelo joj je bilo razderano od trnja, kosa bijaše joj sijeda, puna bola pogleda gore i opazi na rubu klisure Rudicu. Ona ispruži za njim svoje ruke, ali se ne usudi zazvati ga ili moliti; to joj ne bi ni pomoglo ništa, jer doskora opazi, da to nije bio on sam, nego tek njegov lovački kaput i šešir, koji su visjeli na motki, kako to postavljaju lovci, da nadmudre divokoze. I Babeta jaukala je u beskrajnoj boli: »Oh, da sam bar umrla na svoj vjenčani dan, na svoj najsretniji dan! Gospode, ti Bože moj, to bi bila milost, bila bi sreća života. Onda bi se bilo dogodilo najbolje, što bi se moglo dogoditi meni i Rudici. Nitko ne zna unaprijed svoju sudbinu«. I u grješnoj boli strmoglavi se u duboki ponor. Prepukla je žica, zabrujio žaloban glas! — —

Babeta se probudi. San se svršio i nestalo ga, ali ona je znala, da je usnila nešto strašno i da je sanjala o mladom Englezu, kojega već mjesecima nije vidjela, a još manje pomislila na nj. Da li se nalazi u Montreuxu? Hoće li ga možda kod svadbe vidjeti? Lagana sjena preleti preko njenih finih usta. Obrve joj se namršte. Ali začas vrati se smiješak i neki osobiti sjaj u njezine oči: napolju sjalo je divno sunce, a sutra je njezino i Rudičino vjenčanje.

On bijaše već u sobi, kad je ona sišla i doskora otpute se u Villeneuve. Oni su oboje bili tako sretni, a sretan bio je i mlinar. On se smijao i sjao od zadovoljstva. Bijaše dobar otac, poštena duša.

»Sad smo mi gospodari u kući!« reče mačka iz sobe.

XV.

Svršetak.

Nije se još bila spustila večer, kad je ono troje sretnih ljudi stiglo u Villeneuve i sjelo za ručak. Mlinar sjedne sa svojom lulom u naslonjač i malo zadrijema. Mladi zaručnici pođu ispod ruke prema gradu, cestom ispod grmljem obraslih klisura uz plavkastozeleno jezero. Tmurni Chillon odrazivao je svoje sive zidove i crne kule u bistroj vodi. Maleni otok s tri akacije bio je još bliži, izgledao je kao kita cvijeća na jezeru.

»Tamo preko mora da je dražesno!« reče Babeta. Nju je opet obuzela velika želja, da pođe tamo preko, a ta joj se želja mogla odmah i ispuniti. Na obali ležao je čamac. Uže, koje ga je držalo, dalo se lako odriješiti. Nije bilo nikoga, koga bi se moglo upitati za dopuštenje, pa zato uzmu čamac bez oklijevanja. Rudi bio je veoma vješt veslanju.

Vesla zaranjala su se kao riblje peraje u podatljivu vodu; ona je tako mekana, a opet tako jaka; ima jaka leđa da nosi, ima velika usta da proždire, slatko se smiješi kao sama blagost i mekoća, a ipak tjera u kosti strah i jaka je, da može sve razmrskati. Pjeneći se štrcala je voda iza čamca, koji je njih oboje za nekoliko časaka prenio na otok. Tamo se iskrcaju na kopno. Tu nije bilo više mjesta, nego upravo toliko, da se dvoje mogu zavrtjeti u plesu.

Rudi zavrti Babetu dva tri puta, a onda sjednu na malenu klupu ispod nadvijenih akacija, zagledaju se jedno drugome u oči, prime se za ruke, a sve je oko njih sjalo u sjaju sunca na zapadu. Jelove šume na brdima osvijetlile su se crvenkastoljubičastom bojom rascvjetala vrijeska, a gdje je prestajalo drveće i nastajao goli krš, žarilo se, kao da je sve prozirno. Oblaci na nebu sjali su kao crveno zlato, čitavo jezero bilo je nalik svježoj, plamenoj ružinoj latici. Kako su se sjene dizale sve do snježnih savojskih brda, postajale su one tamnomodre, ali najviši rub sjao je kao crvena lava. On je otkrivao jedan čas iz stvaranja brda, kad su se te užasne gromade dizale iz krila zemlje i još nijesu bile utrnule. Bilo je to alpinsko rumenilo, kakovo Rudi i Babeta nisu nikad prije vidjeli. Snijegom pokriveni Dent du Midi sjao je kao ploča punoga mjeseca, kad se uzdiže na obzorju.

»Toliko ljepote, toliko sreće!« uskliknu oboje. »Više zemlja ne može dati!« reče Rudi. »Ovakov večernji čas znači čitav jedan život. Kako često sam osjećao svoju sreću ovako, kako je osjećam

sada i mislio sam, da se sad iznenada sve svrši, kako sam ipak srećno živio. Kako je taj svijet ipak pun blagoslova. I dan se svršio, došao je opet novi, a meni se činilo, kao da je taj još ljepši. Dragi je Bog ipak beskrajno dobar, Babeto!«

»Ja sam tako sretna!« odvrati ona.

»Zemlja mi ne može dati više!« usklikne zanosno Rudi.

A večernja zvona odzvanjala su sa savojskih brda, s brda Švajcarske. U zlatnom sjaju dizala se na zapadu tamnomodra Jura.

»Bog neka ti dade sve najljepše i najbolje!« reče Babeta blago i nježno.

»To i hoće!« reče Rudi. »Sutra ću to imati! Sutra si sasvim moja, moja mila, slatka ženica!«

»Čamac!« usklikne Babeta u taj čas.

Čamac, koji ih je morao odvesti natrag, odriješio se i odmicao od otoka.

»Uhvatit ću ga!« reče Rudi, zbaci sa sebe kaput, izuje brzo čizme, skoči u jezero i zapliva snažnim zamahom za čamcem.

Hladna i duboka bijaše bistra modro-zelena voda s ledenjaka. Rudi pogleda u dubinu. Baci u nju tek jedan jedini pogled i pričini mu se, kao da vidi, kako se u njoj kotrlja, sja i poigrava zlatan prsten. On pomisli na svoj izgubljeni zaručni prsten, a taj prsten postane uto veći, proširi se u sjajan krug, a u njem zasja blistavi ledenjak. Naokolo zijevali su beskrajno duboki ponori, a voda je kapala i zvečila kao zvonca i sjala poput bijela plamena. On je jednim pogledom pregledao ono, što mi moramo ispripovjediti dugim i mnogim riječima. Mladi lovci i mlade djevojke, muškarci i žene, koji su jednom propali u provalije ledenjaka, stajali su ondje živi s otvorenim očima i nasmijanim ustima. Duboko ispod njih odzvanjala je zvonjava crkvenih zvona iz zasutih sela. Ljudi klečali su ispod crkvenoga svoda, ledene svijeće bile su cijevi orgulja, a

gorska brzica svirala je orgulje. Ledena djevica sjedia je na sjajnom prozirnom dnu, uzvinula se gore k Rudici, poljubila mu noge, smrtni drhtaj prostruji njegovim tijelom, bilo je, kao da ga je udario električni udarac — — — led i vatra zajedno! Kod kratkog dodira ne osjeća se između njih nikakova razlika.

»Moj, moj!« zvučilo je oko njega i u njem. »Poljubila sam te, dok si još bio malen, poljubila sam te u usta! Sad te ljubim u noge i prste, sav si moj!«

I njega nestade u bistroj modroj vodi.

Sve bijaše mirno. Crkvena zvona prestala su zvoniti, posljednji zvukovi uminuli su zajedno sa sjajem crvenih oblaka.

»Moj si!« orilo se iz dubine; »moj si!« orilo se u visinama, u beskrajnosti.

Lijepo je letjeti od ljubavi do ljubavi, sa zemlje u nebo.

Prepukla je žica, zabrujio je žaloban glas; ledeni cjelov smrti pobijedio je prolaznost. Predigra se svršila, da može početi drama života, nesklad glasova stopio se u harmoniju.

Zoveš li to žalosnom pričom?

Jadna Babeta! Za nju bijaše to čas strave; sve dalje i dalje plovio je čamac. Nitko nije znao, da se zaručnici nalaze na malenom otoku. Večer se sve više spuštala; oblaci su se spuštali, dolazio je mrak. Sama, očajna, jaučući stajala je ovdje. Iznad nje prijetilo je nevrijeme. Strijele križale su preko brda Jure, preko Švajcarske i Savoje. Sa svih strana bljesak za bljeskom, grom se orio za gromom, grmjelo je bez prestanka, dugo. Bljesak stao se doskora natjecati sa suncem, mogao se vidjeti svaki pojedini trs kao o podne, a doskora zatim zavlada opet crna tmina. Strijele tvorile su pruge, zavoje, udarale su naokolo u jezero, sjale su sa svih strana,

dok je jeka pojačavala udarce groma. Na kopnu izvlačili su čamce na obalu; sve živo potraži zaklon — sad udari pljusak.

»Gdje su samo Rudi i Babeta po tom strašnom nevremenu?« pitao je mlinar.

Babeta sjedila je sklopljenih ruku, s glavom spuštenom u krilo, nijema od boli, vike i jadikovanja.

»U dubokoj vodi«, govorila je sama sebi, »duboko dolje, kao ispod ledenjaka, je on«.

Došlo joj je napamet, što joj je Rudi pripovijedao o smrti svoje majke, o svome spasenju, i kako su ga izvukli iz pukotine ledenjaka skoro kao lješinu. »Ledena djevica ima ga opet«.

A bljesak zasja tako jasno kao sunčana zraka na bijelome snijegu. Babeta skoči u vis. Jezero uzdigne se u isti tren kao sjajni ledenjak, nasred njega stajala je Ledena djevica, dostojanstvena, blijeda, sjajna, a kraj njezinih nogu ležalo je Rudičino mrtvo tijelo.

»Moj!« usklikne ona, i naokolo nastane opet mrak i tmina, a voda je tekla.

»Strašno!« jadikovala je Babeta. »Ta zašto je morao umrijeti, kad je dolazio dan naše sreće. Bože, rasvijetli moj razum, rasvijetli moje srce. Ja ne razumijem tvojih puteva, ja tapam naokolo po tmini, koja mi zastire tvoju mudrost i dobrotu!«

I Bog joj rasvijetli srce. Jedna strelovita misao, jedna zraka milosti, njezin san prošle noći, sasvim živ, prođe kroz nju. Ona se sjeti riječi, koje je rekla: želju za ono najbolje za sebe i Rudicu.

»Jao meni! Je li bio zametak grijeha u mome srcu? Je li moj san bio budući život, kojemu su žice poradi mojega spasa morale da popucaju? Jadne li mene!«

Jadikujući sjedila je ovdje u mrkloj noći. U njezinoj dubokoj tišini zvučile su joj još uvijek u ušima Rudičine riječi, posljednje koje je rekao:

»Više sreće ne može da mi pruži zemlja!« One su izašle iz preobilja radosti, one su se ponavljale u bujici bola.

*

Otad prošlo je nekoliko godina. Jezero se smiješi, obale se smiješe. Loza svija se pod teškim grozdovima. Parobrodi sa lepršavim zastavama jure, jahte sa svoja dva razapeta jedra lete kao leptiri preko vodene površine. Preko Chillona otvorena je željeznička pruga: ona vodi duboko u dolinu Rhone. Na svakoj stanici izlaze stranci, oni dolaze sa svojom crveno uvezanom putnom knjižicom i čitaju iz nje, što osobito imadu tu da vide. Pohađaju Chillon, pogledaju vani na jezeru maleni otok s tri akacije i čitaju u knjizi o zaručnicima, koji su se jedne večeri godine 1856. prevezli preko, čitaju o smrti zaručnika i: »slijedećeg jutra začuo se na obali očajan krik zaručnice«.

Ali ta putna knjižica ne kazuje ništa o Babetinu mirnom životu kod njezina oca, ne u mlinu, gdje sad stanuju stranci, nego u lijepoj kućici u blizini stanice, s čijih prozora ona još mnogu večer gleda preko kestenova prema snježnim brdima, kuda je nekad tumarao Rudi. Ona promatra navečer alpinsko rumenilo, djeca sunca sastaju se tamo gore i ponavljaju pjesmu o putniku, kojemu je vihor zgrabio i odnio plašt. Uzeo je ljusku, a ne čovjeka.

Snijeg brdâ sja ružičnim sjajem, ružičnim sjajem sja svako srce, u kojemu živi misao: »Bog ipak daje da se događa ono, što je za nas najbolje!« Ali nama se to ne objavljuje uvijek kao Babeti u njezinu snu.

PUŽ I RUŽA.

Naokolo vrta bijaše ljeskova živica, vani bijaše livada i polje s kravama i ovcama, a usred vrta stajaše ruža u cvatu. Ispod nje sjedio je puž, koji je mnogo u sebi imao; ta bio je pun sam sebe.

»Čekajte samo, dok dođe moje vrijeme«, govoraše on, »ja ću malo više učiniti nego da tjeram ruže, nosim lješnike ili dajem mlijeko kao krave i ovce«.

»Ja neobično mnogo očekujem od vas«, odvrati joj ružin grm. »Smijem li se usuditi da vas zapitam, kad će to doći?«

»Ja imam vremena«, odgovori puž. »Vama se uvijek tako strašno žuri. To vam ne daje vremena, ni da nešto očekujete«.

Slijedeće godine ležao je puž na suncu otprilike na istome mjestu ispod ružina grma, koji je bio obasut pupoljcima i na kojem su se rascvjetavale ruže, uvijek svježe, uvijek nove. A puž se izvuče napola iz svoje kućice, ispruži rogove pa ih opet uvuče.

»Sve je tako, kao i lanjske godine. Ništa nije napredovalo. Ružin grm ustavio se kod ruža, pa ne može da dotjera dalje«.

Prođe ljeto, dođe jesen; ružin je grm neprestano bio pun pupoljaka i cvjetova, sve dok nije pao snijeg i nastalo hladno i vlažno vrijeme. Ruža se sagnula k zemlji, a puž se zavukao u zemlju.

I počela je nova godina, pojavi se ruža, pojavi se i puž.

»Sad ste stari ružin grm«, reče on. »Ne će dugo potrajati, pa ćete morati propasti. Dali ste svijetu sve, što ste imali u sebi. Da li to nešto znači, svakako

je pitanje; ja nemam vremena da o tom razmišljam. Ali očito je to, da vi nijeste poradili ništa oko toga, da se u svojoj unutrašnjosti razvijete, jer biste inače bili stvorili nešto sasvim drugo. Možete li da odgovarate za to? Doskora ćete se pretvoriti u samo drvo. Možete li uopće shvatiti, što vam govorim?«

»Vi me plašite!« odgovori ruža. »Na to nijesam nikad pomišljala«.

»Ne, s razmišljanjem se jamačno nijeste mnogo izmorili. Jeste li ikad sami sebi položili račun o tom, zašto cvatete i što se događa kod cvjetanja? O tom, da upravo mora biti tako i nikako drugačije?

»Ne«, odgovori ruža. »Cvala sam u sreći i radosti, jer drugačije nijesam mogla. Sunce bijaše tako toplo, zrak tako svjež; upijala sam bistru rosu i jaku kišu. Disala sam, živjela sam! Iz zemlje se uzdizala k meni snaga, odozgo spuštala se na me snaga, osjećala sam sreću, uvijek novu, uvijek veliku, i stoga sam morala neprestano cvasti. To bijaše moj život, ja nijesam mogla drugačije«.

»Vi ste provodili vrlo udoban život!« primijeti puž.

»Svakako! Sve mi je bilo dano!« odvrati ruža. »Ali vama se pružalo još više! Vi spadate među one misaone, duboke stvorove, među one nadarene, koji žele da svijet natjeraju u čudo«.

»To mi nikako nije namjera«, reče puž. »Ne marim za svijet. Što me se tiče svijet? Ja imam dosta posla sam sa sobom i imam dosta toga u sebi«.

»Ali ne moramo li ipak mi svi drugima da dajemo naše najbolje, da im pružamo ono, što možemo? — Ja sam pružala dakako samo ruže — ali vi? Vi, koji ste dobili tako mnogo, što ste vi dali svijetu, što mu dajete?«

»Što sam mu dao? Što mu dajem? Ja pljujem na svijet. On ne vrijedi ništa, on me se ne tiče. Ako vi dajete ruže, a ono ne možete da dotjerate dalje od toga. Neka lijeske daju lješnike, krave i ovce mlijeko,

oni svi imadu svoju posebnu publiku; ja svoju imam u sebi. Ja se zavlačim sam u se i tu ostajem. Svijet me se ne tiče«.

I na to se puž zavuče u svoju kućicu i zatvori se u njoj.

»To je vrlo teško i žalosno!« reče ruža. »Ja se s najboljom voljom ne mogu zavući, ja moram uvijek da se racvjetavam u ruže. Lišće opada, ono leti s vjetrom; ali ipak sam vidjela, kako je jedna od ruža dospjela u molitvenik domaćice, vidjela sam, kako je jedna od mojih ruža dobila mjesto na grudima jedne mlade djevojke i kako su jednu poljubila dječja usta u blaženoj radosti. To mi je bilo tako ugodno, bijaše to pravi blagoslov. To je moja uspomena, moj život«.

I ruža cvala je u nevinosti dalje, a puž je spavao u svojoj kućici i nije se brinuo za svijet.

Prošle su godine.

Puž bijaše zemlja u zemlji; ruža bijaše zemlja u zemlji, — i ruže iz molitvenika je nestalo — — ali u vrtu cvale su nove ruže, u vrtu rasli su novi puževi. Oni su se zavlačili u svoje kućice, pljuvali su — i nisu se brinuli za svijet.

Hoćemo li priču opet početi čitati s početka? — Ona ne će postati drugačijom.